

Idrottsparken och Västra tornet

Ett examensarbete i arkitektur av Julia Falås

Abstrakt

Idrottsrörelsen är en av landets största folkrörelser med 4 miljoner registrerade som "Aktiv i Idrott" under 2016. Det är få andra rörelser i Sverige som når ut till så många människor och det är således självklart att det finns en stor potential i idrottsrörelsen att vara en aktör inom folkhälsa, integration och minskat utanförskap.

I takt med digitaliseringen av vårt samhälle, som skett under de senaste decennierna, har vår livsstil i västvärlden förändrats och blivit mer och mer stillasittande.

I Sverige idag når färre (gäller både barn och vuxna, och oavsett kön) upp till de rekommenderade nivåerna för fysisk aktivitet, samtidigt som övervikt och fetma är ett ökande folkhälsoproblem. Följdsjukdomar som t.ex. hjärtkärlsjukdomar och psykisk ohälsa ökar också som en direkt orsak av en stillasittande livsstil.

Frågeställning

Projektet tog avstamp i den kulturhistoriskt rika miljön – Centrala idrottsplatsen i Lund med anor från 1890-talet och mer specifikt i Bollhuset. Bollhuset är en kommunal idrottsanläggning i Lund, byggd i slutet av 60-talet och ritad av arkitektfirman Lundquist&Rendahl.

Med hjälp av tre perspektiv och olika frågeställningar kopplade till dessa har jag undersökt förutsättningarna för den samtida och framtida idrottsrörelsen i Sverige.

Macro-perspektivet eller samhällsperspektivet;
> Hur ser idrottsrörelsen och förutsättningarna för denna ut idag, inklusive anläggningssituationen?

Meso-perspektivet eller stadsbyggnadsperspektivet;
> Hur skall man på bästa sätt utforma / förändra existerande miljöer för att främja idrott och motion?

Micro-perspektivet eller gestaltningsperspektivet;
> Hur ser attraktiva och moderna rörelsemiljöer, som passar idrottsrörelsen idag och i framtiden, ut?

Slutsatserna av alla de tre perspektiven har resulterat i en ny områdesplan för centrala idrottsplatsen och området i nära anslutning till denna, samt i en utbyggnad av Bollhuset i form av "Västra Tornet" – ett 21 våningar högt torn innehållande bostäder, kultur och ytor för idrott och motion.

LUNDS
UNIVERSITET

AAHM10 - Degree Project in Architecture
Arkitektskolan Lund, 2020

"Idrottsparken och Västra tornet"

Julia Falås
julia.falas@gmail.com
0707-142448

Handledare: Thomas Hellquist
Examinator: Christer Malmström

Om källhänvisning till bild/illustration/ritning ej anges tillhör rättigheterna författaren.

Innehållsförteckning

	Abstrakt	s. 2-3		
1.	Inledning Bakgrund Syfte / Metod	s. 6-11 s. 8-9 s. 10-11		
2.	Idrottsrörelsen Introduktion Förändrade vanor Nuläget för idrottsrörelsen Idrottsrörelsen - en samhällsaktör? Unga om föreningsidrott Reflektion #1	s. 12-27 s. 14-15 s. 16-17 s. 18-21 s. 22-23 s. 24-25 s. 26-27		
3.	Anläggningsituationen Idrottsanläggningar - en förutsättning för idrott och motion Utbyggnadsstrategier Danskt pilotprojekt Reflektion #2	s. 28-39 s. 30-31 s. 32-33 s. 34-37 s. 38-39		
4.	Idrottsstaden Lund Lund Centrala idrottsplatsen Idrott i Lund idag	s. 40-49 s. 42-43 s. 44-47 s. 48-49		
5.	Kontextanalys Övergripande förutsättningar Bebyggelse och karaktär Förutsättningar och hinder	s. 50-75 s. 52-53 s. 54-63 s. 64-75		
6.	Byggnadsanalys Bollhuset IFK Hallen Bevarandevärde Reflektion #3			s. 76-109 s. 78-99 s. 100-105 s. 106-107 s. 108-109
7.	Konkretisering - Idrottsparken Intention Insatser #1-4 Ny områdesplan			s. 110-123 s. 112-113 s. 114-121 s. 122-123
8.	Konkretisering - Tillbyggnad Intention Koncept Inspiration Formkoncept Program			s. 124-135 s. 126-127 s. 128-129 s. 130-131 s. 132-133 s. 134-135
9.	Bollhuset och Västra tornet			s. 136-169
10.	Avslutning Reflektion #4 Källor			s. 170-177 s. 172-175 s. 176-177

1. Inledning

Bakgrund

Bollhuset är en kommunal idrottsanläggning i Lund, byggd i slutet av 60-talet och ritad av arkitektfirman Lundquist&Rendahl.

För de flesta Lundabor är Bollhuset känt som en aktiv idrottsanläggning där till exempel Lundaspelen (en av världens största ungdomsturneringar i handboll) och flera av stadens handbollslag håller till. Byggnaden fick i slutet av 80-talet en tillbyggnad i form av en friidrottshall (även kallad IFK Hallen), ritad av samma arkitektfirma. Byggnaderna ligger i direkt anslutning till Lunds Centrala Idrottsplats (i folkmun bara Centrala Idrottsplatsen) som är en av landets äldsta och byggdes i slutet av 1890-talet. Flertalet av de mindre byggnaderna på området är från 1900-talets första hälft och dessa inklusive löparbanornas utsträckning är K-märkta.

Förutom handboll och friidrott utövas även flera andra sporter i byggnaderna och på idrottsplatsen. Ett urval av dessa är bowling, pistolskytte, innebandy, diverse kampsporter, rugby och tennis.

Trots att Bollhuset är en av de mest frekvent besökta idrottsanläggningarna i Lund har kommunen inte prioriterat underhållet av byggnaden, vilket gör att det finns ett stort behov av renovering och eventuellt en om- och/eller tillbyggnad.

Kommunen planerar att inom några år bygga en ny idrottshall, tillägnad stadens ungdomslag i handboll och andra inomhusbollsporter, i närheten av Spar-

banken Arena på Klostergården. Om dessa planer blir verklighet skulle Bollhusets två idrottshallar frigöras för andra ändamål.

Det finns även planer på att förtäta området runt Bollhuset med bostäder. Dessa planer är under utredning.

Min ingång till projektet

När jag skulle välja ämne för mitt examensarbete tänkte jag strategiskt. Jag vet av tidigare erfarenhet att projekt på arkitekturskolan tenderar att ta över större delen av ens tankeverksamhet under den vakna tiden av dygnet och jag ville därför välja ett ämne som jag var säker på att jag inte skulle tröttna på.

Jag har så länge jag kan minnas älskat att titta på, läsa om och utöva diverse olika sporter. Vänner och familj kan intyga mitt smått maniska beroende av att följa sportevenemang av alla dess slag.

Under tiden jag har studerat min master på arkitektskolan i Lund har jag bott på väster och därför cyklat förbi Bollhuset och Centrala idrottsplatsen varje dag på väg till och från skolan. Jag har flera gånger stått med min cykel vid rödljusen precis intill den röd-svarta tillbyggnaden och funderat över dess, enligt mig, något besynnerliga utformning.

Jag är uppvuxen i Lund och har en relation till platsen sen tidigare. Jag har utövat både skolidrott och föreningsidrott på Centrala idrottsplatsen och i Bollhuset

när jag var yngre. Jag bestämde mig för att Bollhuset och idrottsplatsen skulle vara platsen och idrott skulle vara temat för mitt examensarbete.

En viktig aspekt gällande min ingång till projektet, som bör nämnas, är att jag har valt att göra examensarbetet på halvfart över två terminer, eftersom jag arbetar halvtid och är bosatt i Stockholm.

Syfte

Syftet med examensarbetet är att ta reda på hur förutsättningarna, både de sociala och arkitektoniska, för idrottande och motion ser ut i Sverige idag. Med denna nulägesrapport som bas, utvecklar jag en strategi för hur idrotts- och rörelsemiljöerna kring centrala idrottsplatsen och Bollhuset i Lund kan se ut.

Examensarbetet utgörs av en teoretisk del och en praktisk del.

Den teoretiska delen består i att göra en sammanställning av utvald litteratur, som känns relevant för ämnesområdet, och skapa mig en överblick över hur idrottsrörelsen ser ut idag och vilka utmaningar som denna står inför. Jag ser framför mig att utmaningarna är av både social, men även arkitektonisk karaktär dvs. anläggningsrelaterade.

Litteraturstudien ska förhoppningsvis göra det möjligt för mig att dra relevanta slutsatser gällande idrotts- och rörelsemiljöers utformning i framtiden, som jag sedan kan omsätta till ett gestaltungsförslag för den plats jag har valt.

Min förhoppning är att mitt förslag för denna specifika plats och situation i förlängningen kan utgöra ett exempel på hur man kan hantera andra liknande miljöer.

Metod

Redan i de första diskussionerna med min handledare och examinator konstaterade vi att projektet skulle kräva tre olika fokus eller skalor om man vill. Jag hade ursprungligen en idé om att jobba begränsat med endast Bollhuset och ett striktare byggnadsvårdsfokus, men insåg ganska snabbt att det inte går att "angripa" byggnaden utan att ta in och bearbeta den kontext som byggnaden befinner sig i - både den samhälleliga men också den fysiska.

Med hjälp av tre perspektiv och olika frågeställningar kopplade till dessa har jag undersökt förutsättningarna för den samtida och framtida idrottsrörelsen i Sverige.

Metoden var inte uttänkt i detalj från början utan har växt fram efter hand. Detta är inte ett angreppssätt som jag har provat så här uttalat tidigare, men jag upplever att den på något sätt förmedlar mitt sätt att se på arkitektens roll i samhället. Vi behöver alla tre för att kunna skapa god, platsspecifik och hållbar arkitektur.

Jag upplever att jag har haft stort stöd i min process av metoden och att den har gett mig en trygghet att falla tillbaka på i stunder då jag tvekat på "vad jag håller på med".

Macro

↓

Samhällsperspektiv
Hur ser idrottsrörelsen och förutsättningarna för denna ut idag, inklusive anläggningssituationen?

↓

Strategier
/ Reformer

Meso

↓

Stadsbyggnadsperspektiv
Hur skall man på bästa sätt utforma / förändra existerande miljöer för att främja idrott och motion?

↓

Distributionsplan

Micro

↓

Gestaltningperspektiv
Hur ska man utforma attraktiva och moderna rörelsemiljöer som passar idrottsrörelsen idag och i framtiden?

↓

Arkitektur
/ Design

2. Idrottsrörelsen

Introduktion

Söker man efter litteratur och artiklar som rör idrottsrörelsen i Sverige idag, inser man snabbt att detta är ett ämne som är ytterst aktuellt. Visst brukar det vara så att när man först uppmärksammar något, så ser och hör man plötsligt om det överallt, men min upplevelse var att så fort jag började sätta mig in i ämnet så såg jag nästan dagligen nyhetsinslag om idrott och motion.

Om man ögnar igenom tidningsurklippen på nästa sida får man en överblick och känsla av vad den rådande debatten och diskussionen kring idrottsrörelsen handlar om idag. Ökat stillasittande, ändrade motionsvanor, dålig tillgång till idrottshallar, utanförskap, nya idrotter, ojämnlighet inom idrotten osv.

Jag förstod att detta är ett ämne som det finns massor skrivet om och att utan en inriktning på min litteraturstudie skulle jag drunkna i läsning. Jag bestämde mig därför för att fokusera på och hitta litteratur inom följande två övergripande teman.

Det sociala

Det första temat, det vill säga det "sociala", ledde mig in på rapporter och artiklar som handlade om de olika tendenser som den senaste forskningen inom området har kunnat bekräfta. Dessa rapporter avhandlar frågor som t.ex. ålder, kön, socioekonomisk tillhörighet, härkomst, organisationsform (föreningsidrottande vs. privat regi), träningsfrekvens etc. Inom detta tema ryms även frågor gällande idrottsrörelsens roll i samhället och Riksidrottsförbundets förändringsarbete.

Det byggda

Det andra temat, det vill säga det "byggda", ledde mig till artiklar och rapporter av en annan karaktär. Dessa avhandlade frågor som t.ex anläggningsituationen i Sverige idag, utbyggnadsstrategier, statligt/kommunalt ansvar etc.

En första övergripande läsning gjorde att jag formulerade följande frågor för mig själv:

> Hur ser idrottandet/motionerande ut i Sverige idag? Vad har förändrats de senaste 20 åren? Vilka trender går att se?

> Hur kan man göra anläggningar för idrott och rörelse tillgängligare och attraktivare och nå ut till underrepresenterade målgrupper?

> Vad ska vi göra med och hur ska vi hantera de idrottsanläggningar som redan finns men som inte möter nutida och framtida behov?

”Vi erbjuder en plats där alla är välkomna”

Publicerad 7 juni 2019

Ambitionsnivå, ålder och ekonomiska förutsättningar ska inte styra vilka som idrottar. Det menar sex tjejer från Kungsbacka – därför skapade de en egen förening. – Vi erbjuder en plats där alla är välkomna, säger styrelsemedlemmen Patricia Chantino till SVT Sport.

Patricia Chantino, Alice Liljensten, Ebba Jernström, Annabel Snelder, Benazir Jamshidi och Selma Snelder har alla spelat volleyboll i andra föreningar men för ett år sedan bestämde de sig för att starta upp något helt eget.

– Vi ville göra det här helt själva, vi såg vilka brister som finns i föreningar och vad som behövs för att det ska bli bättre. Och det kan vi göra genom att själva sitta i styrelsen, säger Benazir.

Med hjälp av sin tränare, SISU och kommunen lyckades tjejerna, alla mellan 15 och 18 år gamla, förverkliga sin idé och bilda Lemonade IF. Målet med föreningen är att alla som vill ska ha möjlighet att idrotta, oavsett ambitionsnivå, ålder och ekonomiska förutsättningar.

200 kronor per år

– Vi har låg medlemsavgift för att så många som möjligt ska kunna vara med. Sedan behöver du inte både träna och tävla, utan kan välja att bara träna för att ha kul. Det finns ingen press på att prestera, säger Alice.

Medlemsavgiften ligger på 200 kronor per år och i nuläget har föreningen 40 medlemmar, den yngsta är född 2005 och den äldsta 1997. Tjejerna har märkt

Publicerad 18 november 2019

Idrottsdeltagandet sjunker bland barn i glesbygd och utsatta områden i storstäder. Därför vill Kristdemokraterna nu införa ett "fritidskort" som ska hjälpa till att betala avgifterna. Riksidrottsförbundet välkomnar förslaget, men Kulturdepartementets statssekreterare menar att det inte löser grundproblemet.

I skuggbudgeten för 2020 presenterar Kristdemokraterna ett förslag om att införa ett "fritidskort" till skolelever, så att större möjligheter ges till barn i ekonomisk utsatthet att delta i fritidsaktiviteter.

– Det här är en av våra stora reformer. Vi vet att barn idag börjar tidigt med att ta ansvar för hushållsekonomin och då slutar många barn med sina fritidsaktiviteter. Därför vill vi se ett fritidskort där man får stöd för organiserade fritidsverksamheter, säger Jakob Forssmed, Kristdemokraternas ekonomiske och politiske talesperson.

Enligt förslaget, ska kortet vara laddat med minst 500 kronor men kan stiga upp till 2 400 kronor beroende på familjens ekonomiska situation, förklarar han.

”Det blir som en omväg”

Riksidrottsförbundets ordförande Björn Eriksson välkomnar idén och vill se fler initiativ från politiker, i liknande riktning. Men helst ser han höjda bidrag från både stat och kommun för att kunna möta behoven för föreningsporter som bland annat fler anläggningar.

Men statssekreterare Helene Öberg anser inte att fritidskortet är en hållbar lösning, utan att det istället blir ytterligare en statlig subventionering.

Barn idrottar allt mindre

Publicerad 14 maj 2019

Antalet barn som idrottar i idrottsföreningar minskar, det visar en rapport från Centrum för idrottsforskning, Cif. Det största tappet är pojkar mellan 7 och 12 år. – Det är en ny oroväckande trend, säger Johan R Norberg som är utredare på Cif.

Det är fortfarande pojkar som idrottar mest i Sverige. Men det minskande antalet föreningsidrottande barn märks också mest bland pojkar, det slår Centrum för idrottsforskning, Cif, fast i en ny studie.

Cif har räknat antal träningsstillfällen per capita och år i olika åldersgrupper: pojkar 7-12, flickor 7-12, pojkar 13-16, flickor 13-16, pojkar 17-20 och flickor 17-20 år.

Det största tappet är bland pojkar 7-12 år, där har antalet träningsstillfällen per capita minskat med 12 procent från den högsta noteringen, år 2012. I snitt tränar den här gruppen 43,2 gånger/år.

– Det finns ännu inga svar på varför föreningsidrottandet minskar bland de allra yngsta. Däremot vet vi att många unga redan i dag rör sig för lite. På sikt kan minskningen bli ett problem både för svensk idrottsrörelse och för folkhälsan. Om trenden håller i sig finns det skäl att vara orolig, säger Johan R Norberg till Cif:s [hemsida](#).

Minskar mest på landsbygden

Idrottandet minskar mer på landsbygden än i städerna. I 235 av 290 kommuner minskar antalet idrottstillfällen och de kommuner där det minskar mest är de små.

– Vi har tidigare sett att idrottandet är särskilt starkt i rika kommuner men svagare på platser där inkomsterna och utbildningsnivån är lägre. Utvecklingen

Här är gruppen som föreningsidrotten missar

Publicerad 3 juni 2019

Idrottens mål är att vara tillgänglig för alla. Trots det finns en grupp som föreningsidrotten har svårt att nå. Nya siffror visar nämligen att en stor del av tjejerna från familjer med små resurser inte idrottar alls.

Siffrorna kommer från forskningsgruppen Ung livsstil och en [rapport som visar att unga tjejer från lägre socioekonomiska grupper är de som idrottar allra minst](#). Den socioekonomiska bakgrunden har mätts med hjälp av ett antal frågor om boendeform och tillgång till bil, båtar och sommarstugor (se faktarutan). I rapporten används de också stora resurser och små resurser för att beskriva de socioekonomiskt högsta och lägsta grupperna.

– Resultatet visar att oberoende kommun, om det är Sävsjö eller Tåby, deltar de högre socioekonomiska grupperna mycket mer i föreningsidrott, säger Ulf Blomdahl, sociolog och forskningsledare inom Ung livsstil, till SVT Sport.

Finns det någon kommun som är ett gott exempel?

– Nej, Mönstret i alla kommuner är, sedan 80 år tillbaka, att barn och ungdomar i de högre socioekonomiska grupperna är med mer – och skillnaderna har förstärkts eller är oförändrade.

”Kostnaderna har ökat”

I exempelvis Helsingborg uppgav 2018 bara 13 procent av tjejerna från familjer med små resurser att de är med i en idrottsförening medan motsvarande siffra var 56 bland tjejerna från familjer med stora resurser.

Förändrade vanor

Stillasittande

I takt med digitaliseringen av vårt samhälle, som skett under de senaste decennierna, har vår livsstil i västvärlden förändrats och blivit mer och mer stillasittande.

I Sverige idag når färre (gäller både barn och vuxna, och oavsett kön) upp till de rekommenderade nivåerna för fysisk aktivitet, samtidigt som övervikt och fetma är ett ökande folkhälsoproblem. Följsjukdomar som t.ex. hjärtkärlsjukdomar och psykisk ohälsa ökar också som en direkt orsak av en stillasittande livsstil.

Forskning visar att vi idag även slutar med idrott i allt tidigare ålder och att peakåldern för vårt idrottande är vid 11 års ålder (gäller både flickor och pojkar). Detta är fakta som berörde mig och gjorde mig sorgsen.

Hälsoism

Samtidigt som vi är fler och fler i dagens Sverige som inte når upp till de rekommenderade nivåerna för fysisk aktivitet är det ändå många som upplever, att det har blivit ett ökat fokus på utseende, hälsa, image och träning i samhället.

I sociala medier, i TV och traditionell media blir vi varje dag matade med tips på hur vi ska leva hälsosamt genom att äta rätt, träna rätt, sova rätt osv. Precis som med många andra saker i samhället har perspektivet blivit mer individualistiskt och detta har bidragit till förändrade idrotts- och motionsvanor.

Trenden går mot att vi vill ha skräddarsydda lösningar även inom träning. Vi vill motionera när det passar oss (on-demand) och i nya organisationsformer än tidigare, t.ex. genom medlemsskap som ger oss tillgång till flera träningsstudios.

Det privata utbudet av träningsalternativ har ökat och fler och fler tränar i privat regi. Att träna på gym eller i privata träningsstudios av olika slag kräver en god ekonomi då dessa alternativ oftast är dyrare än de offentliga. Vissa menar därför att god hälsa är på väg att bli en klassfråga även i Sverige, precis som i så många andra länder.

Fysisk aktivitet

De rekommenderade nivåerna för vuxna över 18 år, kan ses i figuren på nästa sida. Nivåerna är framtagna av Yrkesföreningen för Fysisk Aktivitet och antagna av Svenska Läkaresällskapet.

> Endast cirka 50% av alla vuxna når enligt undersökningar med accelerometer (rörelsemätare) de rekommenderade nivåerna för fysisk aktivitet (2016).

> En annan studie visar att endast 33 % av 4-åringarna når upp till den dagliga rekommendationen. Dessa nivåer är framtagna av Folkhälsomyndigheten och även dessa antagna av Svenska Läkaresällskapet.

“Alla vuxna över 18 år rekommenderas vara fysiskt aktiva i sammanlagt minst 150 minuter i veckan. Intensiteten bör vara minst måttlig. Vid hög intensitet rekommenderas minst 75 minuter / vecka. Aktivitet av måttlig och hög intensitet kan kombineras. Aktiviteten bör spridas ut över flera av veckans dagar och utföras i pass om minst 10 minuter.

Exempel på fysiskt aktivitet som uppfyller denna rekommendation är 30 minuters rask promenad 5 dagar per vecka, 20-30 minuters löpning 3 dagar per vecka eller en kombination av dessa”

(Yrkesföreningen för Fysisk Aktivitet)

“Minst 60 minuters fysisk aktivitet per dag, både med måttlig och hög intensitet. Aktiviteterna kan sannolikt delas upp i kortare intervaller under dagen och bör vara av olika slag.”

(Folkhälsomyndigheten)

Nuläget för idrottsrörelsen

På följande sidor redovisas ett antal områden, utöver det ökande stillasittandet, som är speciellt viktiga att belysa och åstadkomma förändring inom. Områdena är hämtade ur rapporten "Svensk idrott idag" av Riksidrottsförbundet (RF) och SISU Idrottsutbildarna (2016), som beskriver nuläget för idrottsrörelsen och svenskarnas motionsvanor.

Medlemmar i svensk idrott

Rapporten visar att antalet medlemmar inom idrottsrörelsen över tid verkar vara stabil någonstans över 3 miljoner. Eftersom befolkningen har ökat har andelen av befolkningen som är medlemmar i idrottsrörelsen minskat.

Aktiv i idrott

"Aktiv i idrott" är ett begrepp som sedan ett par år tillbaka används för att mäta antalet aktiva medlemmar i landets idrottsföreningar. Med "Aktiv i idrott" menas - en utövare, ledare, förtroendevald som deltagit i minst en aktivitet per år i någon av idrottsföreningarnas aktiviteter. År 2015 var antalet "Aktiv i idrott" runt 4 miljoner, men det ska observeras att denna siffra inte är baserad på unika individer, utan en person kan vara "Aktiv i idrott" inom fler specialidrottsförbund (SF).

Åldersfördelning

Datan som dessa mätningar samlar in kan användas för att analysera olika skillnader mellan de olika

specialidrottsförbunden avseende antal och ålderstrukturer. Några slutsatser från denna statistik som lyfts fram är;

> Det är flest aktiva i 11 års åldern och sedan minskar det succesivt med åldern.

> En andra peak i antalet aktiva kan man se vid 35 årsåldern och anledningen till detta är till stor del ledarengagemang dvs. föräldrar som blir ideellt aktiva i sina barns idrottsföreningar.

> Den tredje peaken går att se vid pensionsålder då återigen ideellt engagemang bidrar till ett ökat antal aktiva, troligtvis pga. pensionärer har mer tillgänglig tid. Ökningen beror också på att populära idrotter som t.ex. golf går att utöva högt upp i åldrarna.

Ekonomisk utsatthet

Fler barn i dagens Sverige lever i ekonomisk utsatthet än för 15 år sedan, samtidigt som det har blivit förhållandevis dyrare att vara medlem i och utöva de flesta idrotter.

Mest utsatta är barn i storstäder (Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala) och barn som växer upp i glesbygd. Kommuner med hög andel personer med utländsk bakgrund är också högre representerade i statistiken gällande ekonomisk utsatthet.

Rapporten visar också på att 5/10 barn med utländsk

härkomst lever i ekonomisk utsatthet medan endast 1/10 svenskfödda. Rapporten visar att det finns en tydlig koppling mellan ekonomisk utsatthet och antal deltagartillfällen i idrottsföreningar.

Deltagartillfällen per capita

LOK-stöd (lokalt aktivitetsstöd) är ett statligt bidrag som föreningar kan söka via sin kommun när verksamhet bedrivs som är riktad mot ungdomar. Sedan 2004 har kontroll och administration av stödet centraliserats. Det har bidragit till att man kunnat följa dess utveckling över tid på ett bättre sätt än tidigare.

LOK-stödets deltagartillfällen är inget exakt mått men det går ändå att utläsa trender utifrån denna data. De nedslående resultaten är följande;

> Sedan 2004 har antalet deltagartillfällen för barn och ungdomar mellan 7-20 år gått stadigt nedåt med en minskning på nästan -12% (och detta gäller även i relation till befolkningsökningen under samma tid).

> Nedgången är större i åldersgruppen 13-20 år jämfört med gruppen 7-12 år (gäller både flickor och pojkar).

> Den största nedgången kan ses bland flickor i åldrarna 13-20 år.

> Det är endast pojkar i åldersgruppen 7-12 år som håller samma nivå.

Olika sammanhang

Statistiken visar tydligt att idrottande i föreningar minskar stadigt i omfattning i och med stigande ålder. Många väljer istället att motionera i ett kommersiellt center/företag, i egen regi eller att sluta helt.

Jämnställdhet / Kön

Flera nyligen publicerade studier visar att idrottsrörelsen är ojämnlik på flera punkter.

Till att börja med så idrottar pojkar/killar/män i större utsträckning än flickor/tjejer/kvinnor. Dessutom gynnar det offentliga anläggningsbeståndet indirekt mäns idrottande framför kvinnors, då män ofta föredrar aktiviteter som kan bedrivas i offentliga anläggningar och utomhus som t.ex. bollsporter. Traditionellt sätt föredrar kvinnor motionsformer som simning, aerobics, yoga, dans och styrketräning vilket oftast utförs i inomhusanläggningar och i större utsträckning i privat än offentlig regi.

Social gradient

Ett stort problem idag är att det finns en tydlig social gradient inom den svenska idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet. Motionsfrekvens påverkas av kulturell tillhörighet, utbildningsnivå och inkomst. Barn och ungdomar i socioekonomiskt starka grupper föreningsidrottar i större utsträckning än i svaga och fortsätter att göra så igenom hela livet.

Studier över tid visar också att ojämnligheten har ökat i vissa kommuner, däribland Stockholm, och förblivit oförändrad i andra. Inte i någon kommun har ojämnligheten i de ungas föreningsidrottande minskat. Indikationer visar att ojämnligheten är större bland flickor än pojkar.

Många anser att den socioekonomiska ojämnligheten i svensk föreningsidrott är oförenlig med idrottsrörelsens egen värdegrund om "allas rätt att få vara med". Problemet har varit känt sedan ett tag och därför har Riksidrottsförbundet, och i förlängningen staten, initierat ett flertal storskaliga utvecklingsåtgärder för att minska ojämnligheten.

Två viktiga och högaktuella processer inom idrottsrörelsen med koppling till jämlikhet och socioekonomisk ställning är;

> Regeringens särskilda satsningen på integration av nyanlända och asylsökande som inleddes i samband med den europeiska flyktingkrisen 2015,

> Riksidrottsförbundets pågående förändringsarbete som har namnet "Strategi 2025".

Idrottsrörelsen - en samhällsaktör?

Folkrörelse

Idrottsrörelsen är en av landets största folkrörelser med 4 miljoner registrerade som "Aktiv i Idrott" under 2016.

Det är få andra rörelser i Sverige som når ut till så många människor och det är således självklart att det finns en stor potential i idrottsrörelsen att vara en aktör inom folkhälsa, integration och minskat utanförskap.

De senaste åren har dock idrottsrörelsens två konkurrerande uppdrag diskuterats allt mer. Ska idrottsföreningarna agera i medlemmarnas eller i samhällets intresse?

Konkurrerande uppdrag

Utgångspunkten under större delen av 1900-talet har varit att idrottsrörelsen är en ideell folkrörelse som tillför positiva värden till samhället. Statens och kommunernas roll har varit att underlätta för idrottsrörelsen att vara denna stora och självständiga samhällsaktör.

Sedan 2000-talet har något förändrats och relationen mellan stat och idrottsrörelse har mer och mer gått från att vara en "hjälpande hand" till ett "handslag". Med detta menas att bidragsformerna har ändrat karaktär i fråga om utformning, målbeskrivningar och förväntningar om resultat. Idag ses alltså idrottsrörelsen, till skillnad från förr, som en självklar samhällsaktör

som ska spela en betydande roll i att lösa stora samhällsutmaningar.

Den stora utmaningen och dilemmat för många idrottsföreningar idag, som nämndes tidigare, handlar om de två konkurrerande uppdragen.

Det första är föreningsdemokratiskt och handlar om att spegla viljan hos de egna medlemmarna som betalar medlemsavgift och ofta bidrar till att driva verksamheten genom ideellt arbete. Det andra är kopplat till det offentliga stödet (LOK-stöd, anläggningsstöd, projektmedel etc.) som är ett politiskt styrmedel för att nå ut till grupper utanför idrottsföreningarnas egna medlemsskåror, dvs. ett slags avtal med staten.

Varierande förutsättningar

En del idrottsföreningar, men långt ifrån alla, kan och vill göra sociala insatser för att motverka t.ex. ojämlikheten inom idrotten. Idrottsrörelsens föreningar är mycket olika. Vissa har sociala mål och intresse för underrepresenterade grupper och den samhällseliga situationen i det geografiska området. Andra föreningar begränsar sitt engagemang till den egna kärnverksamheten och de egna medlemmarnas intresse. Samtidigt ska det poängteras att de flesta idrottsföreningar är starkt beroende av det offentliga stödet och borde rimligen vara intresserade av att locka fler medlemmar, då stödets storlek ofta hänger ihop med antalet medlemmar och aktiva.

Det offentliga stödet

Det finns en hel del exempel som visar på att det är svårt att rikta det offentliga stödet specifikt mot de föreningar som tar stort socialt ansvar och att resurserna oftast blir snedvridna och inte får den tilltänkta effekten.

Ett exempel är den särskilda satsningen på integration av nyanlända och asylsökande, som initierades av regeringen i samarbete med idrottsrörelsen 2015. Analyser visar att satsningen har nått ut brett men att spridningen varit ojämn. Pojkar har nåtts i större utsträckning än flickor. Därtill har resurserna varit snedvridna och gynnat socioekonomiskt starka kommuner med ett redan aktivt idrottsliv, men med förhållandevis få asylsökande, eftersom stödet inte har korrelerat med storleken på asylmottagningen i en kommun utan snarare antalet idrottsföreningar.

Fenomenet midnattsfotboll, det vill säga enkla fotbollscuper som anordnas med syfte att aktivera unga på kvällstid i socialt utsatta områden, har också analyserats. Analysen visar att verksamheten har varit uppskattad hos både deltagare och arrangörer.

Verksamhetens räckvidd är emellertid begränsad. Ur ett könsperspektiv är det även här nästan uteslutande pojkar som nåtts. Dessutom är deltagandet starkt dominerat av unga från socioekonomiskt svaga bostadsområden. Ur ett sociodemografiskt perspektiv kan

man därför inte beskriva midnattsfotboll som speciellt lyckat, eftersom ambitionen varit att påskynda integrationen och minska utanförskapet.

Unga om föreningsidrott

Grunden till vilken relation man som vuxen har till idrott, motion och hälsa avgörs så klart av många faktorer men pusselbitarna för denna relation läggs när man är ung.

I en studie utförd av Riksidrottsförbundet under 2016, som fått namnet "Skilda världar - unga i och om framtidens föreningsidrott", undersöks hur unga resonerar och förhåller sig till idrott och motion idag. Rapporten är baserad på intervjuer med 105 ungdomar i gymnasieåldern som går i skolan i tre storstadsregioner (Stockholm, Göteborg och Malmö).

Urval av resultaten av studien

> Många barn/ungdomar är aktiva inom flera idrotter, men med stigande ålder så blir antalet idrotter färre men den sammanlagda tiden som läggs på idrott blir inte mindre.

> I gymnasieåldern upplever många unga att idrottsaktiviteter konkurrerar med andra aktiviteter som studier, umgänge med vänner och andra fritidsaktiviteter. Många väljer därför att sluta med idrott i förening vid 16-17 års åldern.

> Det finns även en stor andel som slutar för att de upplever att de "ändå inte kommer bli något inom idrotten" och att fokus skiftar från glädje till prestation. Att börja med en annan idrott i den åldern ser de som i princip omöjligt och de kan bara fortsätta med sin

idrott om de vill "satsa". Det finns helt enkelt inget mellanting.

> Ungdomarna berättar att de i stället för att idrotta i förening väljer att söka sig till gym och sköta sin träning i egen regi. Ett plus med detta uppges vara friheten att själv bestämma när, var och hur som träningen skall utföras. Något man saknar är dock det som ofta finns i föreningsidrotten dvs. gemenskapen och ledare som pushar och strukturerar träningen.

> Många ungdomar upplever att föreningsidrotten och att idrotta i egen regi är för dyrt.

Rekommendationer

Rapporten sammanfattas med att Riksidrottsförbundet identifierar några rekommendationer utifrån hur ungdomarna i undersökningen har berättat om sitt idrottsintresse och sina motionsvanor. Tre huvudteman lyfts fram;

> Flexibilitet är något som många ungdomar talar om och lyfter fram som en viktig aspekt som idrottsrörelsen skulle behöva mer av. Många vill kunna träna olika idrotter samtidigt och vill gärna kunna göra det utifrån sin individuella ambition, lust och förkunskap.

> Ungdomarna efterfrågar samverkan mellan föreningar men även fler initiativ till samverkan mellan skola och idrottsföreningarna. Ett förslag är att lägga fören-

ingsaktiviteter i nära anslutning till skolan, både gällande tid och geografi.

> Det är viktigt att föreningarna lär sig att vara lyhörda för ungdomarnas åsikter och skapar nya kanaler där dessa kan framföras och få gehör.

Reflektion #1

Arkitektens möjlighet att påverka...

Exakt hur alla de sociala faktorer som jag har presenterat hittills i denna rapport kommer att påverka mitt slutresultat känns i nuläget väldigt svårt att säga något om. Det känns ändå värdefullt att jag har lagt så mycket tid på att införskaffa mig denna kunskap.

Jag tror att arkitektur och stadsplanering kan vara viktiga pusselbitar i att lösa många av de utmaningar som idrottsrörelsen står inför, men precis som med de allra flesta samhällsutmaningar så finns det sällan en lösning. Jag tror inte att problem är svartvita och därför tror jag inte heller på svartvita lösningar.

Jag tror att den strategi som jag till slut kommer presentera inte kommer vara universell och att varje situation är unik, något som blivit tydligare ju mer jag har läst. Förutsättningarna för olika regioner, kommuner, städer och områden ser väldigt olika ut och beror på många faktorer. De flesta av dessa faktorer ligger utanför min makt som arkitekt att påverka. Kanske motiverar detta ett större politiskt engagemang bland arkitekter?

Tyvärr är det sällan så att vi som yrkesverksamma får den här tiden på oss att läsa in oss på ett ämne.

Även om vi inte kan påverka vissa saker så anser jag att det är av största betydelse att arkitekter har stor förståelse för de samhällsvetenskapliga förutsättningarna som påverkar vårt arbete. Jag vill tro att de verktyg som vi har att tillgå då blir än mer kraftfulla och effektiva.

3. Anläggningssituationen

Idrottsanläggningen- en förutsättning för idrott och motion

Idrottsanläggningar och rörelsemiljöer för fysiskt aktivitet är en nödvändig förutsättning för idrott, både i organiserad (föreningsidrott) och icke-organiserad (privat och/eller spontan) form.

Definitonen av en idrottsanläggning enligt Riksidrottsförbundet är; "Ett anlagt eller anvisat område för någon form av tävlingsidrott, spontanidrott eller motion oavsett ägandeförhållanden"

En idrottsanläggning behöver enligt Riksidrottsförbundet alltså inte vara, i klassisk mening, en gräsplan utomhus eller en idrottsbana avsedd för lagsporter som handboll eller innebandy. Även skogsområden, snötäckta berg, sjöar/vattendrag och parker i stadsmiljö kan alltså anses vara idrottsanläggningar.

Folkhemsperioden

Den stora framväxten av idrottsanläggningar i Sverige skedde under den så kallade folkhemsperioden mellan 1930-1980-talet.

Under 40- och 50-talet, när idrottsrörelsens tillväxt var som allra störst, var det staten som uppförde och bestod de flesta idrottsanläggningar.

Merparten av alla fotbollsplaner, tennisbanor, elljusspår, ishockeyrinkar, simhallar och gymnastiksalarna vi har idag tillkom och anlades under denna period.

Den mest betydande skillnaden idag jämfört med under folkhemsperioden är att det har skett ett skifte från

statligt till kommunalt anläggningsansvar. Idag är det kommunerna och inte staten som står för merparten av underhåll och utbyggnad av anläggningsbeståndet.

Staten bidrar, som nämnts tidigare, med verksamhetsstöd (LOK-stöd, projektmedel) samt en mindre del av den totala budgeten för uppförande och underhåll av anläggningar.

Dos-respons

Ett rikt och tillgängligt utbud av idrottsanläggningar och andra fysiska aktivitetsmiljöer främjar fysisk aktivitet hos befolkningen.

Det finns ett påvisat samband mellan tillgång/ tillgänglighet och motionsvanor. Ju bättre tillgång/tillgänglighet till idrottsanläggningar och rörelsemiljöer desto högre motionsfrekvens. Detta kallas dos-respons förhållande och gäller barn och ungdomar specifikt.

Ökande behov

Idag råder det konsensus om att det finns ett mer eller mindre stort och ökande behov av idrottsanläggningar och att detta till främst beror på följande faktorer;

> Storstadsregionerna har haft en kraftig befolkningsökning vilket lett till förtätning och större konkurrens om den tillgängliga marken, vilket har lett till minskade ytor för idrott.

> Idrottens anläggningar är inte längre reglerade i bygglagen vilket gör att det inte ritas in lika många idrottsanläggningar i nya bostadsområden som tidigare.

> Det befintliga beståndet som helhet är föråldrat med omoderna och slitna idrotts- och biatorer (omklädningsrum, läktare, förråd mm) samt bristande underhåll.

> Många kommuner har valt att investera i stora och dyra multianläggningar med många idrottsytor och publikdragande eventytor istället för att renovera och underhålla befintliga idrottsanläggningar. Detta har bidragit till att antalet breddidrottsanläggningar snarare har minskat än ökat i antal eftersom äldre anläggningar också har tillåtits förfalla och/eller slutat användas helt.

Sedan folkhemsperioden har Sveriges befolkning nästan fördubblats men det totala antalet idrottsanläggningar är i stort sett det samma, vilket vittnar om den brist som finns idag.

Storstad / Glesbygd

Störst behov av fler idrottsanläggningar uttrycks i storstadskommunerna, men även på gles- och landsbygden finns det ett ökat behov. Vilken typ av idrottsanläggningar som behövs skiljer sig en del.

> I storstäderna efterfrågas fler breddidrottsanläggningar dvs. anläggningar med hög flexibilitet där många olika idrotter kan utövas under samma tak eller på samma utomhusytor.

> I gles- och landsbygd är det specialidrottsanläggningar som efterfrågas dvs. anläggningar som har en speciell utformning och/eller speciell utrustning så som anläggningar för motorsport, skyttesport, simsport, issport, friidrott och gymnastik.

Utbyggnadsstrategier

Idag finns det fyra väl etablerade kommunala utbyggnadsstrategier som etablerats under olika tidsperioder men som därefter verkat parallellt in i vår samtid.

Breddningsstrategi

Breddningsstrategin går ut på att sprida anläggningsutbudet till nya stads- och kommundelar i syfte att öka idrottandet hos allmänheten och samtidigt samordna idrotten med övriga välfärdssatsningar. Fokus för breddningsstrategin anses vara en ökad idrottsmångfald.

Rationaliseringsstrategi

Denna strategi har främst gått ut på att dra samman anlagda idrottsytor till så kallade centralanläggningar (centralt placerade i huvudorterna) i syfte att uppnå stordriftsfördelar och sänka totalkostnaderna. Fokus för rationaliseringsstrategin anses vara ekonomi/spar-samhet.

Tillväxtstrategi

Tillväxtstrategin har fokus på andra värden än de rent idrottsrelaterade. Strategin går ut på att bygga stora och attraktiva multianläggningar och eventarenor. Dels för att ytorna för anläggningsuppförande minskar i många städer, samt för att skapa goda förutsättningar för publikdragande underhållningsidrott och nya arbetstillfällen. Sända signaler till investerare och inflyttare att kommunen är framgångsrik.

För rationaliseringsstrategin är det fler idrottsytor/arbetstillfällen och marknadsföring för kommunen som anses vara i fokus.

Partnerskapsstrategi (OPS)

Denna strategi som har växt fram främst under 90- och 00-talen.

Så kallade OPS-lösningar, med företag och idrottsföreningar, syftar till att få fram nya idrottsanläggningar eller idrottsytor med hjälp av olika typer av motprestationer från de inblandade parterna. Ett exempel kan vara att privata aktörer får en billigare markanvisning för bostäder och som motprestation blir ansvariga för att upprätta och bekosta en idrottsplats inom området.

Strategiernas för- och nackdelar

För- och nackdelar

De utbyggnadsstrategier som beskrevs på föregående sida har testats i olika utsträckningar av kommunerna i landet och de har alla sina för- och nackdelar.

Fördelen med rationaliseringsstrategin (centralanläggningar /multianläggningar) är att de ofta medför stordriftsfördelar t.ex. att färre personal kan sköta om fler ytor. Nackdelen är att många av dessa idrottsanläggningar har varit dyra att uppföra och dessutom blivit dyrare än beräknat. Oftast är de anpassade för väletablerade och populära idrotter.

Breddningsstrategin har ofta medfört uppförande av så kallade koncept- /budgethallarna (ett skalskydd), med standardmått 40x20 meter. Fördelen med dessa är att uppförandekostnaderna är relativt låga och byggtiden är kortare. Problemet är att dessa anläggningar främst är anpassade för stora väletablerade idrotter och för populära lagbollsporter i synnerhet, vilket inte gynnar idrottsmångfalden. De saknar oftast efterfrågade bi-tytor som omklädningsrum, förråd, mötesytor etc.

OPS-lösningar har varit bra för att det delade ekonomiska ansvaret mellan offentliga-privata aktörer har medfört att en del idrottsanläggningar som inte hade blivit av annars, har uppförts till en för kommunen relativt låg kostnad.

Nackdelen är att de privata aktörerna av ekonomiska skäl ofta haft stort inflytande över utformningen och

inriktningen på dessa arenor. Oftast har det resulterat i kommersiellt attraktiva och dyra anläggningar för publikdragande idrotter som ishockey, fotboll och badhus.

För de offentliga idrottsföreningarna har detta resulterat i att kostnaderna för att hyra hallar ökat och att man istället har fått nöja sig med mindre attraktiva träningstider och små möjligheter att påverka.

Danskt pilotprojekt

I våra grannländer t.ex. i Danmark har man testat ytterligare en strategi och i något större utsträckning än i Sverige, nämligen att rusta upp och bygga ut befintliga idrottsanläggningar och omvandla byggnader och miljöer som inte ursprungligen är avsedd för idrottsändamål.

“Nyt liv i gamle haller”

Ett spännande projekt som testats i Danmark mellan 2008-2011 var “Nyt liv i gamle haller” som initierats av “Lokale og Anlægsfonden” (LOA-fonden). I projektet har fonden valt tre uttjänta idrotthallar och tre arkitektfirmor för att visa exempel på att det är möjligt att göra om en gammal idrottshall till ett modernt idrotts- och kulturcenter med begränsade medel.

Premisserna för alla tre projekt var de samma. Hallarna skulle byggas om med fokus på spännande arkitektoniska lösningar och flexibilitet/mångsidighet. Budget var 10 miljoner danska kronor och grundarealen fick inte utökas med mer än 10 %.

Slutsatserna från detta pilotprojekt var enligt rapporten;

> Ombyggnationerna har lett till ökat antal brukare, brukargrupper och högre intensitet gällande både organiserad och spontanidrott.

> Gymfaciliteter ökar antalet brukare och lockar nya brukargrupper.

> Integrering av sociala funktioner, som inte är direkt kopplade till idrott som t.ex. ett kulturcenter eller vad man i Danmark kallar ett “församlingshus” är en förutsättning för att locka nya brukare och brukargrupper. Vad ett församlingshus är och innehåller är inte ristat i sten, men oftast innehåller det funktioner som bibliotek, studieplatser, café, medborgarservice och liknande.

> Resultaten indikerar att online-lösningar för bokning av hallgolvet samt möjligheten till en flexibel uppdelning av detsamma medverkar till en generell intensifiering av användningen av hallarna.

> Vikten av lokal förankring genom en tät dialog med lokala aktörer som representerar nuvarande men även potentiella nya brukargrupper poängteras. Genom att tidigt identifiera befintliga men även nya brukargrupper kan man skapa goda förutsättningar för synergier mellan dessa.

På nästa uppslag syns två byggnadsvårdsprojekt med idrottsfokus som genomförts med bidrag i från LOA-fonden i Århus (storstadsmiljö) samt i Holsterbro (glesbygd).

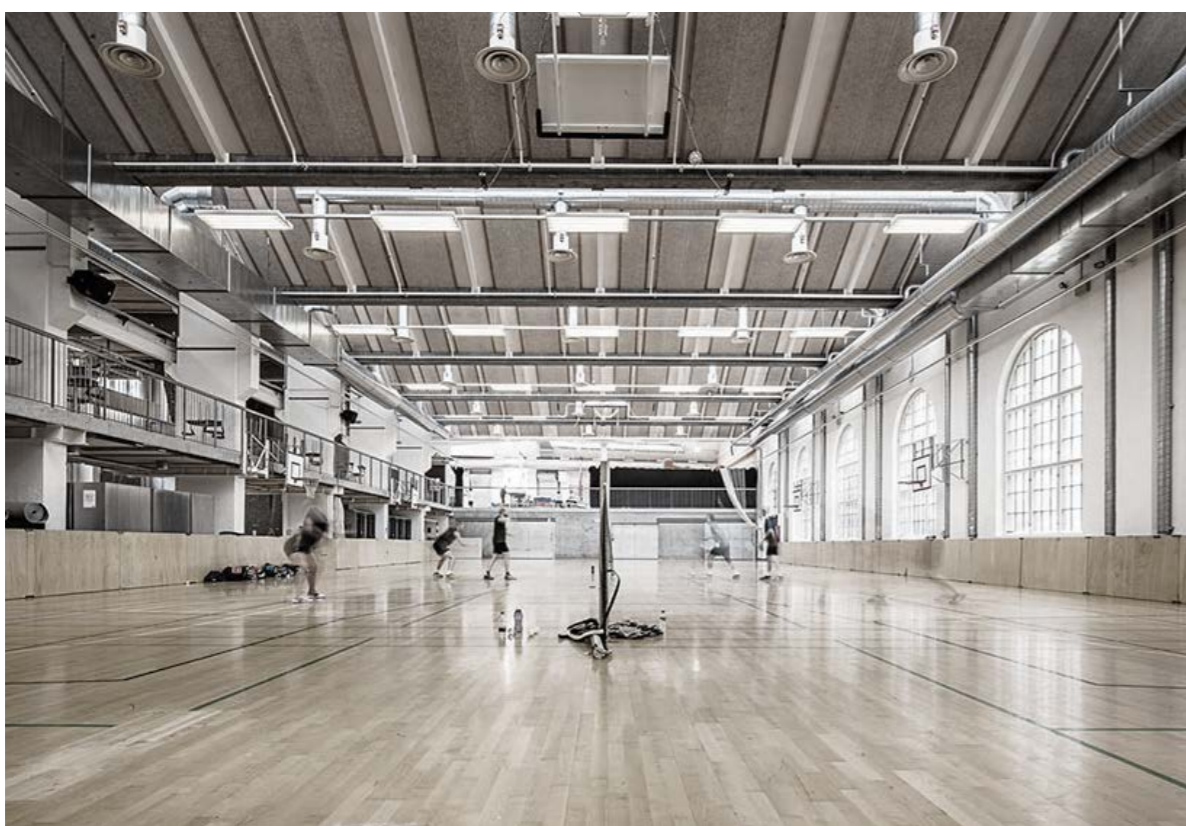
Utöver slutsatserna från rapporten har jag även konstaterat att man borde satsa på följande övergripande strategier när man bygger om och/eller bygger till befintliga idrottsanläggningar;

> Man bör sträva efter att öka anläggningens totala kapacitet.

> Öka kvalitén på den yta som redan finns dvs. renovera till en standard som är förenlig med de krav vi har idag på t.ex. tillgänglighet, energisystem etc. i den grad det är möjligt.

> Utöka funktionerna och tillföra andra program när/om man bygger ut genom att kombinera ytor för idrott och motion med bibliotek eller liknande.

> Sträva efter att bättre tillgodose behoven av både föreningsorganiserad idrott och spontanidrott.

DGI-huset, Århus, Danmark, Renovering: 3 x Nielsen & Schmidt, Hammer og Lassen (2003)

Sdr Nissum Hallen, Holsterbro, Danmark, Renovering: CEBRA (2011)

Reflektion #2

Byggnadsvårdsstrategi

Något liknande projekt som "Nyt liv i gamle haller" har jag inte stött på när jag har gjort efterforskningar om idrottsrörelsen och anläggningssituationen i Sverige.

Varför har vi inte testat detta i Sverige?

Kan en anledning till att det inte prövats i så stor utsträckning vara att det råder en kunskapsbrist kring hur detta skall göras? Och en allmän uppfattning om att det skulle vara dyrare att renovera och rusta upp än att riva och bygga nytt?

Det som ofta glöms bort i dessa resonemang är de klimatvinster man gör och de kulturhistoriska värden man eventuellt bevarar vid en lyckad renovering och ev. tillbyggnad som kan tillföra något som den existerande anläggningen kanske saknar.

I och med att miljö- och klimatfrågan är allt mer aktuell är detta ett alternativ som jag tycker bör diskuteras mer. Att riva byggnader är ett dåligt alternativ ur ett hållbarhetsperspektiv och att låta existerande byggnader stå outnyttjade eller ha en låg utnyttjande grad känns som ett stort resursslöseri.

4. Idrottsstaden Lund

Lund

Min hemstad Lund är en förhållandevis välmående medelstor stad i Skåne i södra Sverige och har cirka 90 000 invånare. Till kommunen (120 000 invånare) hör även en rad mindre orter som Dalby, Södra Sandby, Veberöd och Genarp.

Lund är en gammal stad som grundlades runt år 990. Katedralskolan byggdes år 1085 och är därmed nordens äldsta. Domkyrkan byggdes under 1100-talets första hälft då Lund (tydligt) var Danmarks viktigaste stad med cirka 3000-4000 invånare. Lund förblev danskt ända fram till "Freden i Roskilde" år 1658.

För de allra flesta förknippas Lund med universitet, domkyrkan, spex och att "Lund ligger nära Malmö, som i sin tur ligger nära Köpenhamn".

Lund har ett av landets största universitet som engagerar ungefär 40 000 studenter och 7400 lärare och administrativ personal, vilket motsvarar närmre 40% av hela stadens befolkning.

Enligt Statistiska Centralbyrån är 21 770 personer i Lund födda i ett annat land än Sverige, vilket motsvarar 18,8% av befolkningen (Stockholm 25%, Malmö 25% och Göteborg 21%).

Internationella företag som TetraPak samt forskningsanläggningen ESS och MAX IV Laboratory sätter en internationell prägel på staden då det finns en betydande andel gästforskare och arbetare som bor i staden.

Centrala idrottsplatsen

Ett stycke idrottshistoria

Lunds idrottsplats tillkom på privat initiativ på 1890-talet och är den äldsta i Sverige, som fortfarande är i bruk. På marken, som hyrdes av Lunds skridskoklubb och Lunds Bicycleklubb för 10 kronor om året av Lunds stad, anlades först en isbana och sedan en 360 meter lång doserad cykelbana. I mitten låg en gräsplan för fotboll, krocket, spjutkastning, diskuskastning m.m. samt tennisbanor i cement. I sydvästra hörnet fanns ett klubbhus och en tillbyggnad med en turbindynamo, driven av en ångpanna, för elljus till isbanan. Senare byggdes en paviljong för kägelspel och en hög källbacke i trä. 1903 slogs de båda föreningarna samman till Föreningen Lunds idrottsplats.

Efter en tids förfall renoverades Lunds idrottsplats och återinvigdes 1919. Då hade området utvidgats och förändrats; en entrébyggnad med biljettkontor, samt kontor och verkstad, hade byggts i det sydöstra hörnet. En stor portal med fyra doriska kolonner i gulmålat trä bar upp ett gavelfält med texten "En sund själ i en sund kropp" på latin. Cykelbanan var borta och istället fanns löparbanor, banor för hopp och kast, samt en krocketbana och en ridväg. Fotbollsplanen användes fortfarande som skridskobana på vintern. Kägelbanan revs, källbacken fick ligga kvar, men tennisbanorna flyttades.

1929 köpte staden mark öster om idrottsplatsen för att Föreningen Lunds idrottsplats skulle kunna anläg-

ga lek- och övningsplaner åt skolungdomen. Under de närmaste åren fortsatte upprustningen. Källbacken, som då var byggd i lera, och dansbanan som hade funnits under 20-talet togs bort.

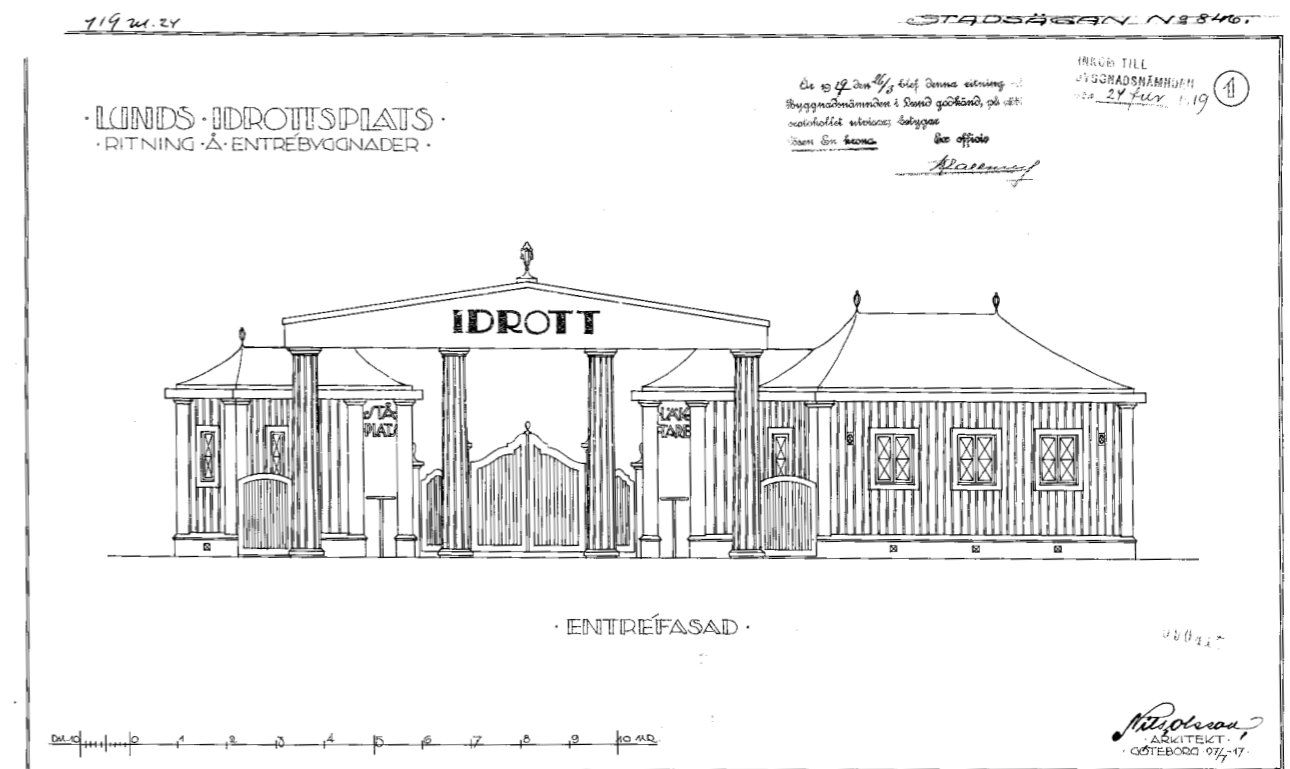
Lunds stad övertog ansvaret för idrottsplatsen 1948, då stora investeringar behövdes i modernisering och nya lokaler. Portalen revs 1960, men byggnaden finns kvar om än i något annan skepnad än originalet (se bild på nästa sida).

Idrottsplatsen från Öster, bild troligen tagen vid den första invigningen januari 1892.

Entrén till idrottsplatsen i det sydöstra hörnet på 1950-talet.

Fasad Entré (1919)

Lunds idrottshall (1941)
Multisportshall

Gerdahallen (1930-talet)
Ut- ombyggd flertalet gånger
Tennisplaner, gym och gympasalar

Klostergårdens IP (1968, nyinvigd huvudplan och läktarbyggnad 2014)
Fotboll

Victoriastadion (1978)
Multisportshall, rackethallar och gym

Sparbanken Skåne Arena (2008)
Handboll och ishockey

Idrott i Lund idag

I Lund idag har invånarna tillgång till ett brett utbud av idrottsföreningar, anläggningar och strövområden. I kommunens föreningskatalog finns det för närvarande 155 stycken registrerade idrottsföreningar.

Flera av stadens idrottslag representeras i de högsta divisionerna och framförallt i handboll är LUGI framträdande och anses av många vara Lunds "idrottsliga stolthet". På följande sidor syns de mest framträdande idrottsanläggningarna i Lund idag (byggnadsår inom parantes).

5. Kontextanalys

Övergripande förutsättningar

Centrala idrottsplatsen och Bollhuset ligger cirka 5 minuters promenad väster om järnvägsstationen och är omgiven av främst bostäder och relativt trafikerade bilvägar. Direkt söder om idrottsplatsen ligger Lunds största gymnasieskolan Polhemsskolan med cirka 2600 elever. Polhemsskolan har ett specialidrottsprogram som engagerar nästan en fjärdedel av skolans elever. Idrottsprogrammets elever samt skolans övriga elever använder sig av idrottsplatsen, Bollhusets idrottshallar och gym under dagtid för idrottsundervisning.

Själva idrottsplatsen och Bollhuset ligger i hörnet av Fasanvägen och Trollebergsvägen och har sin "framsida" vänd mot dessa, dvs. åt sydvästlig riktning. Idrottsplatsen är omgärdad av staket och plank och är stängd nattetid.

Recap bakgrund

Bollhuset är en kommunal idrottsanläggning i Lund, byggd i slutet av 60-talet och ritad av arkitektfirman Lundquist&Rendahl.

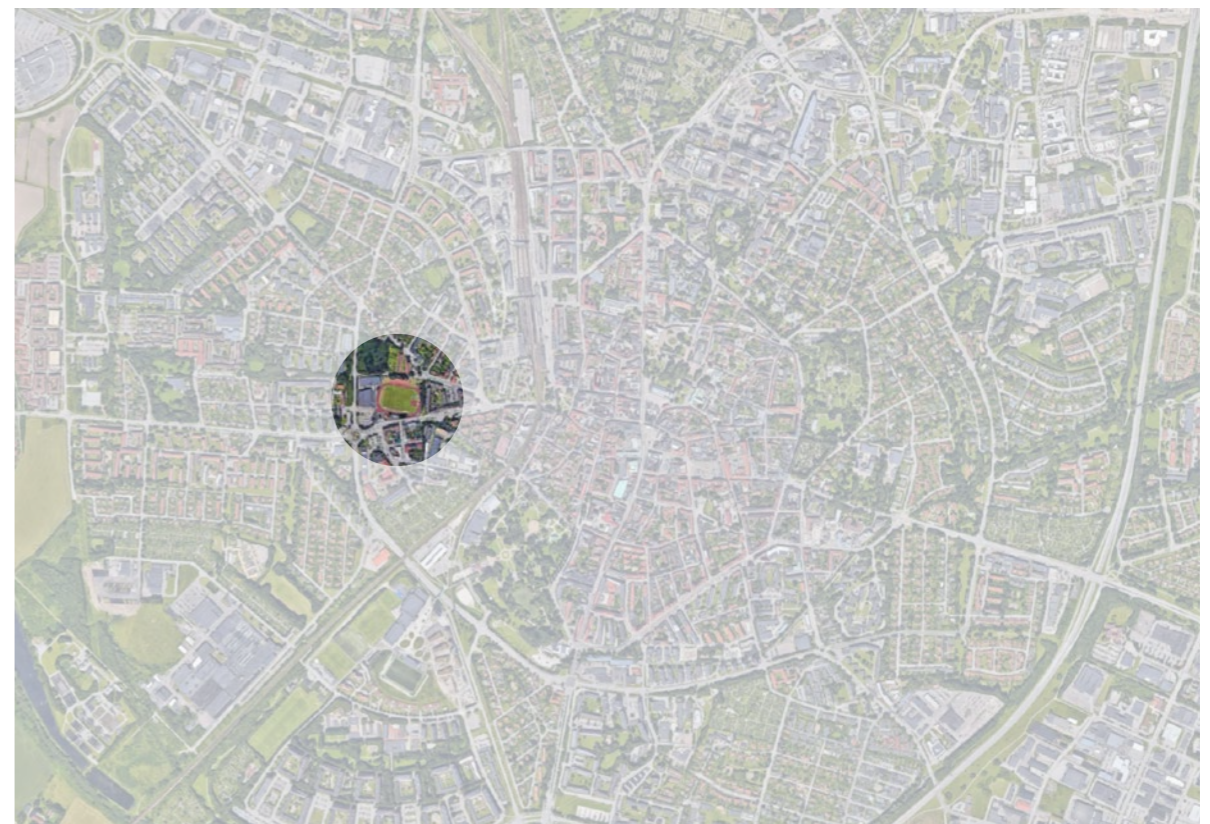
För de flesta Lundabor är Bollhuset känt som en aktiv idrottsanläggning där till exempel Lundaspelen (en av världens största ungdomsturneringar i handboll och basket) och flera av stadens handbollslag håller till. Byggnaden fick i slutet av 80-talet en tillbyggnad i form av en friidrottshall (även kallad IFK Hallen), ritad av samma arkitektfirma.

Förutom handboll och friidrott utövas även flera andra sporter i byggnaderna och på idrottsplatsen. Ett urval av dessa är bowling, pistolskytte, innebandy, diverse kampsporter, rugby och tennis.

Trots att Bollhuset är en av de mest frekvent besökta idrottsanläggningarna i Lund har kommunen inte prioriterat underhållet av byggnaden, vilket gör att det finns ett stort behov av renovering och eventuellt en om- och/eller tillbyggnad.

Kommunen planerar att inom några år bygga en ny idrottshall, tillägnad stadens ungdomslag i handboll och andra inomhusbollsporter, i närheten av Sparbanken Arena på Klostergården. Om dessa planer blir verklighet skulle Bollhusets två idrottshallar frigöras för andra ändamål.

Det finns även planer på att förtäta området runt Bollhuset med bostäder. Dessa planer är under utredning.

Centrala idrottsplatsen i Lund

Bebyggelse och karaktär

Historiska lager

Innanför idrottsplatsens område finns det många byggnader. Från den äldsta skridskopaviljongen byggd på 1890-talet till områdets nyaste tillskott - IFK Hallen från slutet av 1980-talet.

Idrottsplatsens karaktär präglas i stor utsträckning av de äldre byggnaderna och staketet i gult trä, med vita och gröna detaljer, men även av de många och storvuxna träderna som profilerar idrottsplatsens kanter.

Övre bilden: Vy åt söder

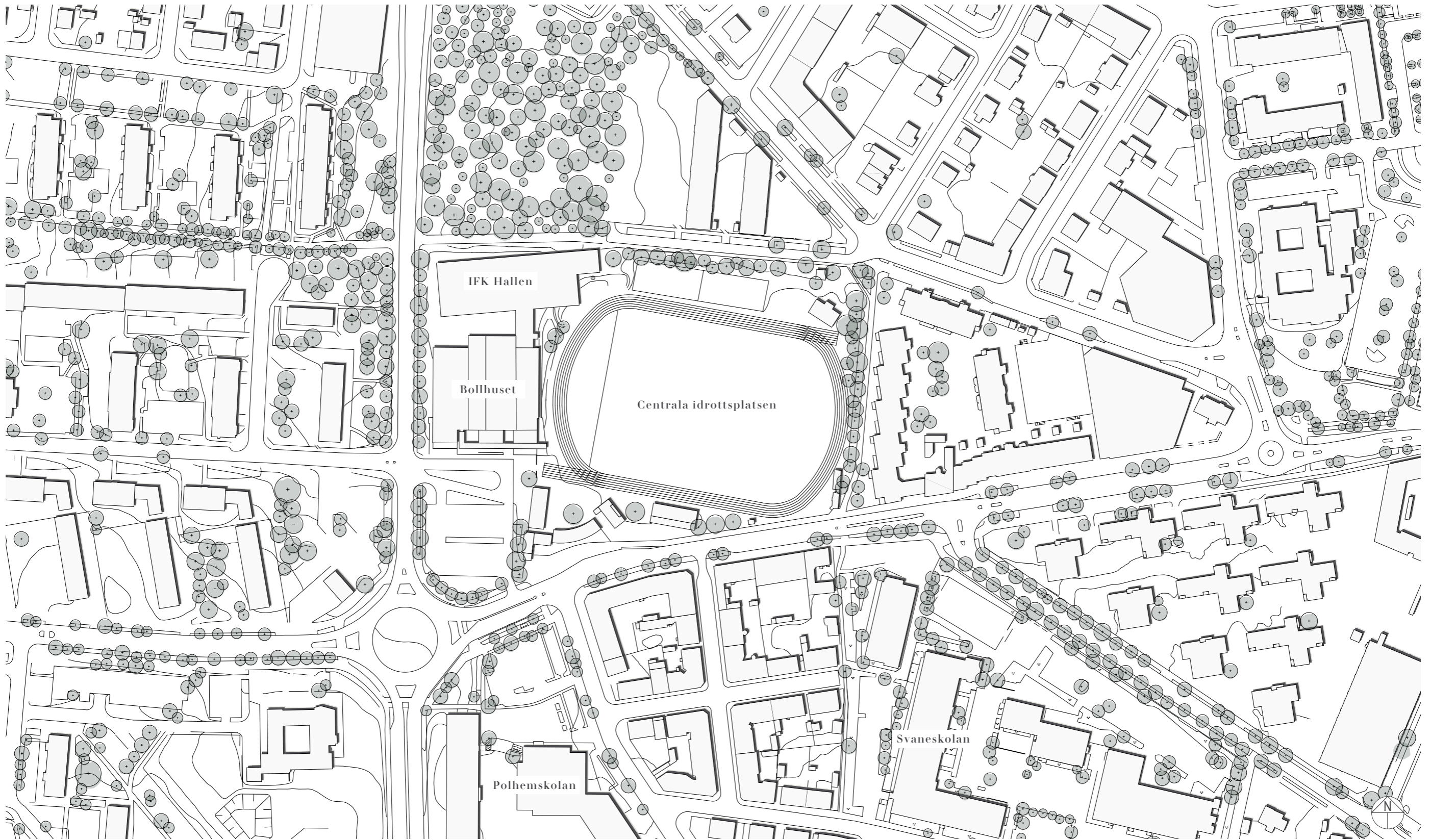
Undre bilden: Vy åt väster

Övre bilden: Vy åt norr

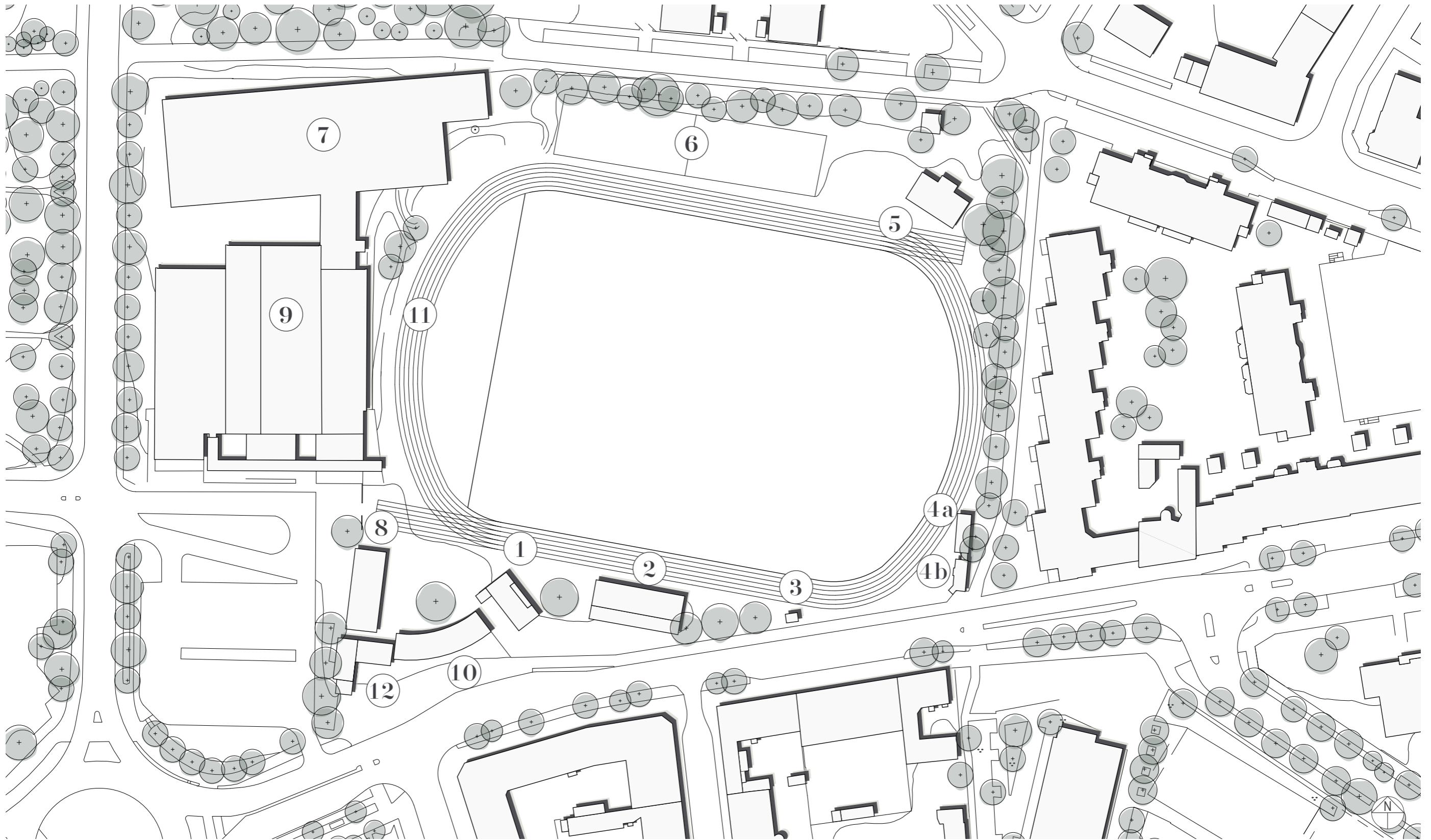

Undre bilden: Vy åt öster

Områdesplan

Skala 1:2000

Situationsplan

Skala 1:1000

1. Paviljong (1893 / 1919)

2. Läktare (1934 / 1950)

3. Måltorn (1997)

7. IFK Hallen - entré (1988)

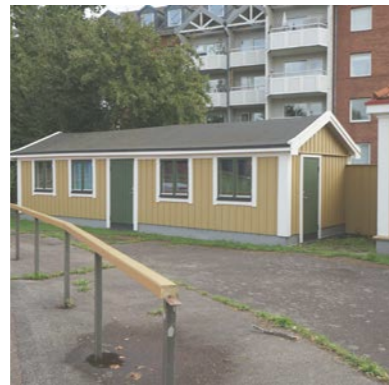
7. IFK Hallen - baksida (1988)

8. Byggnad för omklädning (1952)

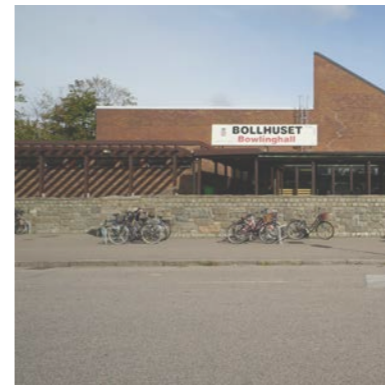
4a. Fd. Entré (1919)

4b. Förrådsbyggnad (Årtal okänt)

5. Omklädningsrum / Klubbhus (1931)

9. Bollhuset (1969 / 1980 / 1991)

10. Kiosk (1973 / 1985)

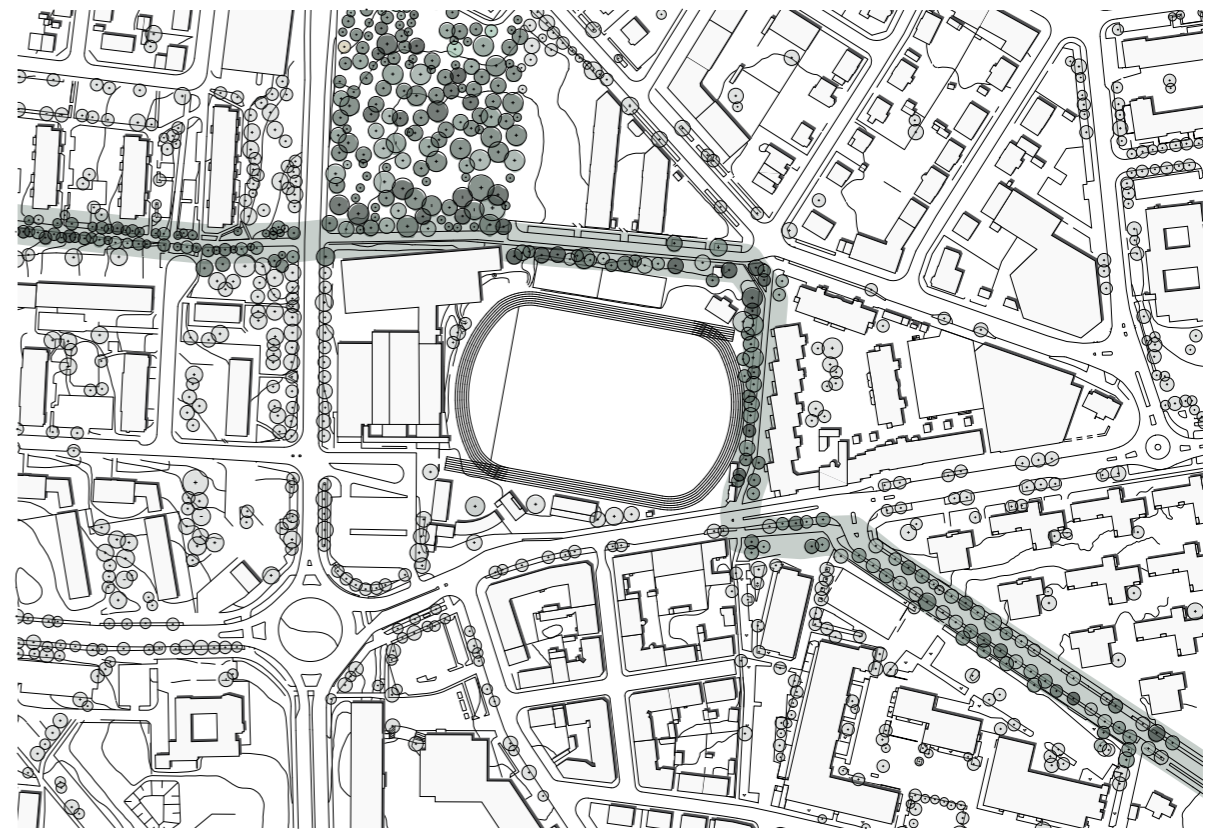
11. Entré (1958 / 1969)

6. Tennisbanor (1967)

7. IFK Hallen (1988)

Skala 1:4000

Förutsättningar och hinder

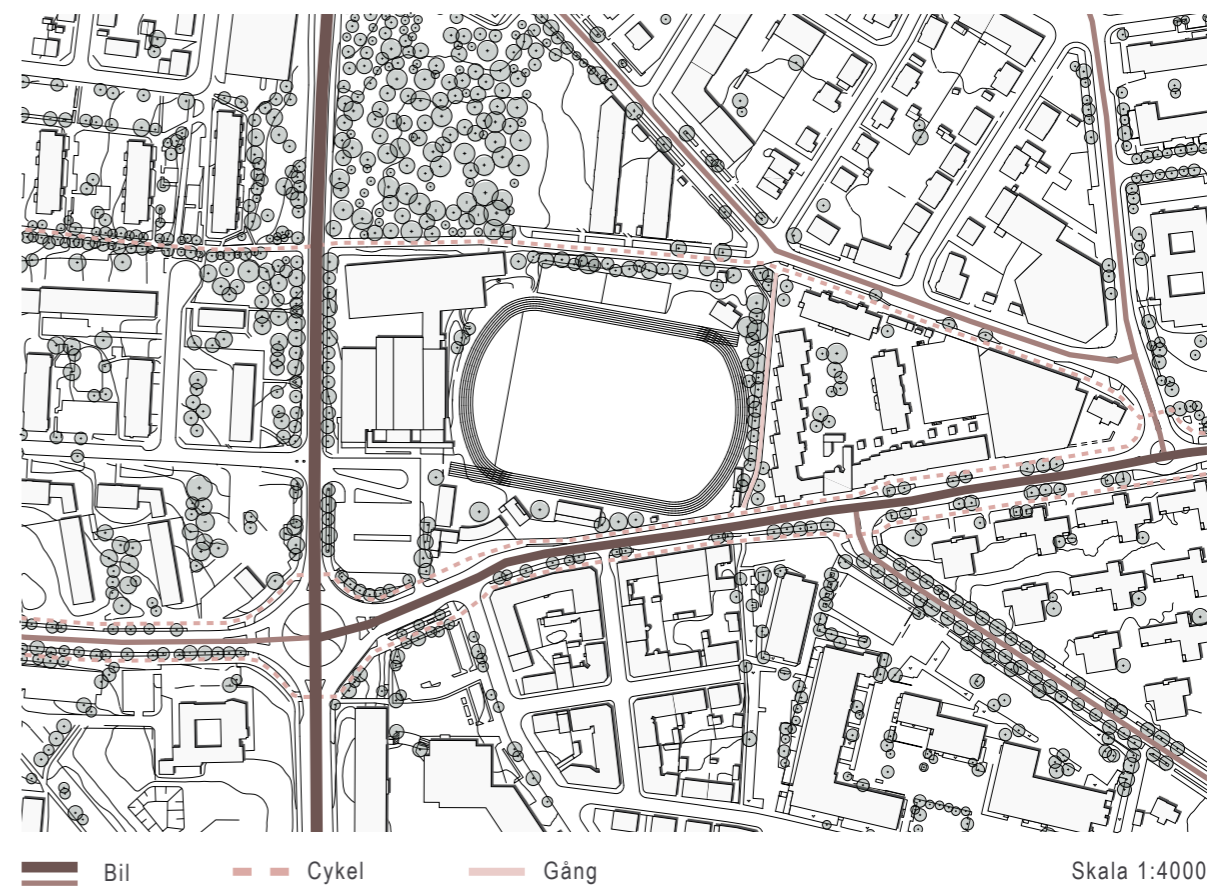
Gröna ytor

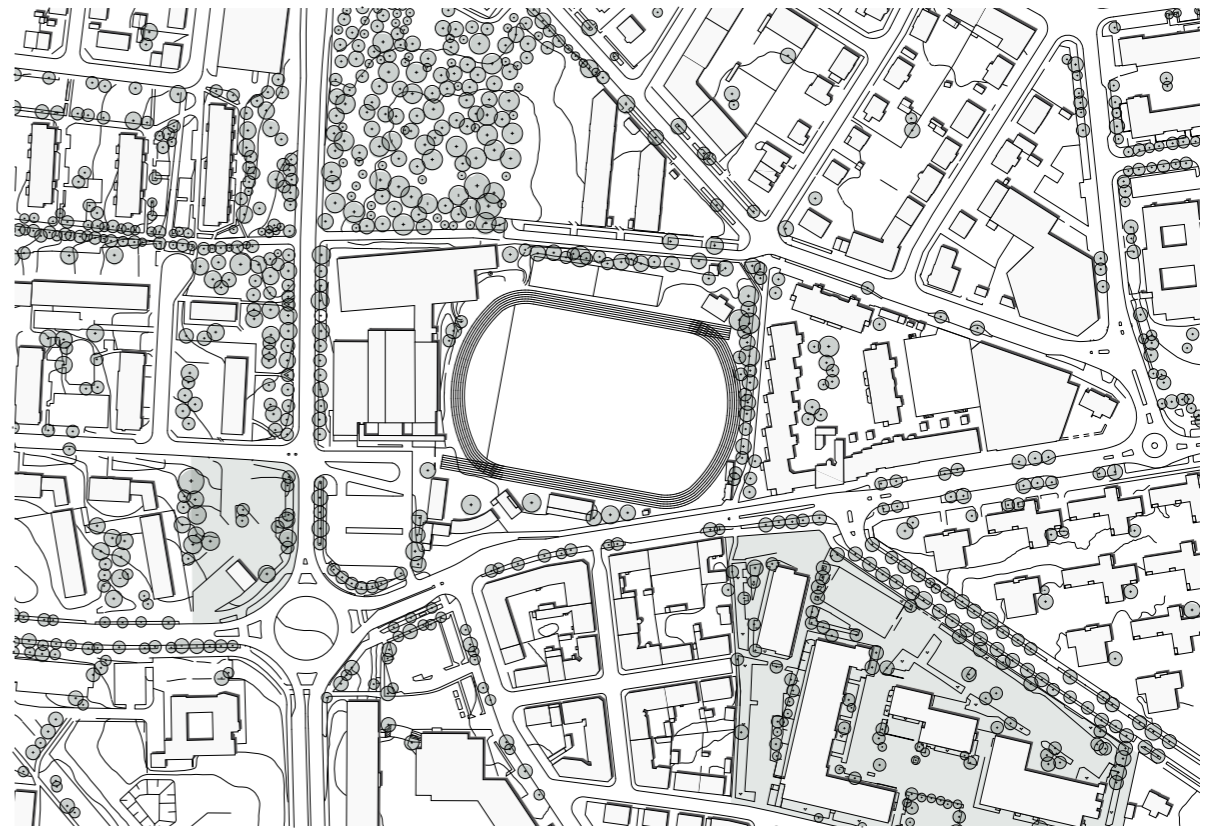
Det finns en tydligt grönt stråk som löper i öst-västlig riktning med "skogen" centralt placerad. Från punkt nr 3 i diagrammet till höger fortsätter stråket ner förbi Svaneskolan där det knyter an med stadsparken i sydöstlig riktning. Stråket fortsätter även västerut längs med gång- och cykelbanan mot Vildanden.

Idrottsplatsen har en tydlig grön karaktär som är en kvalitet. Många av träden är gamla och har funnits på platsen redan innan idrottsplatsen anlades.

Trafik

Idrottsplatsen omgärdas av en hög trafikfrekvens främst från Trollebergsvägen (söder om idrottsplatsen) och Fasanvägen (väster om idrottsplatsen). Dessa vägar är starkt till måttligt trafikerade framförallt på morgonen och eftermiddagen i rusningstrafik. Vägen norr om idrottsplatsen (avsedd för biltrafik) är främst trafikerad av cykel- och gångtrafik, och nyttjas i hög grad.

Skala 1:2000

Ny bebyggelse

Utöver de planer och utredningar som kommunen har på att bebygga parkeringen framför Bollhuset samt ev. riva/renovera/bygga till Bollhuset visar de markerade ytorna i diagrammet områden i idrottsplatsens närhet där det planeras eller utreds för nybyggnation av olika slag.

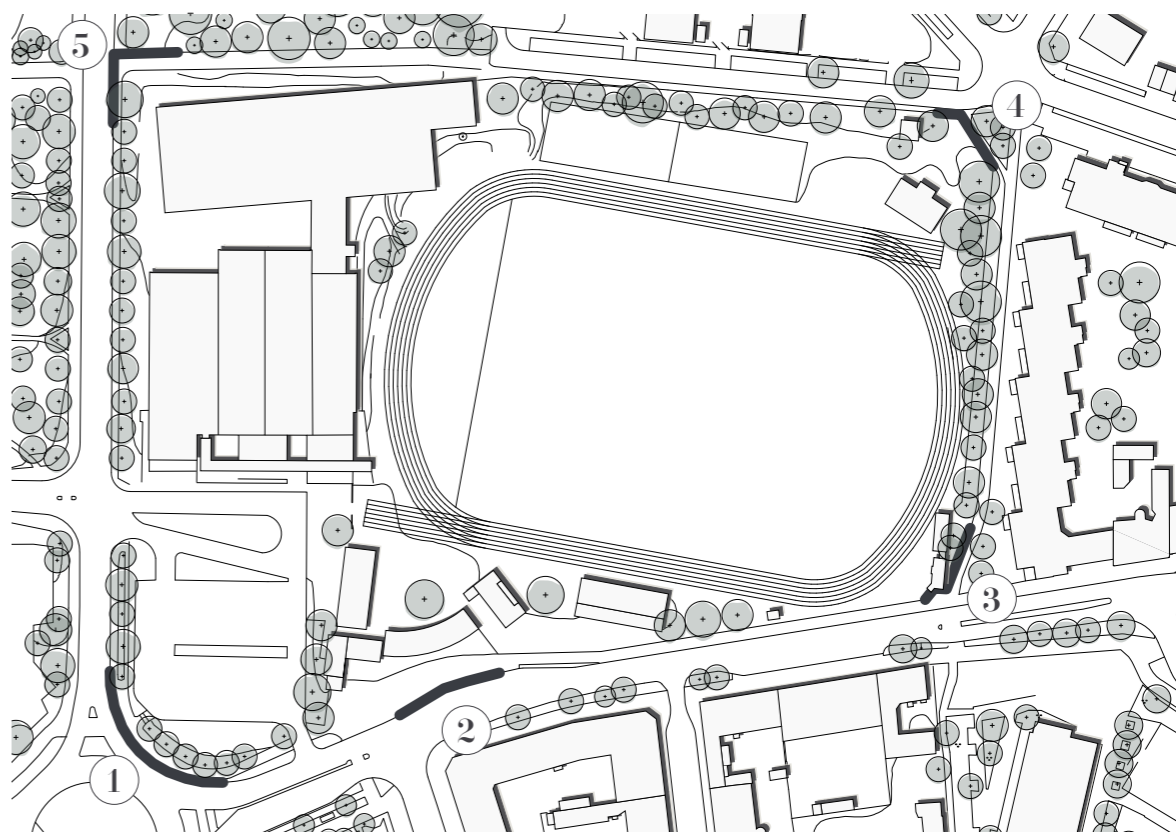
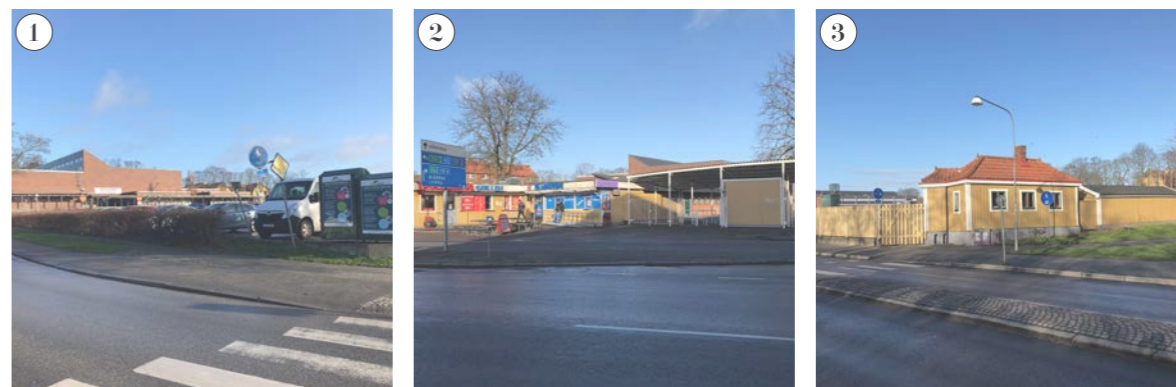
Tomten sydväst om Bollhuset där det idag ligger en bensinstation har omnämnts som en lämplig tomt för byggnation av bostäder.

På nuvarande Svaneskolans tomt vid idrottsplatsens sydöstra hörn, skall det byggas en ny gymnasieskola - Heddagymnasiet. Bilden till höger visar Wingårdhs Arkitekter/AARTs visualisering (tävlingskede) över Heddagymnasiet på tomten. Centrala idrottsplatsens sydöstra hörn syns längst ned till vänster i bilden. Enligt (den något optimistiska?) tidplanen skall gymnasieskolan stå klar 2022.

Entréer

Entrésituationerna till idrottsplatsen är idagslaget något problematiska. I de flesta hörn där besökare eller förbipasserande ankommer till platsen är entréerna på något sätt blockerade eller odefinierade.

Entrén söderifrån som skall vara idrottsplatsens huvudentré upplevs som förfallen och provisorisk. Enligt min mening saknas det tydliga och inbjudande entréer till idrottsplatsen.

Skala 1:2000

Barriärer

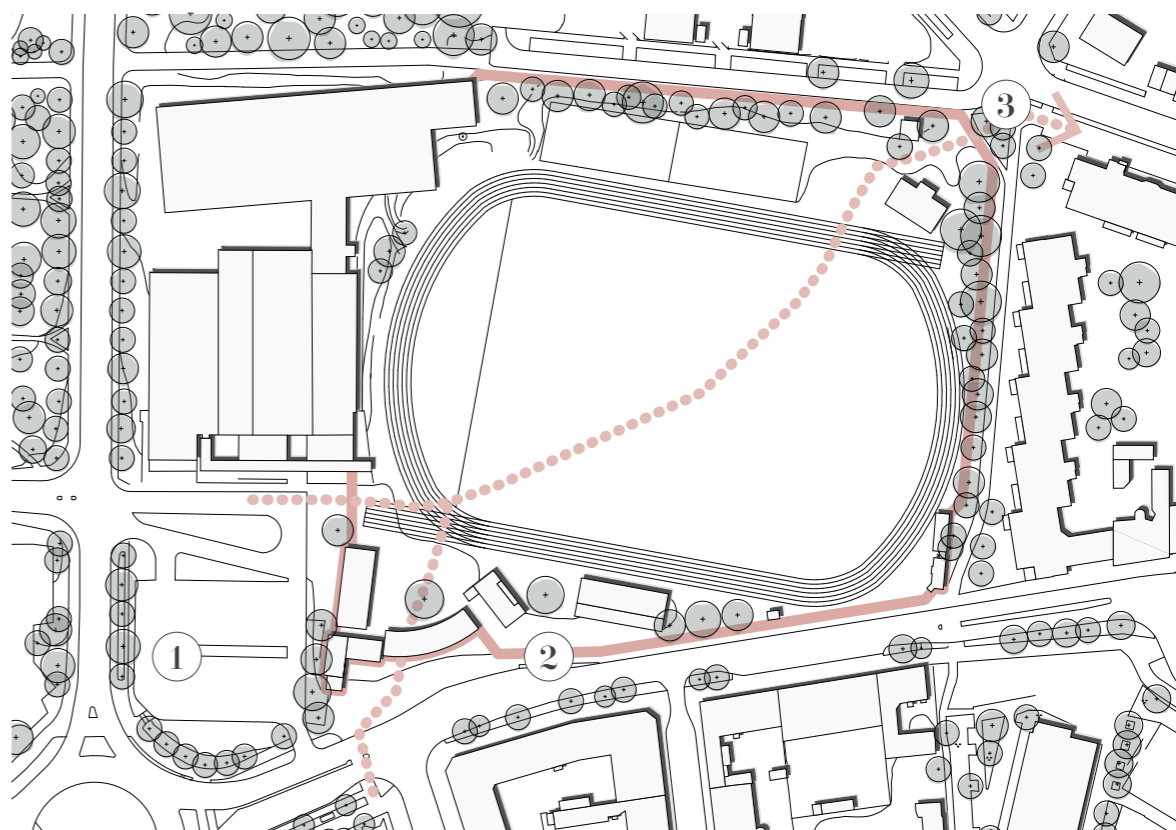
Hela idrottsplatsen är omgärdad av staket vilket gör det möjligt att låsa om idrottsplatsen nattetid vilket till viss del hjälper mot vandalisering.

På dagtid ska det vara möjligt att passera igenom idrottsplatsen från sydväst till nordöst, igenom snurrdörren som endast går utåt. Av egen erfarenhet vet jag att denna snurrdörr är högst opålitlig och att det inte verkar finnas någon logik i när den är öppen eller låst. Har man chansat på att den är öppen och den visar sig vara låst, har man alltså inget annat val än att gå tillbaka till den sydvästa entrén och gå runt.

Det finns alltså risk att det som skulle kunna vara en genväg igenom en fin och lugn miljö, på avstånd från den trafikerade Trollebergsävgén, istället blir en senväg. Detta resulterar även i att flödet igenom idrottsplatsen är relativt lågt, eftersom de flesta inte vågar chansa på att snurrdörren är öppen.

Även parkeringsplatsen är en barriär in till idrottsplatsen. Den hindrar även att människor uppehåller sig framför Bollhusets huvudentré i någon större utsträckning. En plats som annars hade kunnat vara naturlig mötesplats för ungdomar och andra utövare både före och efter träning eller annan aktivitet, i fall den varit bättre utformad och prioriterats framför

bilparkering. Jag skulle tro att merparten av de parkerade bilarna inte tillhör brukare av Bollhuset eller idrottsplatsen utan är antingen boendeparkering eller parkering för verksamheter i närheten.

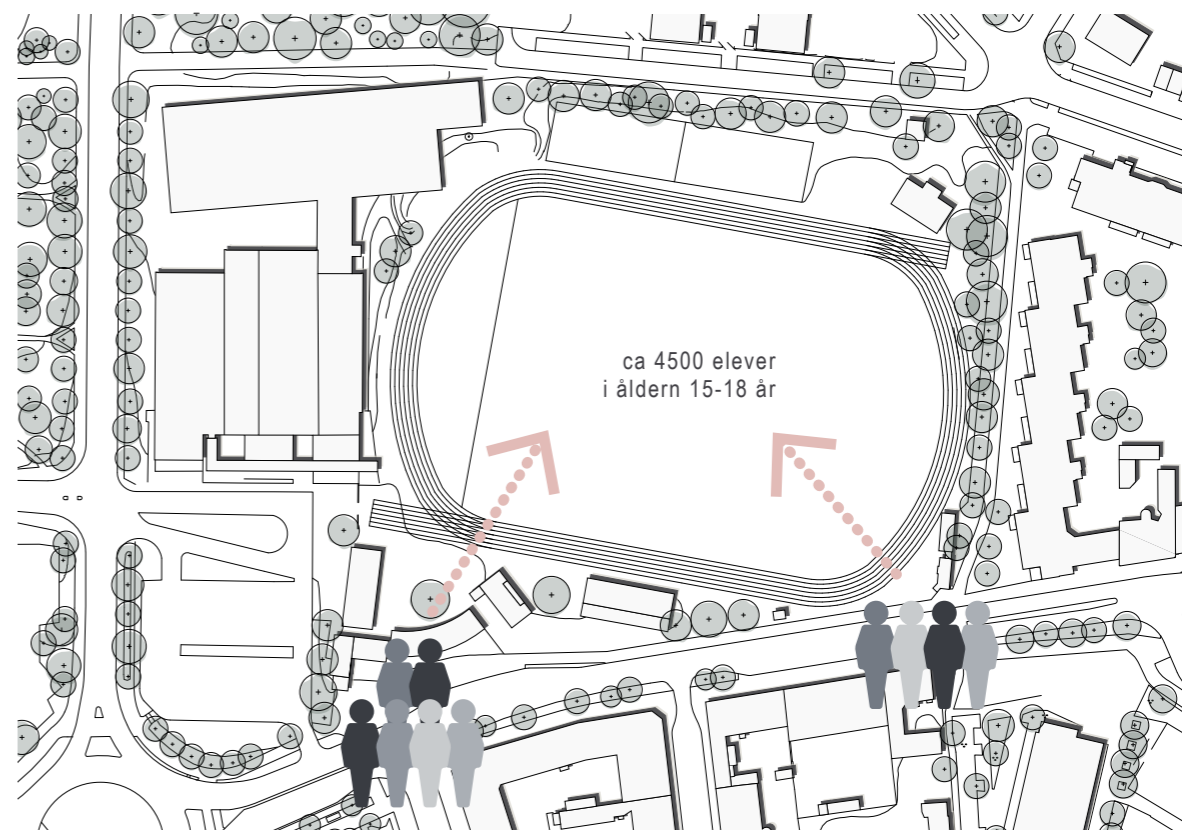
Skala 1:2000

Brukare

Eleverna på de närliggande skolorna Polhemskolan i söder med cirka 2600 elever och det planerade Heddagymnasiet med sina cirka 2000 elever är potentiella brukare av idrottsplatsen och utgör ett bra underlag för att skapa en aktiv miljö.

Redan idag används idrottsplatsen på dagtid för skolidrott av Polhemsskolan och Katedralskolan samt av andra skolor i närheten.

Idrottsplatsen används kvällstid och under de varmare månaderna av idrottsföreningar, boende i området men även av en del personer som tar sig till idrottsplatsen för att jogga på löparbanorna eller utnyttja de kommunala tennisbanorna. Under sommarmånaderna används gräsmattan ibland av Friskis&Svettis för organiserade utomhusgympa.

Skala 1:2000

6. Byggnadsanalys

Bollhuset

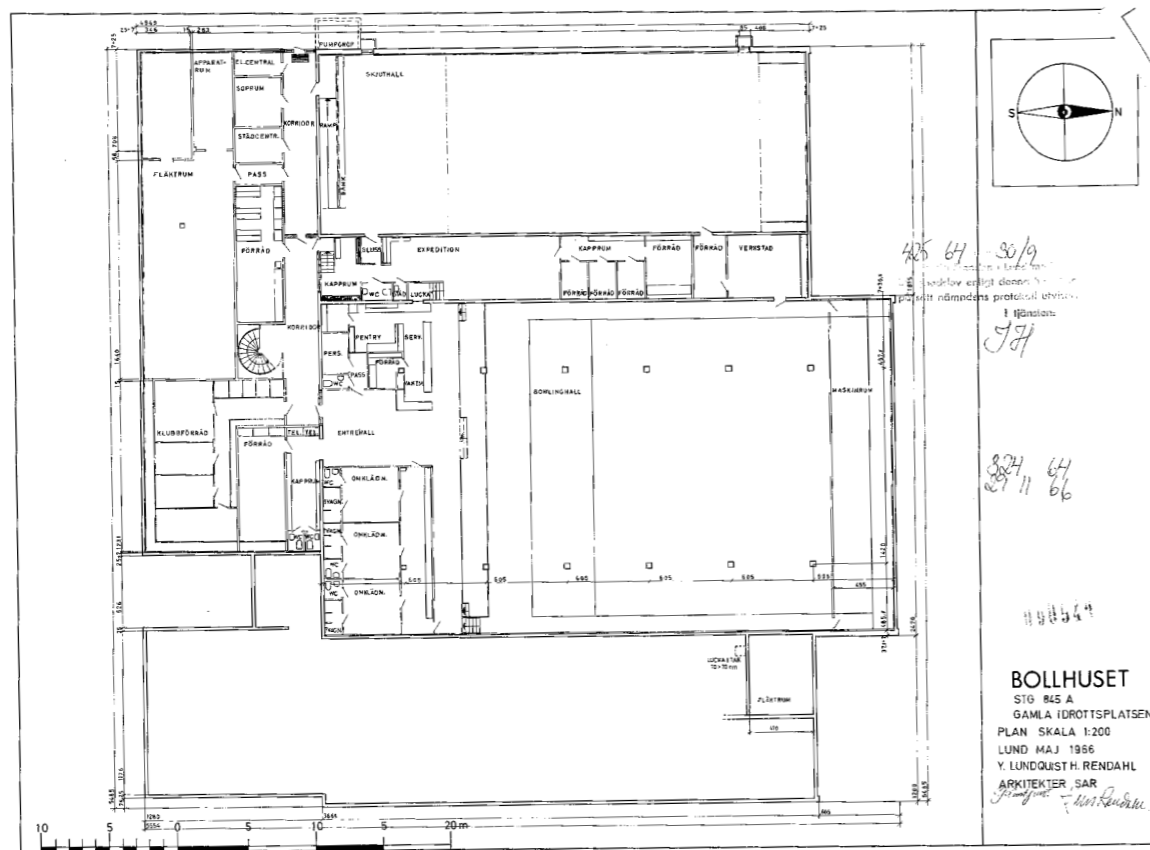
Exteriör

Bollhuset byggdes i slutet av 60-talet och karaktäriseras av de tre volymerna i tegel med den största volymen med snett tak i mitten. Genom åren har en del förändringar gjorts vid byggnadens exteriör, men i det stora hela har byggnaden samma utseende som på 60-talet.

Den största förändringen som har gjorts exteriört är att fönsterbanden i de båda idrottshallarna har bytts och ersatts med fönster med mindre fönsteryta.

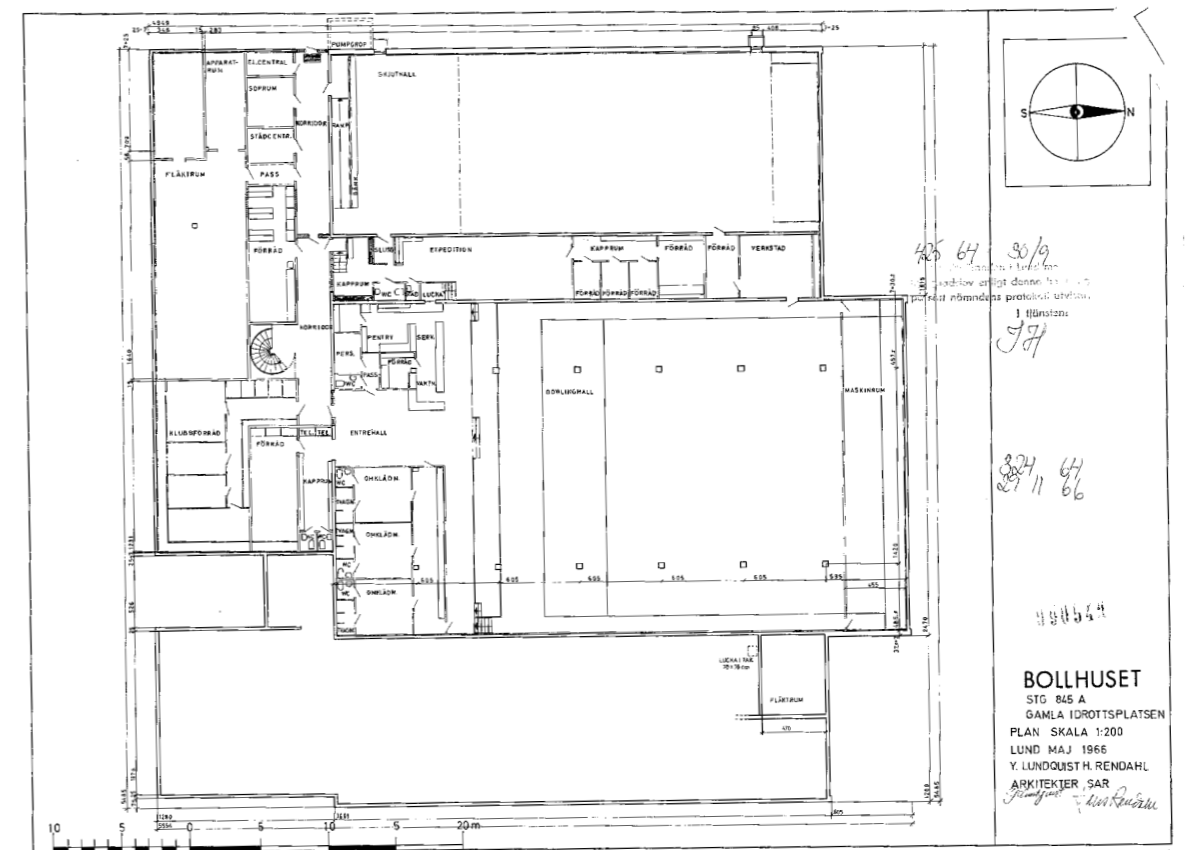
I bilden till höger sammanfattas Bollhusets materialkaraktär på ett bra sätt med teglet, de bruna plåtdekaljerna runt fönster och öppningar samt kopparplåten.

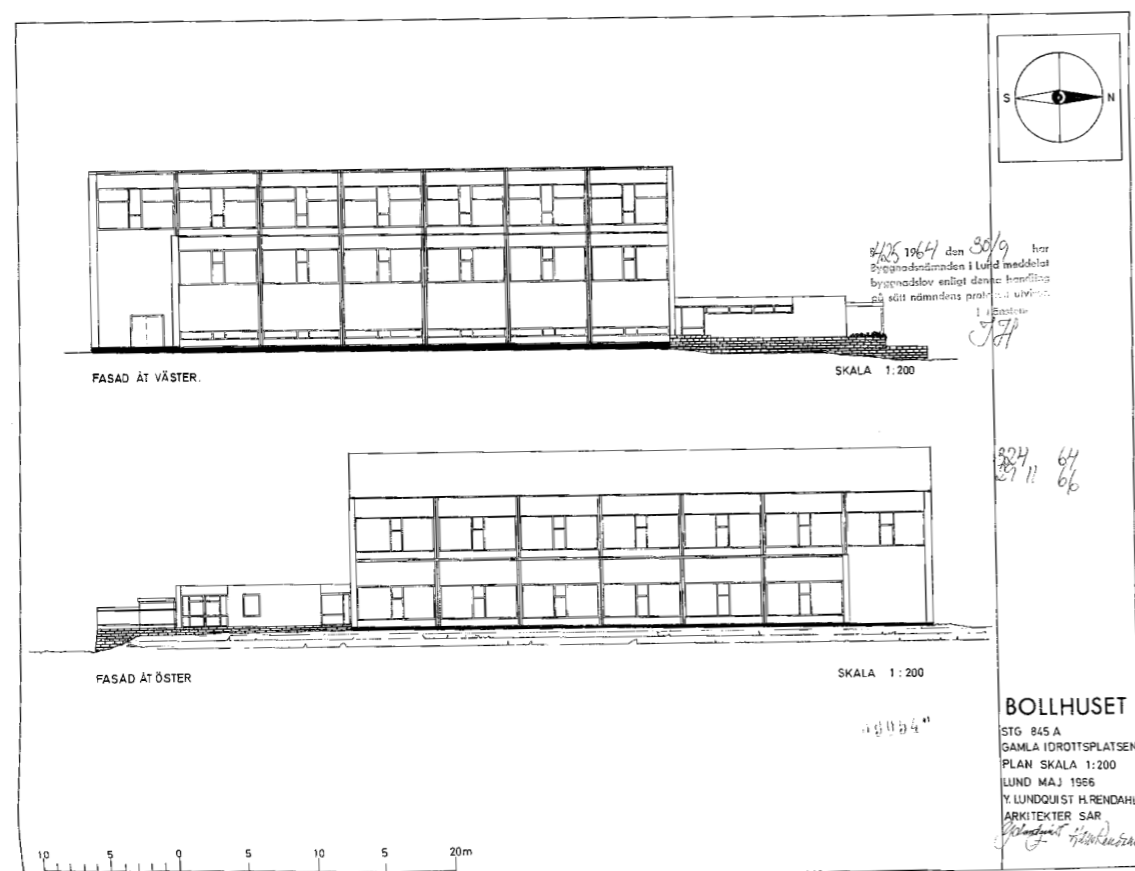
Entréplan (Bygglov 1966)

Ej i skala

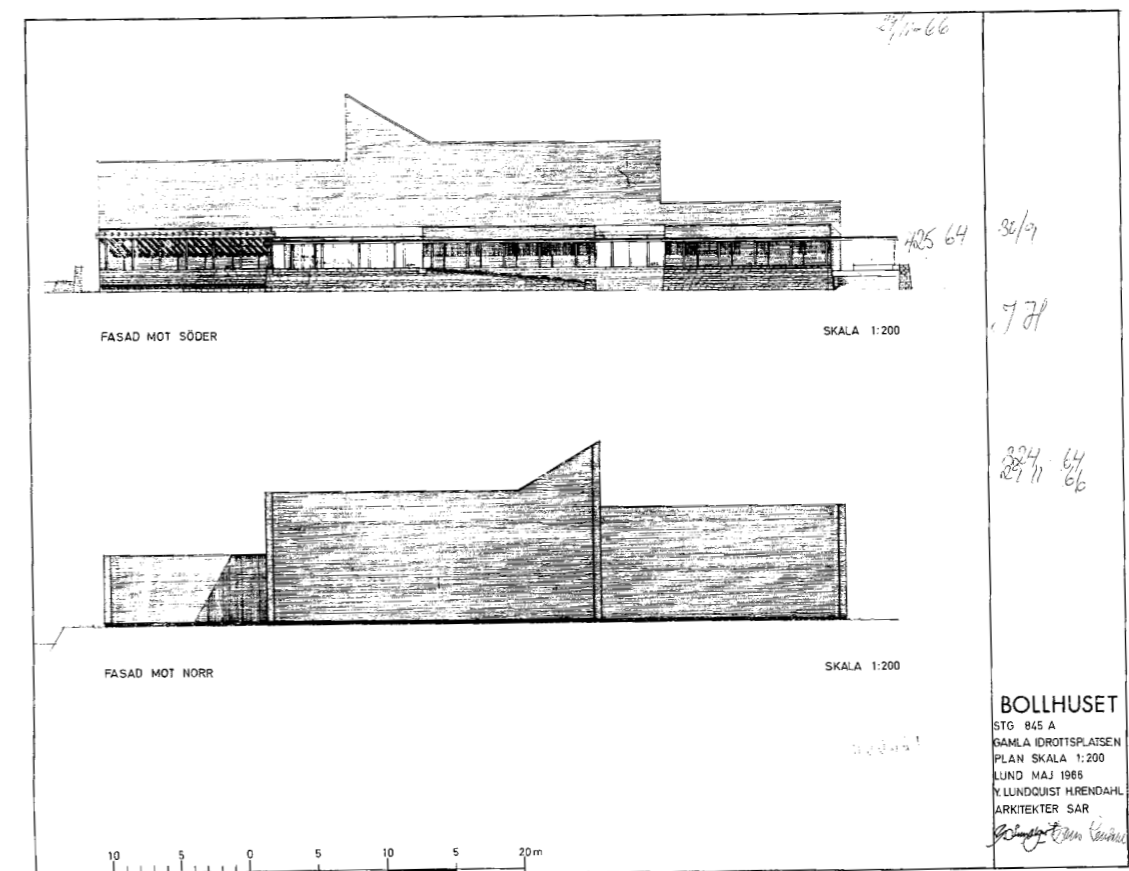
Källarplan (Bygglov 1966)

Ej i skala

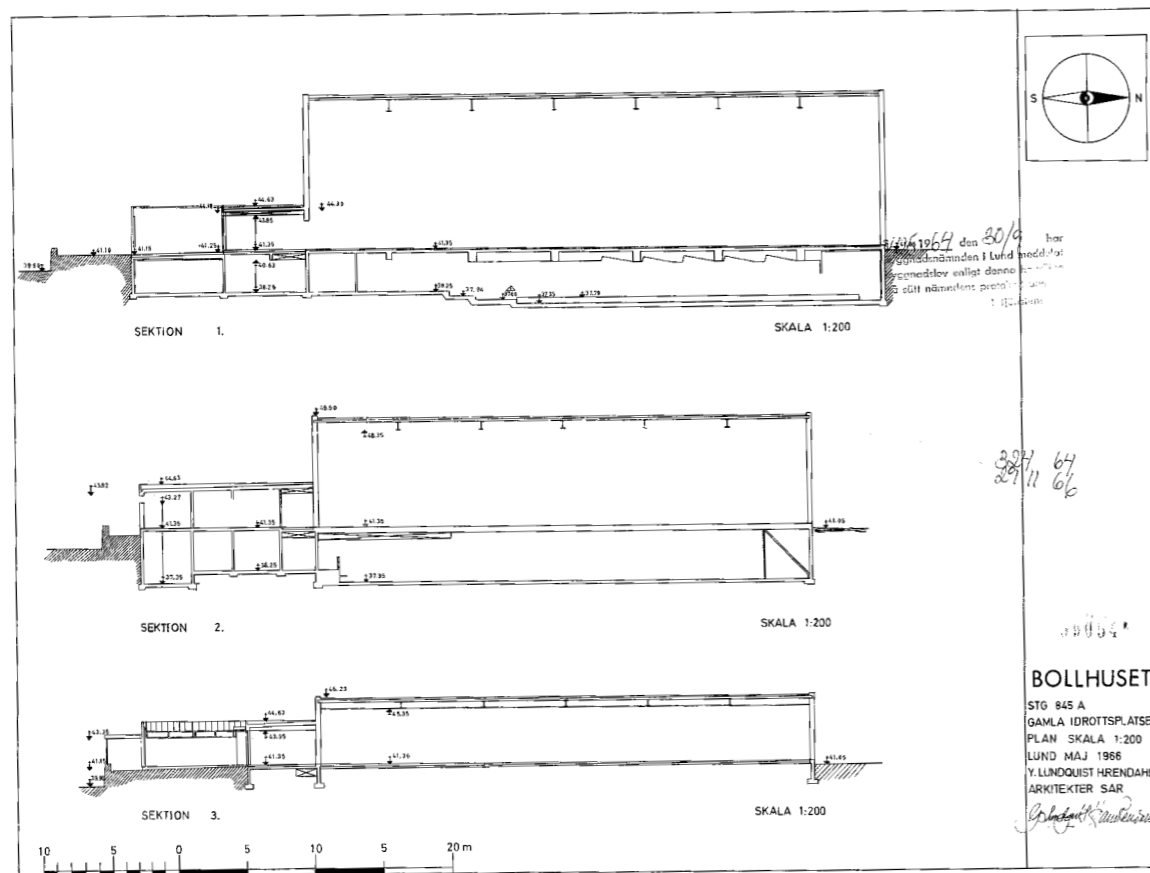
Fasader Väster + Öster (Bygglov 1966)

Ej i skala

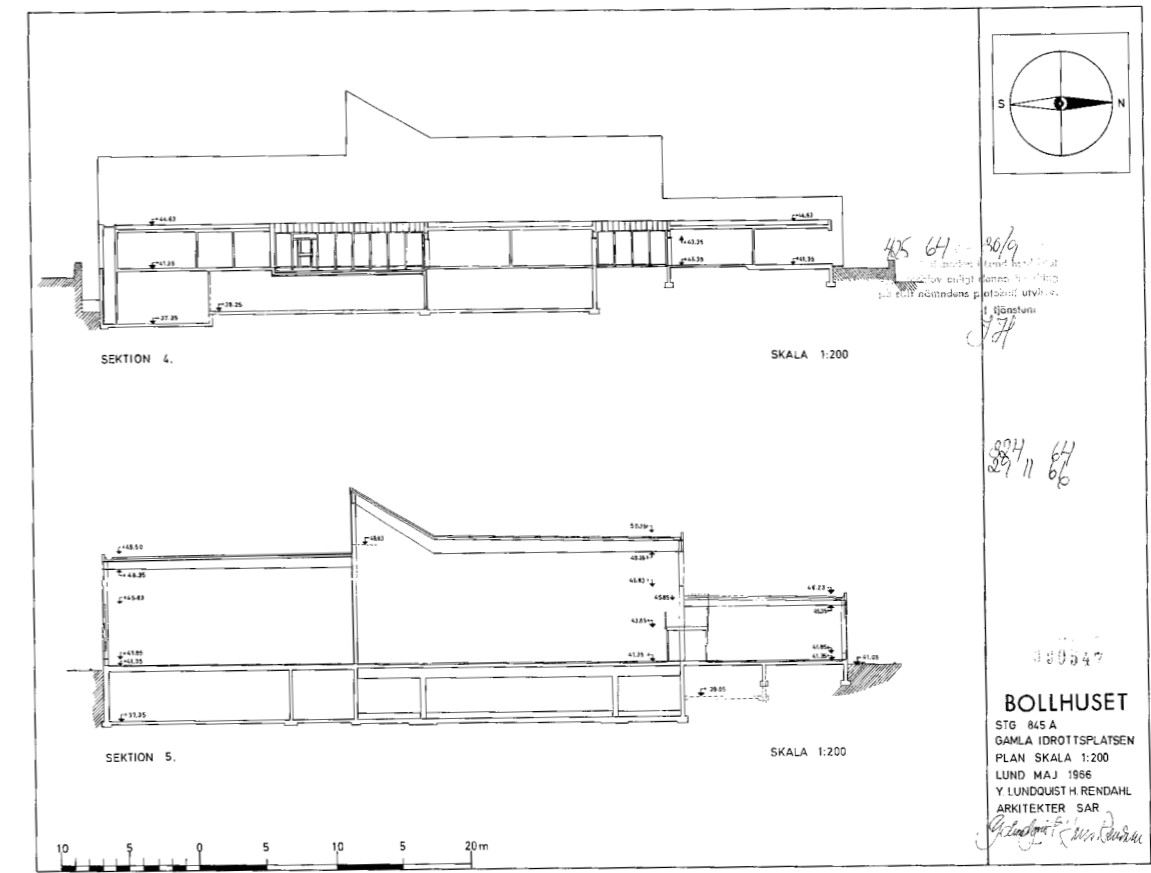
Fasader Söder + Norr (Bygglov 1966)

Ej i skala

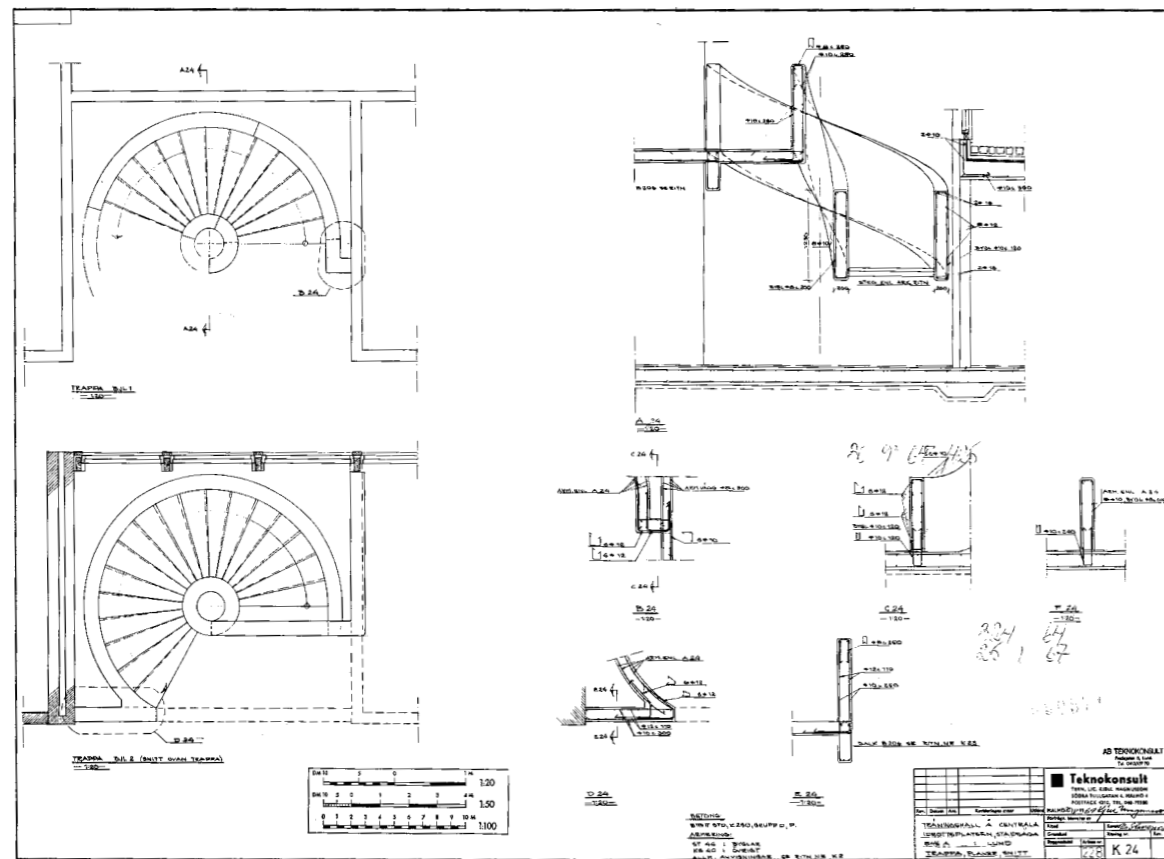
Sektioner (Bygglov 1966)

Ej i skala

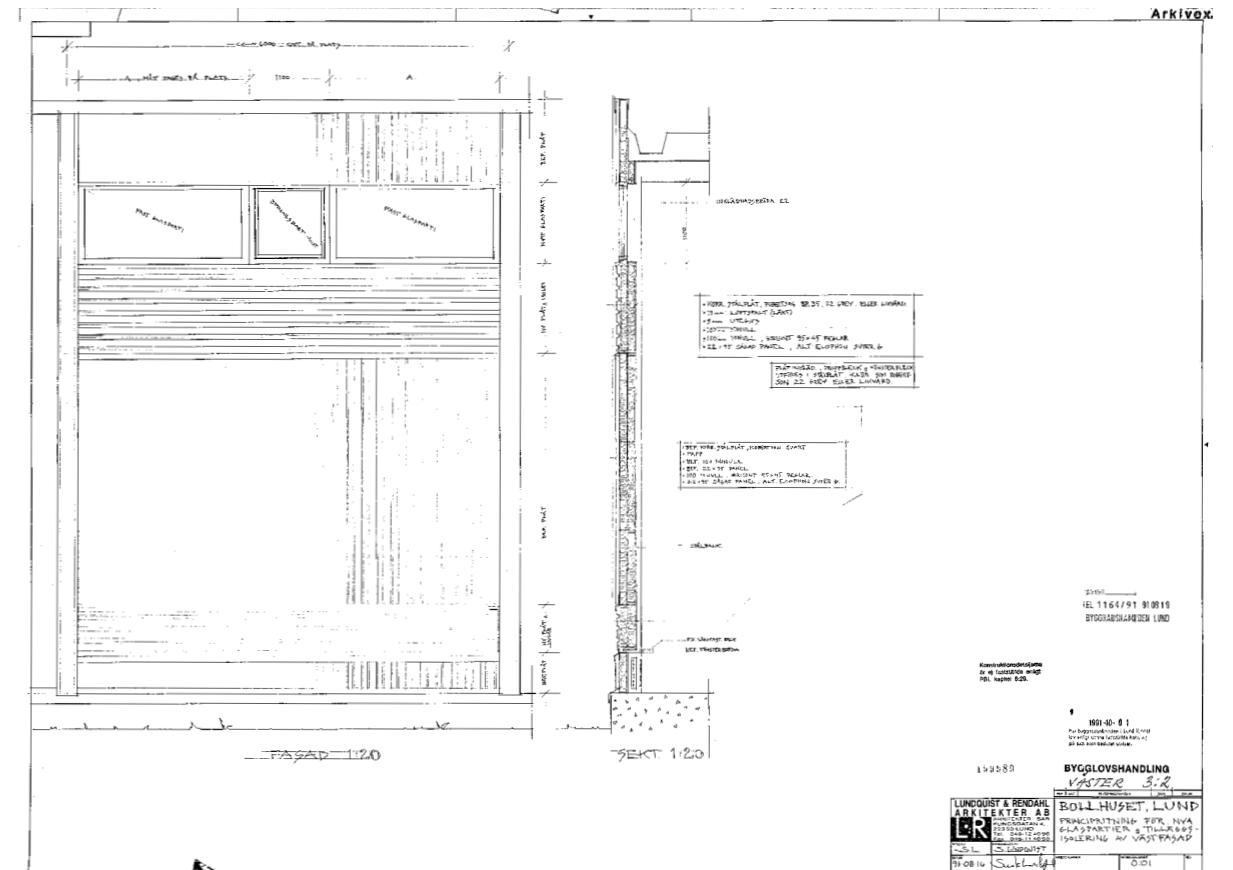
Sektioner (Bygglov 1966)

Ej i skala

Detalj invändig trappa (Bygglöv 1964/1966)

Ej i skala

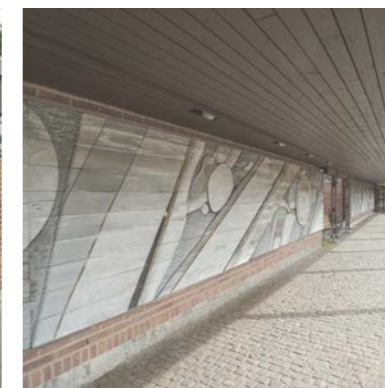

Detalj förändring fasad (Bygglöv 1991)

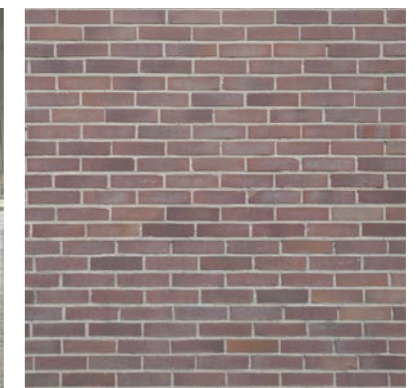
Ej i skala

Typfasad för den södra delen av byggnaden med takavslut i brunlackad plåt, kopparplåt, smala fönsterband med fönsterbågar i trä, tegelfasad och sockel i betong.

Konstverket "Hyllning till rörelsen" av Sten Dunér från 1966 i trä och polykrom pryder hela den södra fasaden under gången med trätak.

Inzoomad bild på teglet.

Den grova stenmuren och fäste till spaljé i granit är unika byggnadsdetaljer som ger en stark karaktär.

Brunmålad spalje i trä.

Plåtfasad åt väster i nytt utförande.

Plåtfasad och övergång till sockel i betong.

Bilden visar övergången mellan tegel- och plåtfasaden samt grönskan inpå knuten på byggnaden.

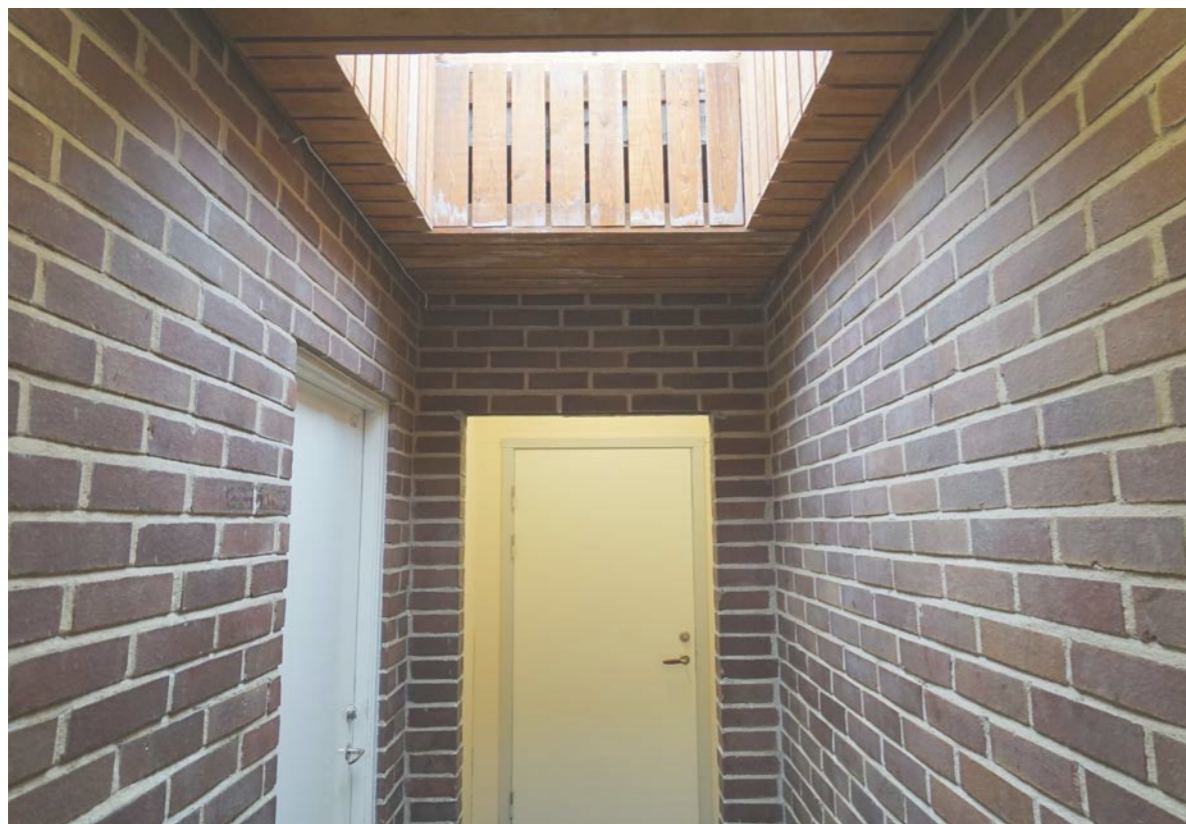
Bollhuset

Interiör

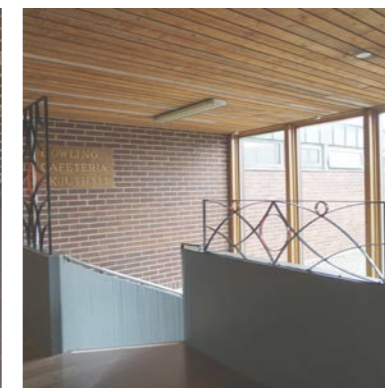
Inte heller invändigt har byggnaden genomgått några större förändringar och det går att finna många originaldetaljer.

Det som karakteriserar Bollhuset invändigt är väggarna i tegel som följer med utifrån, det bruna kalkstensgolvet och undertaket i furupanel med takfönster på sina ställen.

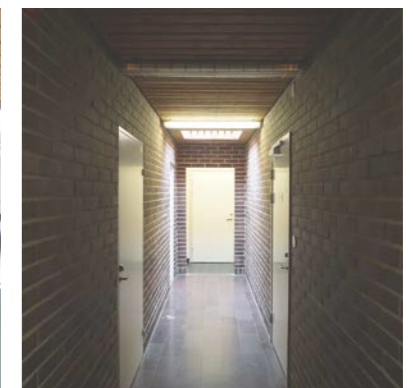

Vattenpelare i originalutförande (ej i bruk).

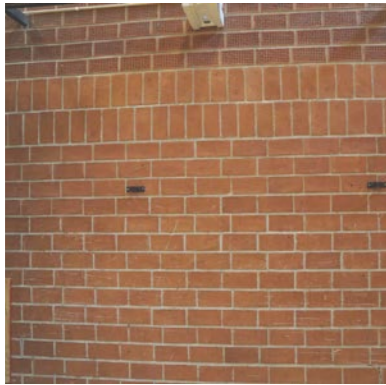

Trapplopp med originalsmidesdetaljer.

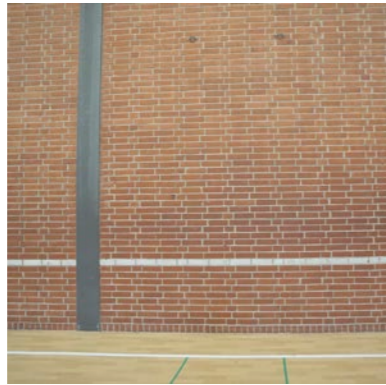

Smala korridorer.

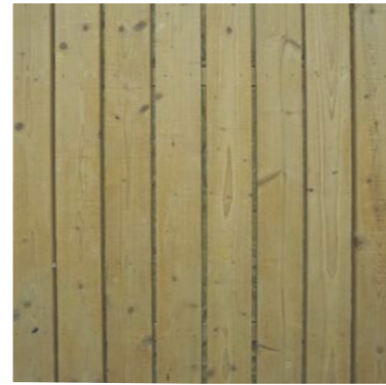
Korridor in till omklädningsrum med tegelväggar och takfönster.

Perforerat tegel på kortsidorna, troligen akustikdämpande syfte.

Vägg mellan de två idrottshallarna i tegel och med synliga stolpe med H-profil.

Karaktärskapande väggbeklädnad med luftspalt och synlig isolering.

Lilla idrottshallen med ensidigt ljusinsläpp från väster.

Ribbstolar och annan idrottsspecifik utrustning sätter en tydlig karaktär på idrottshallarna.

Smal läktare för åskådare.

Rejåla takbalkar och plåttak ger en industriell känsla.

Stora idrottshallen, standardmätt 40x20 m, med dubbelsidigt ljusinsläpp i tak. Hallen går att dela i två.

IFK Hallen

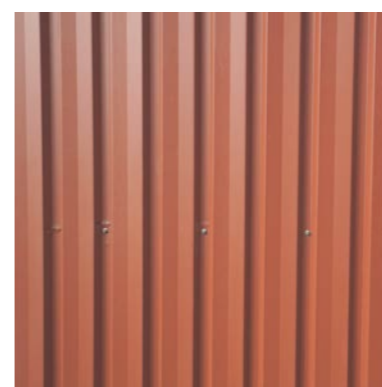
IFK Hallen stod färdig i slutet av 1980-talet och ritades av samma arkitektfirma som Bollhuset. Något förvånande kan tyckas eftersom IFK Hallen har ett helt annat uttryck och i mångt och mycket bara är ett skalskydd för utövarna.

Konstruktionen består av rödmålade pelare och fackverk, plåttak samt väggar med invändig panel i trä.

Hallen ansluter till Bollhuset genom en korridor som även innehåller omklädningsrum och en egen entré. Stora skjutdörrspartier gör det möjligt att öppna upp och få direkt anslutning till idrottsplatsens löparbanor, stavhopps- och längdshoppsgrop mm.

I hallen har man avgränsat en hörna för pingisklubben, men i övrigt är hallen ett enda öppet rum utan några öppningar för intag av naturligt ljus.

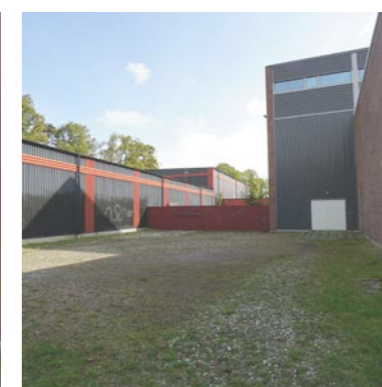

Inzomad bild på den röda plåtfasaden.

Fasad mot cykel- och gångstråk som ofta klottras på.

Länk mellan Bollhuset och IFK Hallen sett från baksidan.

IFK Hallen karaktäriseras av den svart-röda fönsterlösa fasaden.

Korridoren som binder samman Bollhuset med IFK Hallen. Omklädningsrum på vänster sida.

Avgränsad del i hallen avsedd för styrketräning.

Pingisklubben håller till i hallen bakom en avdelare i grönt tyg.

Inuti IFK Hallen har besökare och utövare ingen kontakt med utsidan. Artificiellt ljus från lysrör gör att interiören känns ännu mer avskalad.

Bevarandevärde

I min värdering av Bollhuset och IFK Hallen har jag försökt att vara objektiv, men jag vill poängtera att jag tror att det är omöjligt att vara 100% objektiv och att det därför alltid kommer finnas ett mått av subjektivitet i dessa bedömningar. Jag har lutat mig mot Johannes Exners teori om bevarandevärde och hans fem parametrar som är;

- > Originalitet
- > Autenticitet
- > Identitet
- > Berättande
- > Reversibilitet

Jag har även valt att värdera byggnaderna utifrån några egna parametrar som jag anser är viktiga. Dessa är av en mer subjektiv karaktär;

- > Arkitektonisk kvalitet / Skönhet
- > Funktionalitet

Bollhuset

Jag anser att Bollhuset är en byggnad med originalitet och autenticitet. Det finns ingen annan byggnad i Sverige som ser likadan ut och i Lund är byggnaden ett av de tydligaste exemplen på den rationella byggnadstraditionen från 1960-talet. Byggnaden används än idag som en byggnad för idrottsändamål och berättar fortfarande historien om byggnadens originala funktion. Det finns många originaldetaljer kvar och renoveringar som har gjorts både interiört men också exteriört har genomförts med aktsamhet om byggnadens historia.

Bollhuset har en hög arkitektonisk kvalitet med en varierande och intressant materialitet interiört och exteriört.

Byggnadens används redan idag av en mängd olika idrotter och grupper, vilket är en bra kvalitet och visar på att byggnaden fortfarande har en hög funktionsduglighet, trots att den saknar vissa biytor som efterfrågas i dagens mer moderna idrottsmiljöer.

IFK Hallen

IFK Hallen är en byggnad med lägre originalitet än Bollhuset, dvs. det finns många liknande byggnader på andra platser. Byggnaden är en budgethall med standardmått och dess utformning är en direkt orsak av de specifika måtten för olika friidrottsgrenar, dvs. längd (60 meter) och höjd (cirka 7 meter). Byggnadslängden är bestämd utifrån 60-meterslöparna och höjden utifrån stavhopparna.

Funktions- och identitetsmässigt har byggnaden en viktigt relation till platsen då friidrottarna har en uppenbar koppling till löparbanorna, längdhoppsgropen osv.

Den arkitektoniska kvalitén anser jag är låg både interiört och exteriört och byggnaden gestalning saknar förankring i platsens byggnadshistoria.

Övriga byggnader

När det kommer till den övriga bebyggelsen på idrottsplatsen finns det olika saker att ta ställning till. I min mening behöver man betrakta idrottsplatsen som en helhet som berättar en kulturhistoria och är ett viktigt tidsdokument. Byggnaderna är tidsdokument från flera olika decennier och har alla var och en sina kvalitéer.

Utifrån detta tankesätt har jag valt att ställa de individuella byggnadernas bevarandevärde mot hela idrottsplatsens funktion och användbarhet och tillgänglighet. Jag väljer att riva vissa byggnader som t.ex kiosken, omklädningsbyggnaden i tegel och entrén från slutet av 60-talet. Dessa byggnader värderar jag lägre utifrån de kriterier jag tidigare beskrivit än t.ex läktarbyggnaden från 1920-talet och de är ett hinder för att uppnå större tillgänglighet och användbarhet för hela idrottsplatsen.

Reflektion #3

Bevarandevärde vs. funktion och plats

Jag anser att man bör tänka sig för flera gånger innan man som arkitekt föreslår att en byggnad skall rivas. De flesta byggnader har enligt min mening någon unik aspekt som gör dem värda att bevara. Det kan finnas många olika skäl till att en byggnad är bevarandevärd t.ex. att det är ett unikt exempel på en viss arkitektonisk stil, att den har en stor symbolisk betydelse för invånarna i en stad etc.

För det mesta är jag en person som inte gillar att spara på saker. Jag är ganska rationell och inte speciellt känslomässigt knuten till föremål. När det kommer till arkitektur är jag däremot nästan tvärtom. Jag förespråkar alltid att man ska bevara byggnader och jag försöker se värden i all arkitektur. Varje byggnad är ett historiskt dokument och speglar på något sätt alltid den tid då de uppfördes.

När jag nu ska omvandla den teori jag läst till ett konkret förslag för Centrala idrottsplatsen har det varit en utmaning att hitta ett förhållningssätt till de existerande byggnaderna som jag känner mig bekväm med. Först och främst så har jag konstaterat att Centrala idrottsplatsen är en unik kulturhistoriskmiljö, inte bara för Lund som stad men för miljöer för idrott och motion på en nationell nivå. Jag tycker att det är viktigt att man som arkitekt ser varje situation som unik och att man strävar efter att skapa platsspecifika i stället för generiska lösningar.

Det skulle kunna vara ett examensarbete i sig att kartlägga och göra bevarandevärdeanalyser på alla byggnaderna inom området. Jag är övertygad om att de alla har en historia att berätta och att de finns bevarandevärda kvalitéer hos dem alla.

Eftersom fokus för mitt examensarbete är att hitta en övergripande strategi för hela platsen men för Bollhuset i synnerhet har jag valt ett förhållningssätt som är baserat på ett avvägande mellan funktion (för byggnaden men även för platsen som helhet) och arkitektoniska kvalitéer. Jag har så långt som möjligt försökt att bevara så många byggnader som möjligt. När jag har tagit bort någon byggnad har jag vägt dess kulturhistoriska värde, funktion och arkitektoniska unikhet mot platsens övergripande funktion, som jag föreslår. Därför har några byggnader "rivits" för att den övergripande planen och tillgängligheten för idrottsplatsen ska kunna förbättras.

IFK Hallens bevarandevärde upplever jag som mer svårbedömt. Det finns en hel del inneboende flexibilitet i byggnaden och man skulle kunna argumentera ur ett hållbarhetsperspektiv att det finns anledning att bevara den och utnyttja den befintliga konstruktionen i stål.

En annan aspekt är det faktum att IFK Hallen har en så direkt koppling till idrottsplatsen, samt att det inte finns någon annan idrottsplats i Lund dit friidrotten skulle kunna flytta.

Å andra sidan är det IFK Hallen som enligt mig ska- ver med hela idrottsplatsen. Byggnaden ligger på ett sådant sätt att den är i vägen för att kunna utveckla platsen på ett optimalt sätt. En fråga jag ställer mig är om det verkligen är en nödvändighet för friidrottarna att ha en 60-meters bana inomhus? Går det att gräva ner den? Fortsättning följer...

7. Konkretisering - Idrottsparken

Intention

Övergripande ambition

Intentionen med en omvandling av idrottsplatsen är att förbättra en existerande miljö som har många kvalitéer, men som jag upplever inte utnyttjas fullt ut, så att platsen blir en självklar offentlig plats och som kommer alla Lunds invånare till gagn. Jag upplever att idrottsplatsen är bortglömd och ett mål är att försöka ändra på det. Med de åtgärder jag föreslår är ambitionen att tillföra något till platsen och ge den ett lyft. För västra delen av Lund kan idrottsplatsen bli en central punkt och en viktig mötesplats. Övriga intentioner beskrivs här under.

> Skapa bättre tillgänglighet - genom att ta bort alla staket och inhägnader runt idrottsplatsen och göra mer plats för gång och cykeltrafik.

> Skapa ett flöde genom idrottsplatsen och inte bara runt den - genom att introducera nya entréer till platsen

> Öka användbarheten av hela idrottsplatsen - genom utökade och förbättrade rörelsemiljöer utomhus samt genom bättre belysning (trygghetsskapande åtgärder)

> Bevara och framhäva platsens kulturhistoria - genom att bevara och utveckla de byggnader som anses ha ett kulturhistoriskt värde

> Platsen skall vara en tillgång för både idrottsrörels-

en, skolverksamhet och allmänheten - genom att optimera det som finns och tillföra det som saknas.

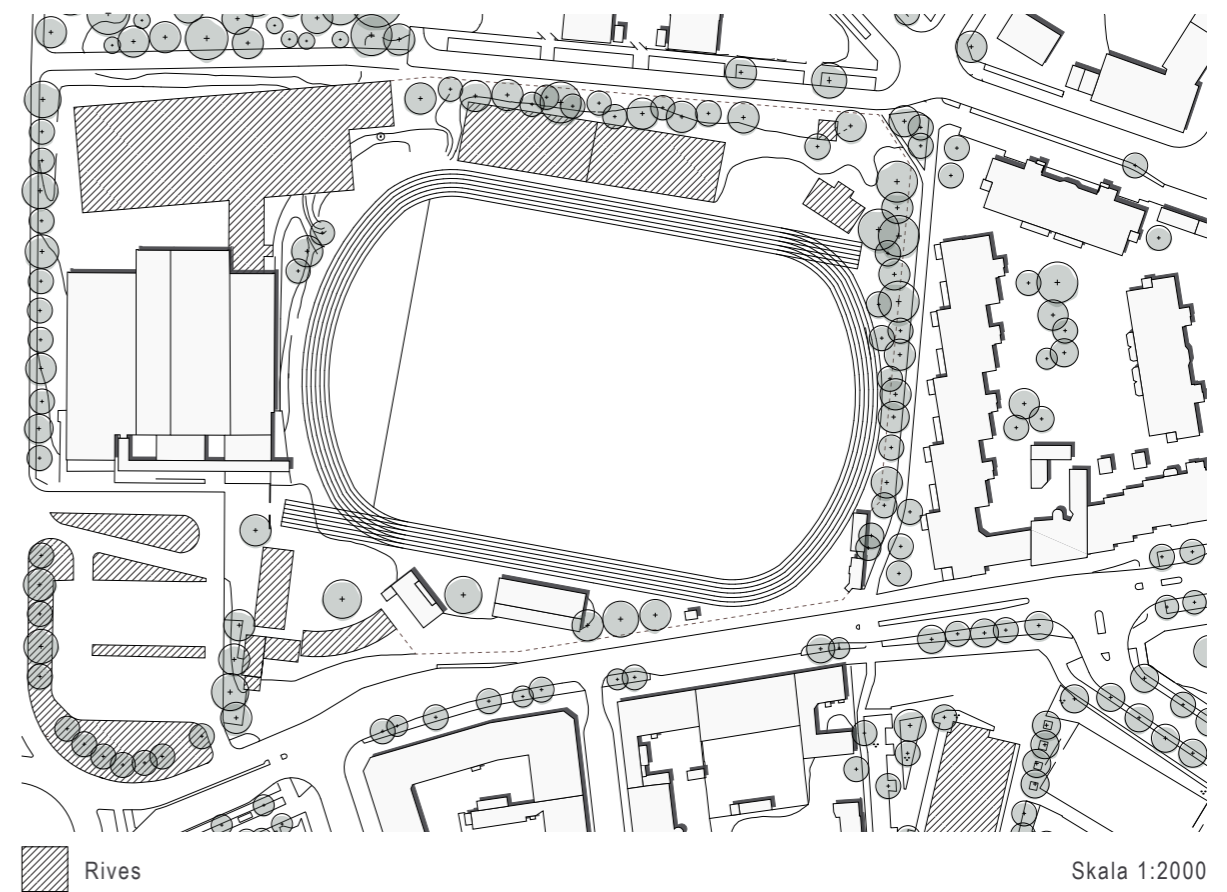
Insatser

För att nå fram till den övergripande intentionen föreslår jag en rad insatser som beskrivs på de följande sidorna och som tillsammans bidrar till att skapa en ny situationsplan med nya förutsättningar för en öppnare och tillgängligare idrottsplats.

Insats #1

Rivning

Planen till höger visar de rivningar som görs (skrafferade ytor) för att uppnå en bättre övergripande struktur för idrottsplatsen och omgivningarna. Staketet runt hela idrottsplatsen som tidigare var en barriär tas bort. Detta möjliggör en större permeabilitet för både gående och cyklister att korsa idrottsplatsen.

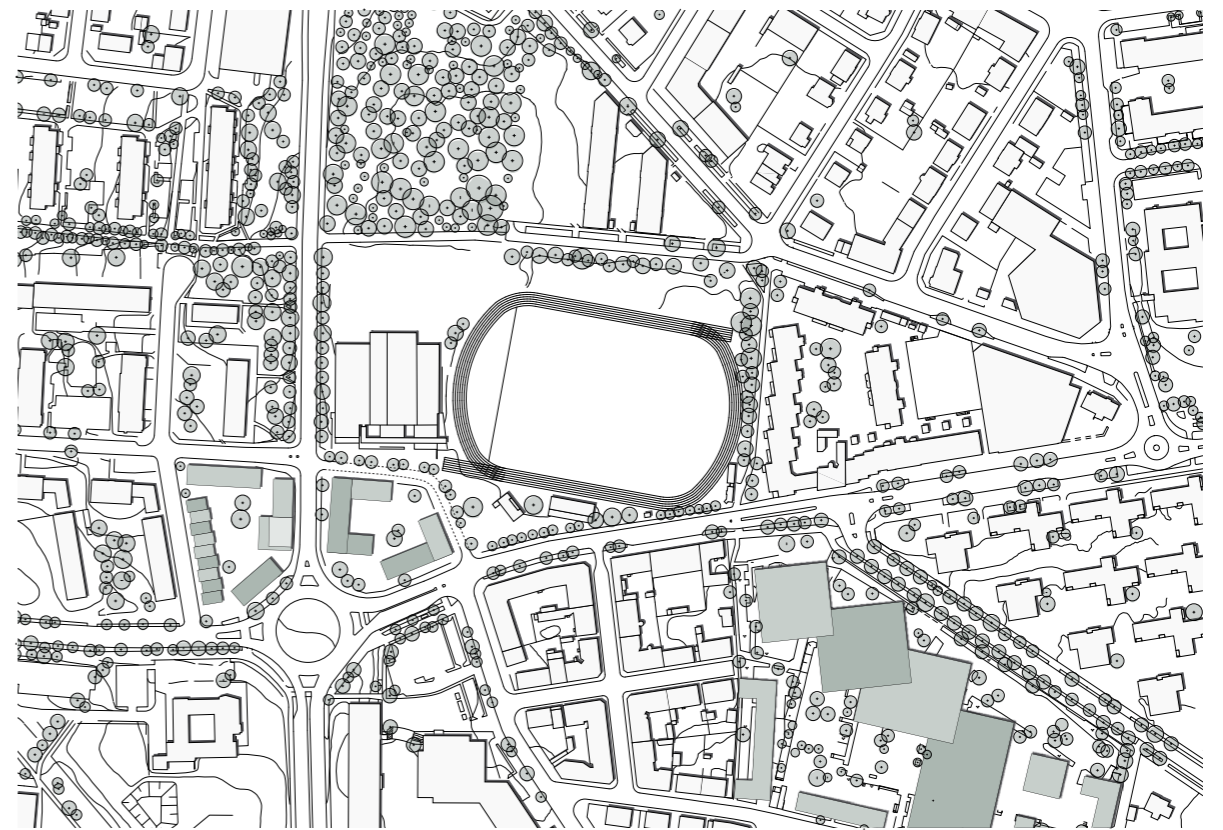
Insats #2

Ny blandad bebyggelse

På parkeringsplatsen framför Bollhuset samt på andra sidan Fasanvägen, där den gamla bensinmacken låg, föreslår jag nya kvarter med blandad bebyggelse i 4-5 våningar med fokus på bostäder, men möjligtvis även verksamheter i gatuplan. Kvarteren har parkering under mark både för de boende men även för besökare till idrottsplatsen.

Heddagymnasiet

På Svaneskolans tomt är det nya Heddagymnasiet inritat utifrån Wingårdhs tävlingsförslag.

Skala 1:2000

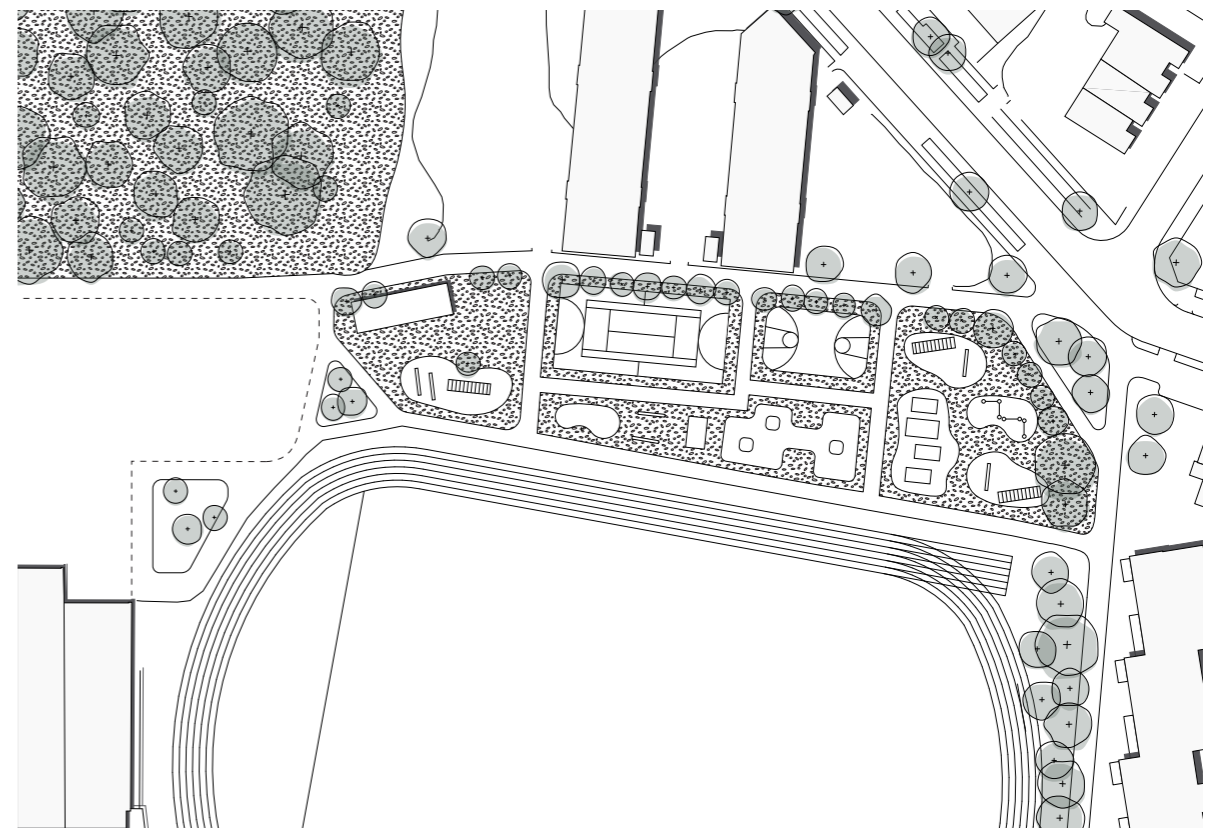
Insats #3

Idrottsparken

Längs med idrottsplatsen norra sida etableras ett stråk med en variation av rörelsemiljöer; utegym och multiplaner men även platser att sitta på under tak i anslutning till dessa, för dem som vill titta på men inte nödvändigtvis delta. En något större byggnad för omklädning samt förråd och eventuellt kiosk placeras också längs stråket.

Skogen

Den populära skogen som används frekvent av förskolor för lek och spring får vara kvar orörd och förhoppningen är att den skall fungera som en naturlig fortsättning på idrottsstråket och att det möjligtvis kan etableras en löpslinga i skogen på sikt.

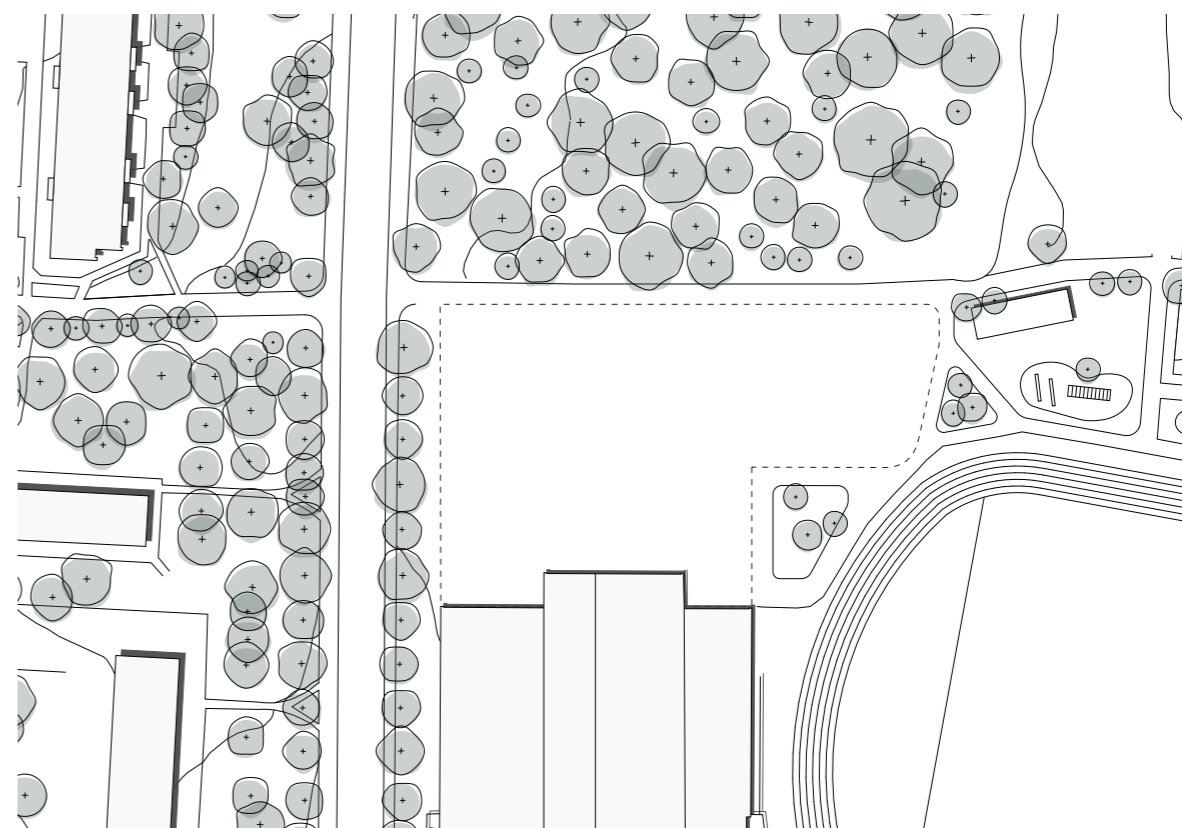

Ej i skala

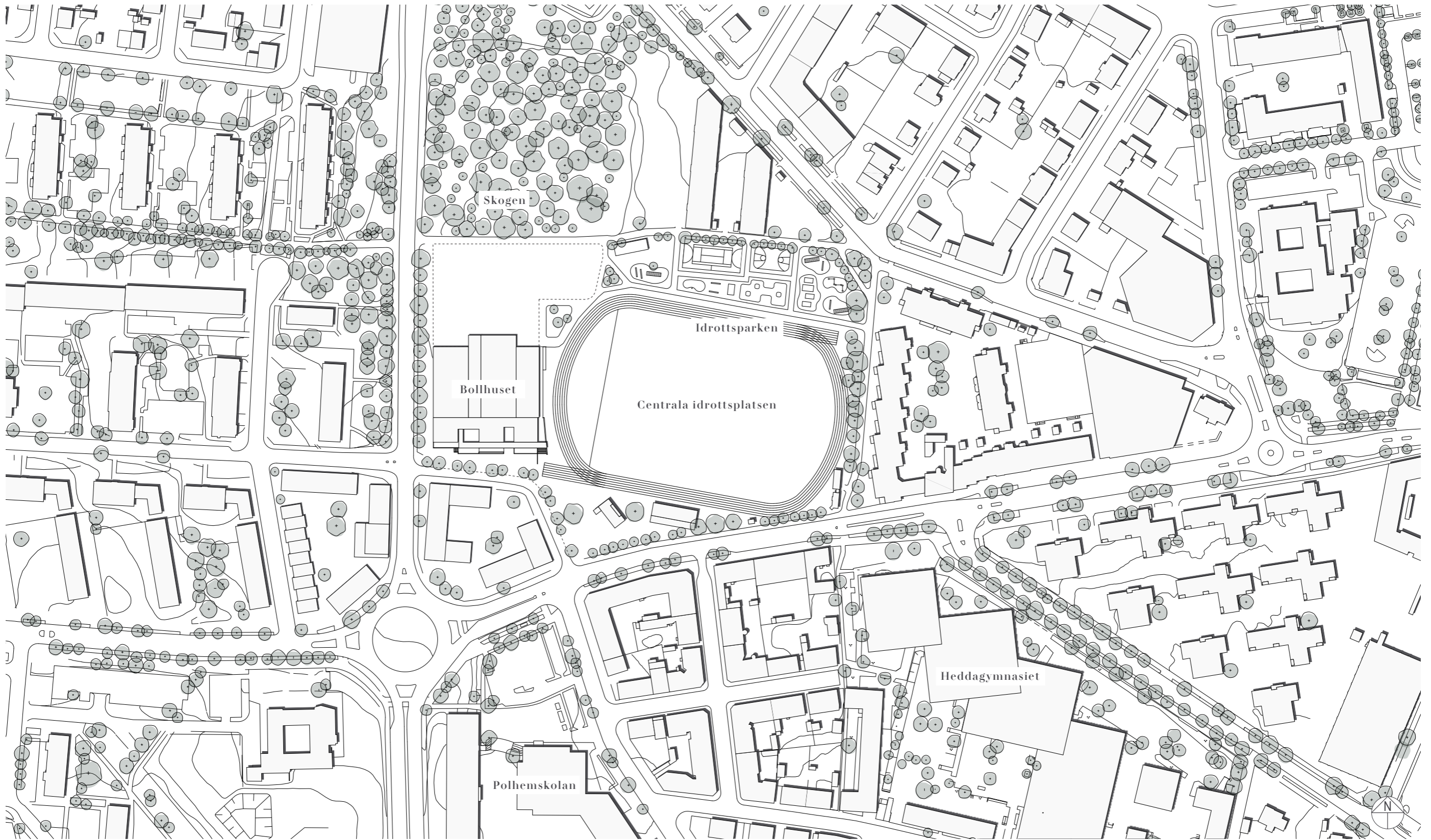
Insats #4

Yta för utbyggnad

Ytan norr om Bollhuset frigörs nu eftersom IFK Hallen rivs. Ytan ligger i förlängningen av Idrottsparken och det är på denna yta som jag föreslår en utbyggnad av Bollhuset.

Ej i skala

Områdesplan efter insatser

Skala 1:2000

8. Konkretisering - Tillbyggnad

Intention

Övergripande ambition

Det övergripande målet med en omvandling och utveckling av Bollhuset är att göra den tillgängligare för stadens invånare. Målet är inte bara att locka ungdomar utan även andra målgrupper som till exempel äldre. En ambition är att skapa synergier mellan olika funktioner som kultur och idrott, som kan tillföra byggnaden en ny dimension. Det är också en viktig målsättning att visa på Bollhusets kvalitéer och användbarhet och därmed argumentera för dess bevarande.

> Utöka anläggningens kapacitet och kvalitet - genom att utöka/ändra funktionerna i den befintliga byggnaden och tillföra fler idrottsytor och de biytor som saknas i en tillbyggnad.

> Öka användbarheten och bättre tillgodose behoven av både organiserad och oorganiserad idrott och spontanidrott - genom att tillföra fler idrotts- och offentliga ytor t.ex ett tillkommande program i form av ett bibliotek

> Bevara ett kulturhistoriskt perspektiv - genom att i stor utsträckning bevara och framhäva byggnadens tidstypiska karaktär och unika detaljer.

Koncept

Gestaltningsskoncept

För att nå fram till den övergripande intentionen har jag i ett tidigt skede utvecklat ett antal olika gestaltningsskoncepter som har hjälpt mig att definiera projektet. Ett övergripande koncept är att tillbyggnaden skall bidra med förnyelse men ändå visa ett släktskap till den redan existerande byggnaden och kontexten den befinner sig i.

De fem gestaltningsskoncepten redovisas på nästa sida.

Träbyggnad

I Lund idag finns i princip ingen träbyggnation och jag tycker att det är på tiden att Lund satsar på träbyggnad i större utsträckning. På Träguidens hemsida om trä som byggnadsmaterial kan man läsa följande;

”Trä har unika miljöfördelar som byggmaterial då det är förnybart. Trä bildas naturligt i ett ekologiskt kretslopp som tar upp koldioxid (CO2) från luften. Trä som byggmaterial har utöver dessa unika miljöfördelar även många tekniska och ekonomiska fördelar. Inte minst är trä ett starkt byggmaterial i förhållande till sin vikt som lämpar sig bra för byggande. Vetenskaplig kartläggning av trämaterialens egenskaper har i kombination med teknisk utveckling möjliggjort att vi idag även kan bygga stora byggnader i flera våningar i trä. I detta avsnitt har vi samlat grundläggande information

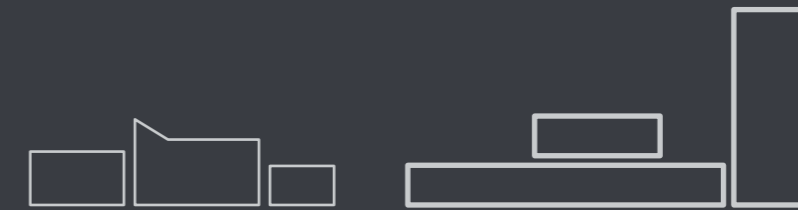
om trämaterialen så att du som besökare hittar information för att kunna optimera byggprojektet avseende exempelvis beständighet mot fukt, ljudisolering och brandsäkerhet.”

Byggnation med KL-trä (korslimmat trä) har ökat mycket de senaste åren och blir ett allt mer populärt byggmaterial. Det är formstabil, starkt och enkelt att montera och samtidigt är det Svanen-märkt. På senare år har man även börjat bygga högre hus med trä som bärande konstruktionsmaterial.

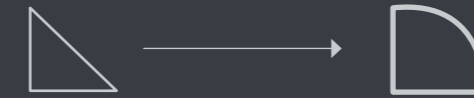
Inspiration

Då jag tidigt fundera på att rita en högre tillbyggnad har min inspiration till projektet och gestaltningen varit i denna kategori. På nästa sidan syns ett axplock av de projekt jag tagit inspiration ifrån.

Att hitta inspiration till vackra idrottsmiljöer har varit desto svårare. Det finns en viss estetik till idrottshallar som tyckt dominera, antagligen på grund av idrottshallars krav på mått och spännvidder.

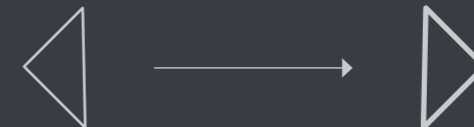
Rationalitet - tre volymer

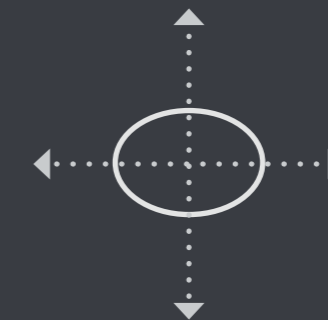
Form - från kantig och sluten till mjuk och öppen

Vertikalitet - från horisontell repetition till vertikal proportion

Spegling - släktskap mellan gammalt och nytt

Axlar - mötesplats där axlarna möts

Axel Towers, Köpenhamn
Lundgaard&Tranberg Arkitekter (2017)

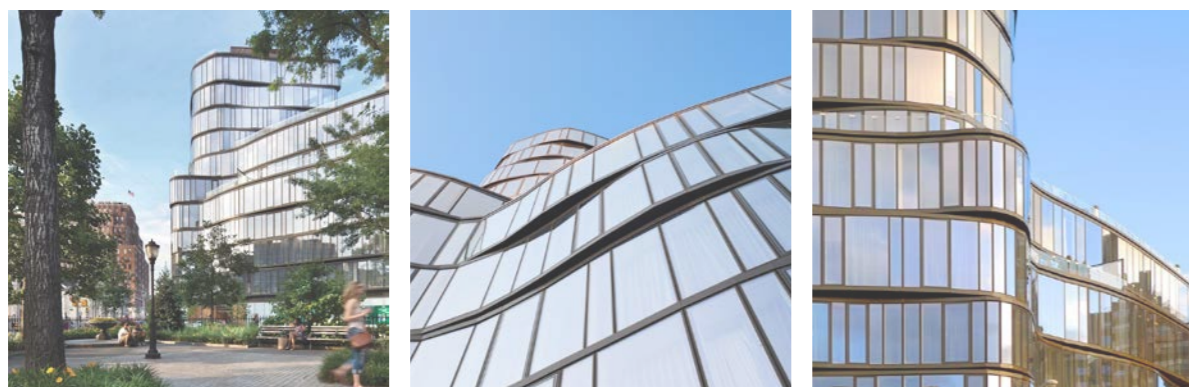
SEB Bank & Pension, Köpenhamn
Lundgaard&Tranberg Arkitekter (2010)

Sara Kulturhus, Skellefteå
White Arkitekter (Byggnation pågår)

Bjersted Financial Park, Stavanger
Helen & Hard (2019)

One Jackson Square, New York
Kohn Pedersen Fox (2010)

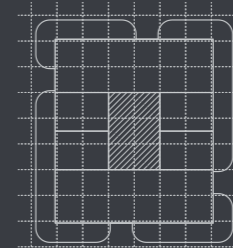
HSB 2023, Stockholm
C.F. Møller Architects / DinellJohansson (Tävlingsvinst 2013)

Formkoncept

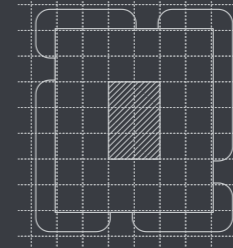
Form

Formutvecklingsprocessen av ett bostadsplan som syns till höger ligger till grund för formspråket för hela byggnaden.

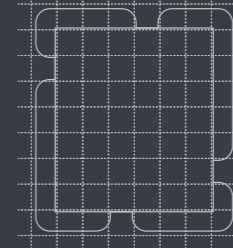
Lägenheter

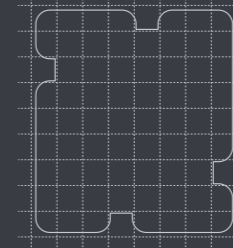
Kärna

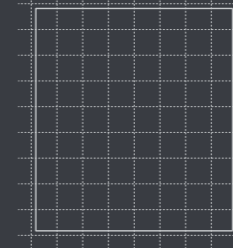
Vinterträdgårdar

Rundade hörn
och indrag

Omkrets

Grid

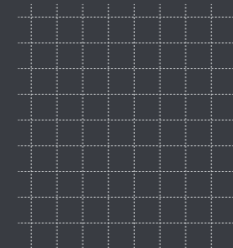

Diagram formutveckling

Program

Syneriger

En viktig del av projektet är att mötet mellan flera program som skapar synergier.

Ytor för rörelse, idrott och motion är fortfarande det centrala programmet för platsen och byggnaden.

Marken som projektet tar i anspråk ägs av kommunen och ett sätt att finansiera projektet skulle kunna vara att inkludera bostäder. Bostäder skulle dessutom kunna bidra till att aktivera platsen ytterligare och "ge ögon åt den", på kvällstid vilket kan ses som en trygghetsskapande insats.

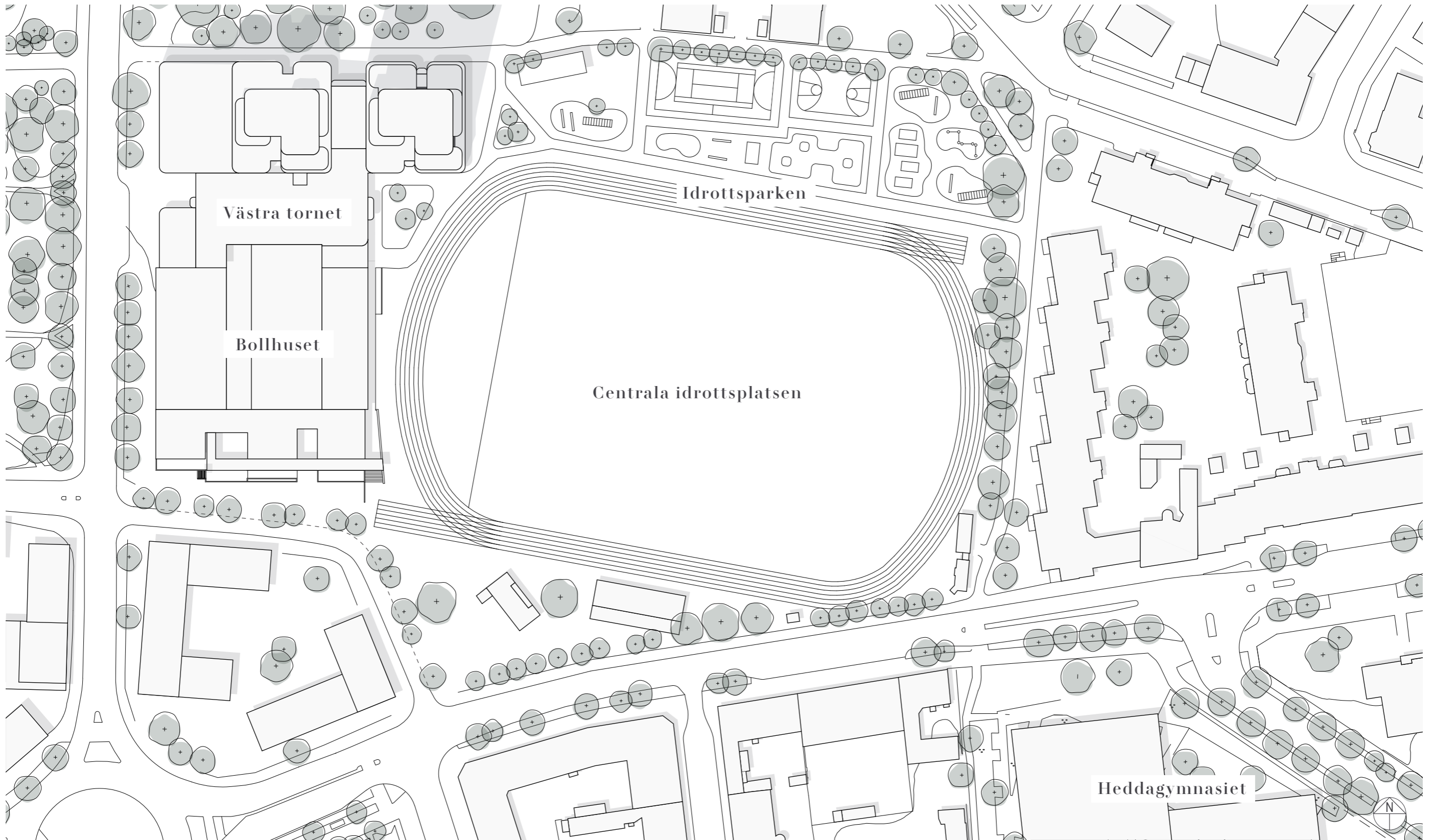
Västra Lund saknar en given mötesplats och är i behov av ett nytt bibliotek. Ett modernt bibliotek är även en mötesplats för kultur.

För en så här stor utbyggnad krävs så klart även en hel del administrativa ytor i form av kontor och vaktmästeri. En idé är att Kultur- och Fritidsförvaltningen skulle kunna flytta från Stora Södergatan till de nya lokalerna och på så sätt komma närmre sin verksamhet.

Restaurang och café kan locka nya besökare från området både under dag- och kvällstid.

9. Bollhuset och Västra tornet

Situationsplan

Skala 1:1000

Vy längs stråket från väst

Entré från idrottsplatsen

Funktioner

När man kommer in genom entréerna på Västra tornet entréplan är det idrott och rörelse i fokus. En ny stor (40x20 meter) idrottshall med 10 meter i takhöjd är placerad i byggnadens nordvästra hörn och kantas av en 100 meters löparbana.

Bollhuset och den nya idrottshallen binds samman med en stor öppen yta för idrott, kultur och diverse aktiviteter. Denna är tänkt att fungera som ett torg inomhus. Från torget når man Bollhusets alla hallar, genom nya entréer i den gamla fasaden, samt biblioteket och den nya idrotthallen.

I Bollhusets nedre plan finns bowlinghallen och pistolskyttebanorna kvar. Bollhusets omklädningsrum nyttjas även i fortsättningen för omklädning.

Ovanpå den nya idrotthallen finns 4 våningsplan med salar i varierande storlek och utformning för t.ex dans, yoga, gym etc.

Biblioteket består av 3 våningar där den första på entréplan är ett Fritidsbibliotek för utlåning av utrustning för idrott och motion. Våning 1-3 är mer klassiska biblioteksplan med bokhyllor, studieplatser, soffgrupper etc.

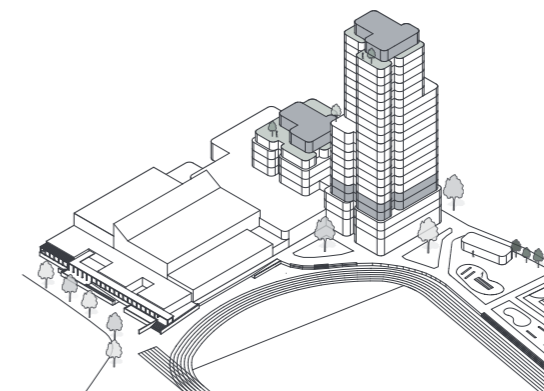
Ovanpå biblioteket finns två våningsplan med kontorslokaler.

Fortsättningsvis består tornet av femton våningsplan med bostäder varav ett är ett gemensamhetsplan som kan nyttjas av alla de boende i tornet.

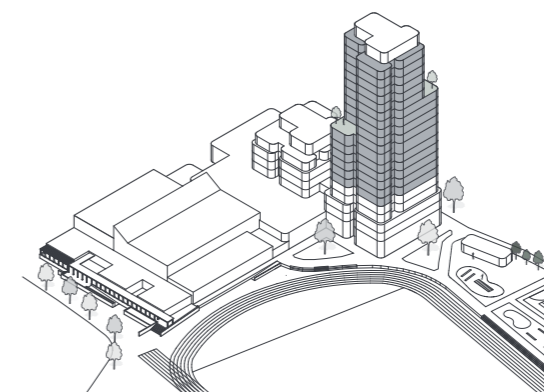
Högst upp i tornet (cirka 110 m.ö.h) finns en takbar med utsikt över staden och det omgivande skånska landskapet med kusten, åkrarna, Turning Torso och Öresundsbron.

Under idrotthallen finns det parkering med infart från Fasanvägen.

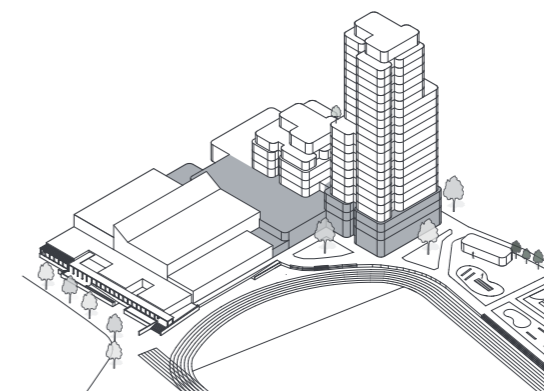
Kontor / Restaurang

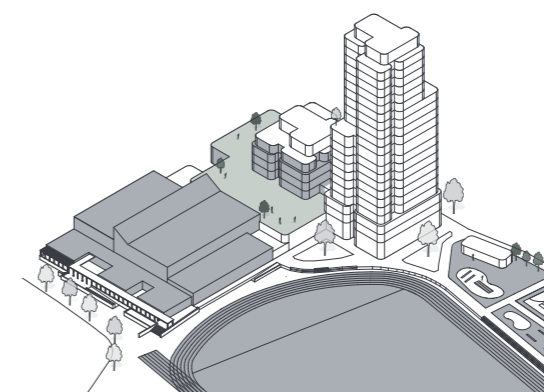
Bostäder

Kultur

Rörelsemiljöer

Axonometri / Funktioner

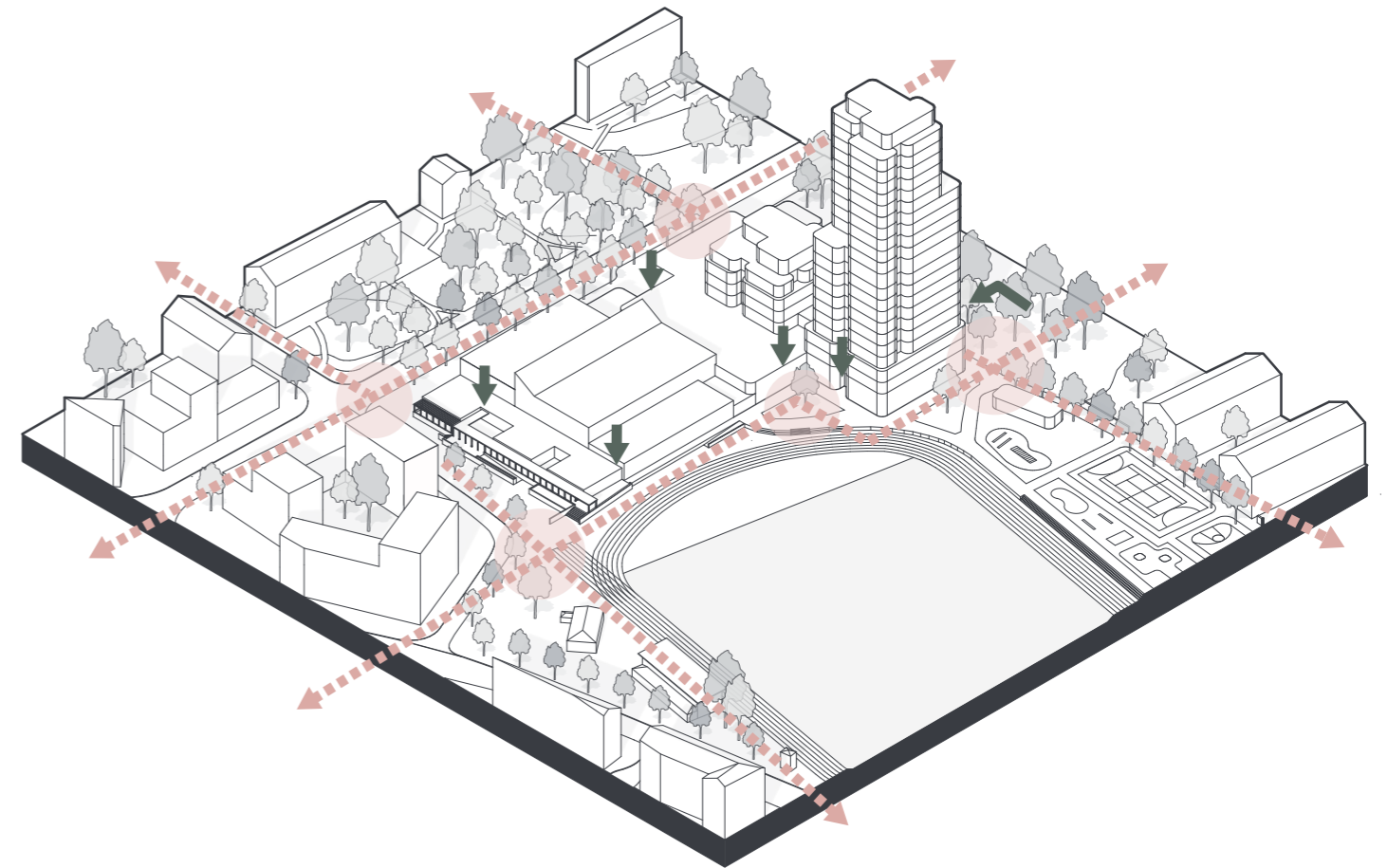
Entréer

Västra tornet ihop med Bollhuset har fått ett ökat antal entréer i flera olika riktninga för att öka flödet genom byggnaden. Det skall vara enkelt att hitta en ingång och tanken är att man skall kunna "gena" igenom byggnaden från öst till väst och norr till söder.

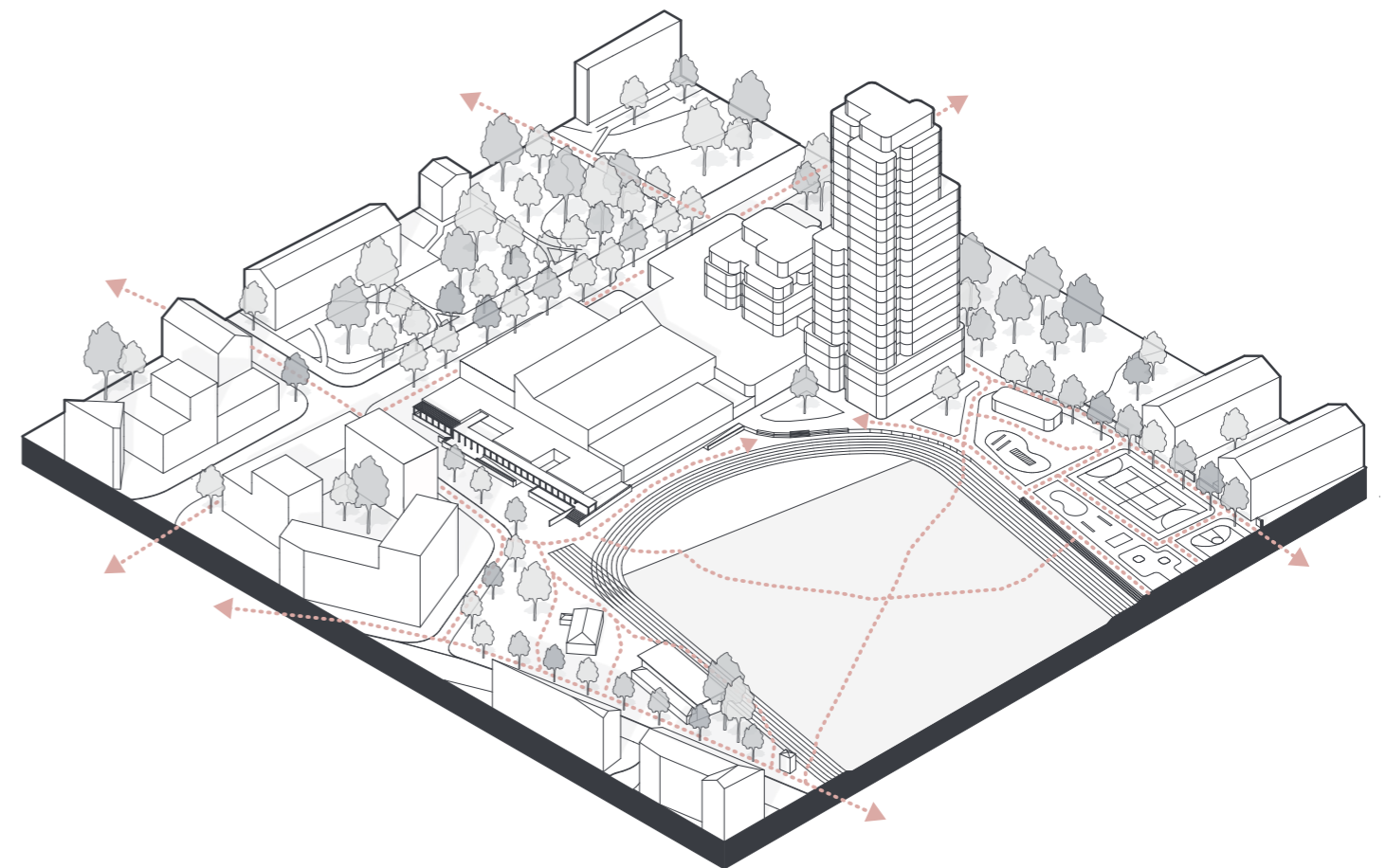
Axlar / Ankomster

Idag har Bollhuset och IFK Hallen som tidigare beskrivits en problematik gällande entréer och barriärer. Det har därför varit viktigt att det finns en tanke bakom hur byggnadens hörn möter omgivningen. Det finns därför en öppen plats framför byggnaden i alla de rosa punkterna i diagrammet till höger där besökare ankommer byggnaden.

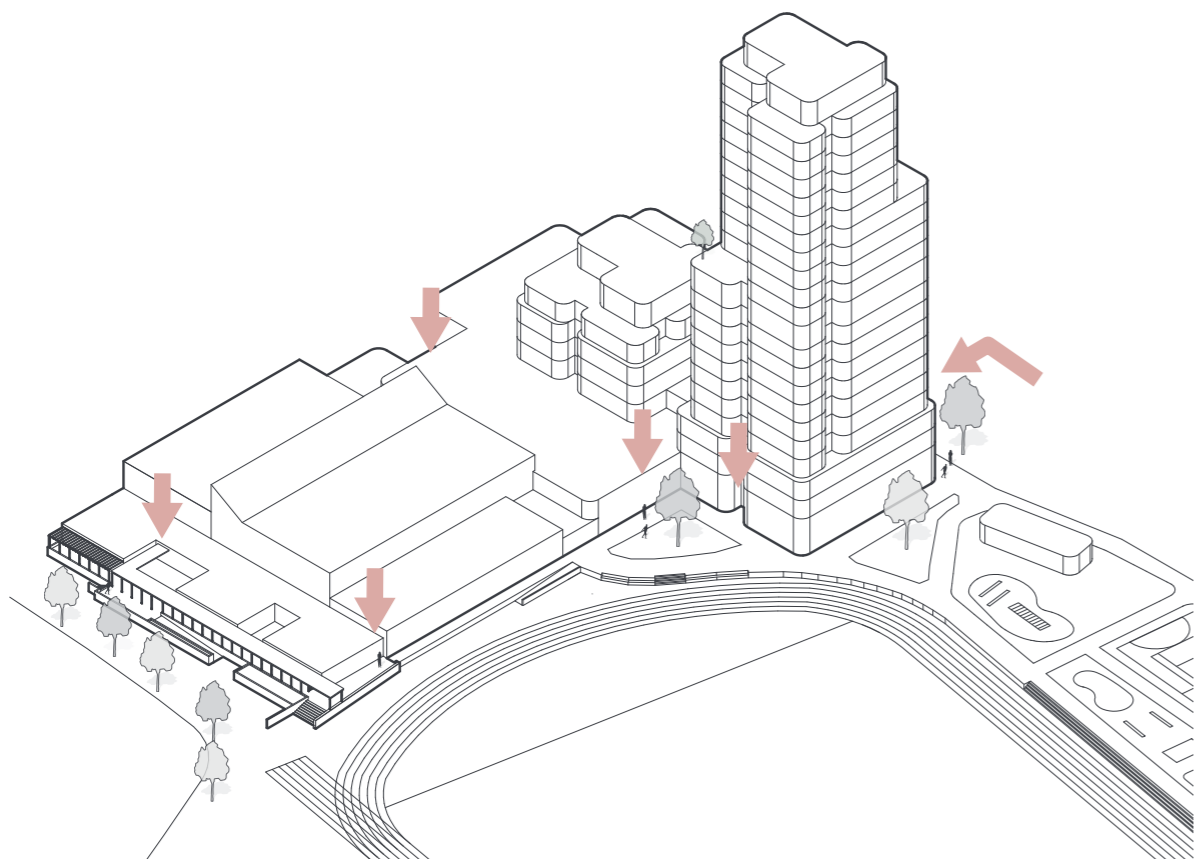

Rörelse

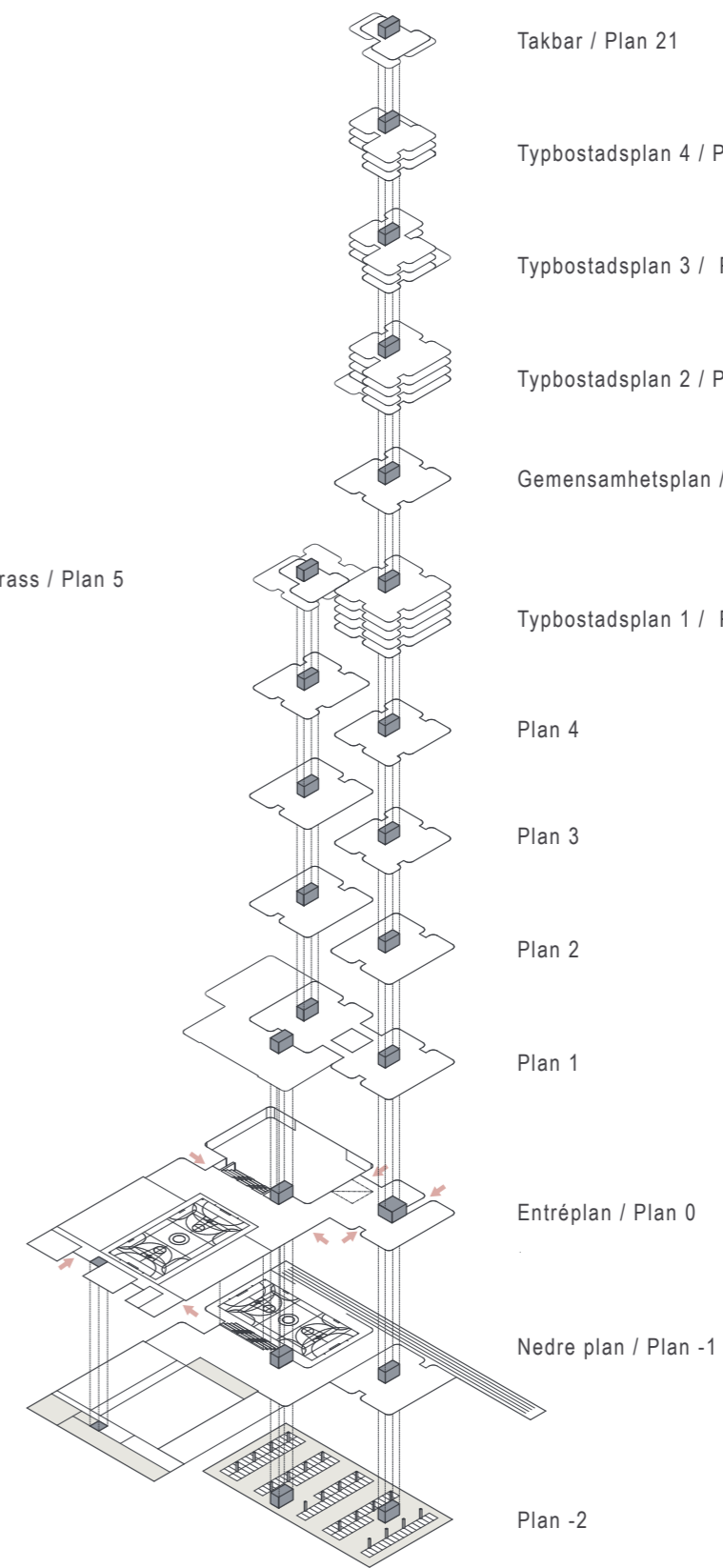
Staketet runt idrottsplatsen har tagits bort och ersatts med en trädrad som en fortsättning på den trädrad som redan följer Bollhusets västra sida. Trädraden ramar in Idrottsparken men är tillräckligt gles planterad för att tillåta en permeabilitet och ett ökat flöde genom den.

Vertikal kommunikation

Restaurang och takterrass / Plan 5

Takbar / Plan 21

Typbostadsplan 4 / Plan 19 - 20

Typbostadsplan 3 / Plan 15 - 17

Typbostadsplan 2 / Plan 11 - 14

Gemensamhetsplan / Plan 10

Typbostadsplan 1 / Plan 5 - 9

Plan 4

Plan 3

Plan 2

Plan 1

Entréplan / Plan 0

Nedre plan / Plan -1

Plan -2

Axonometri / Cirkulation

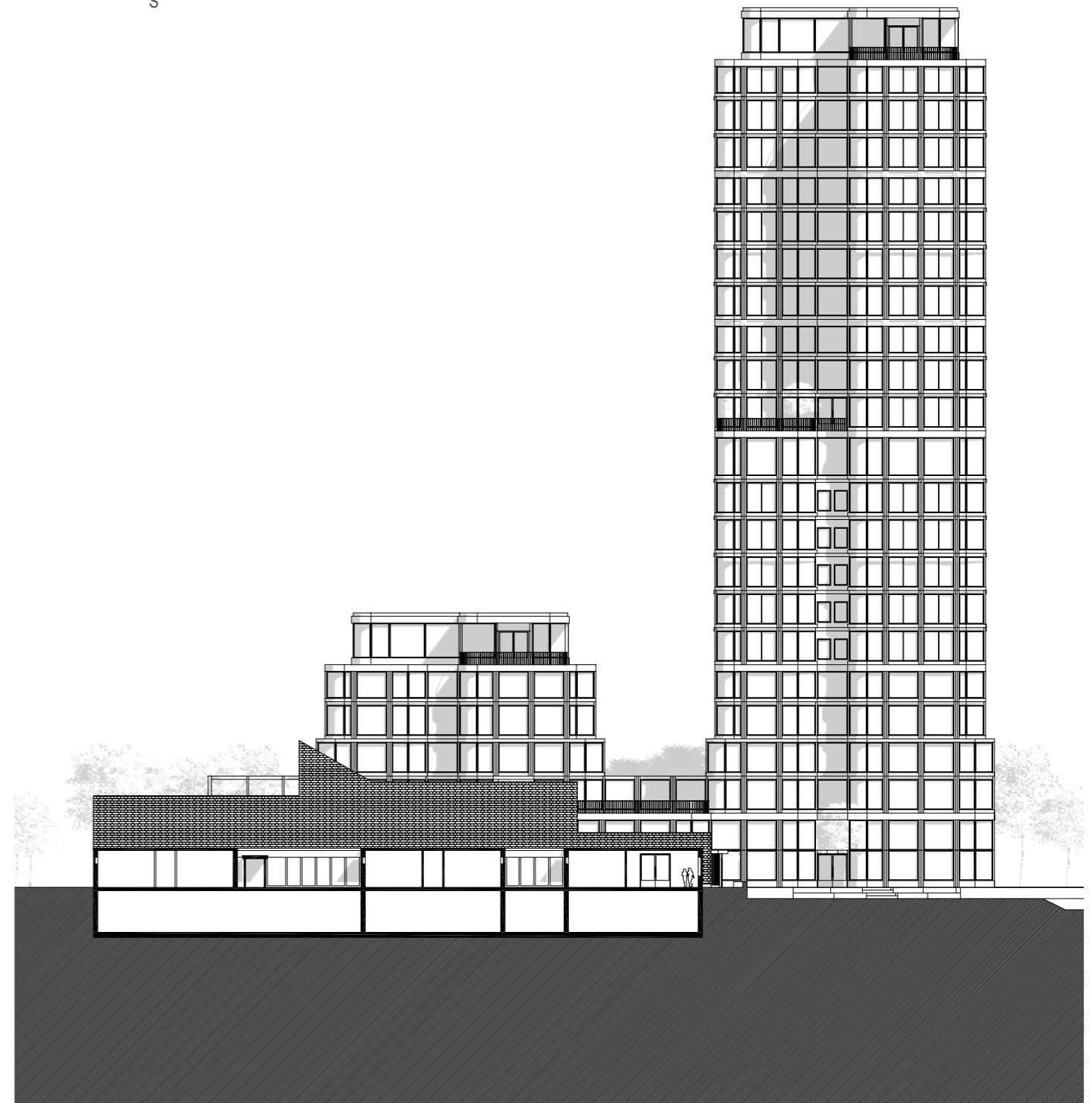
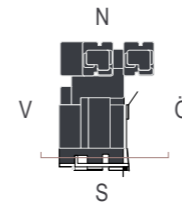
Gröna tak

Gröna tak skapas både i anslutning till boende miljöerna när våningsplanen blir mindre och mindre ju högre upp i tornet man kommer men även i anslutning till idrotts- och biblioteksytorna på plan 1. Alla tak i projektet beläggs med sedum av vattenhanteringsorsaker. Sedum fördröjer och minskar avrinningen med upp till 50% samtidigt som det är vackert att titta på.

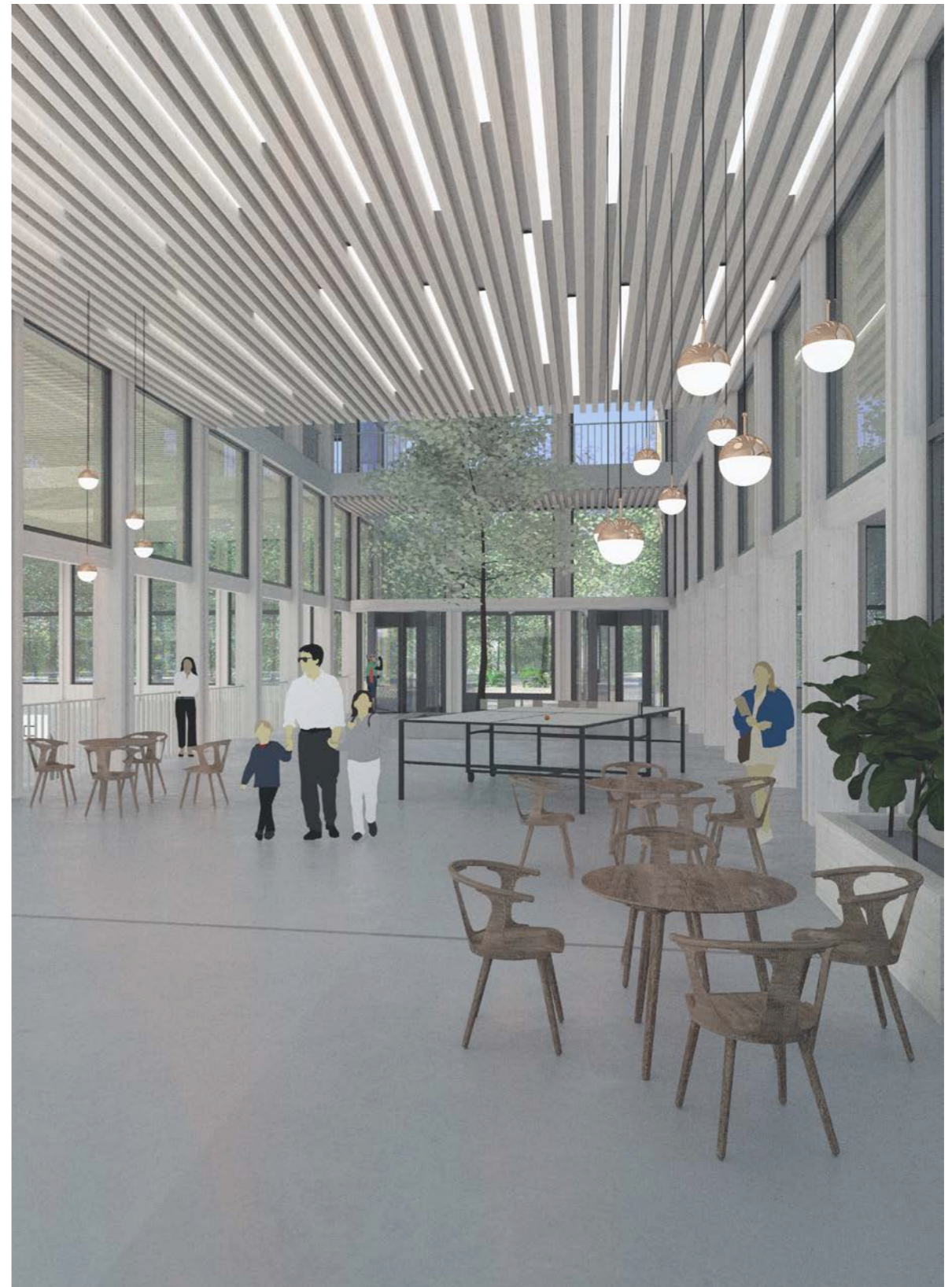
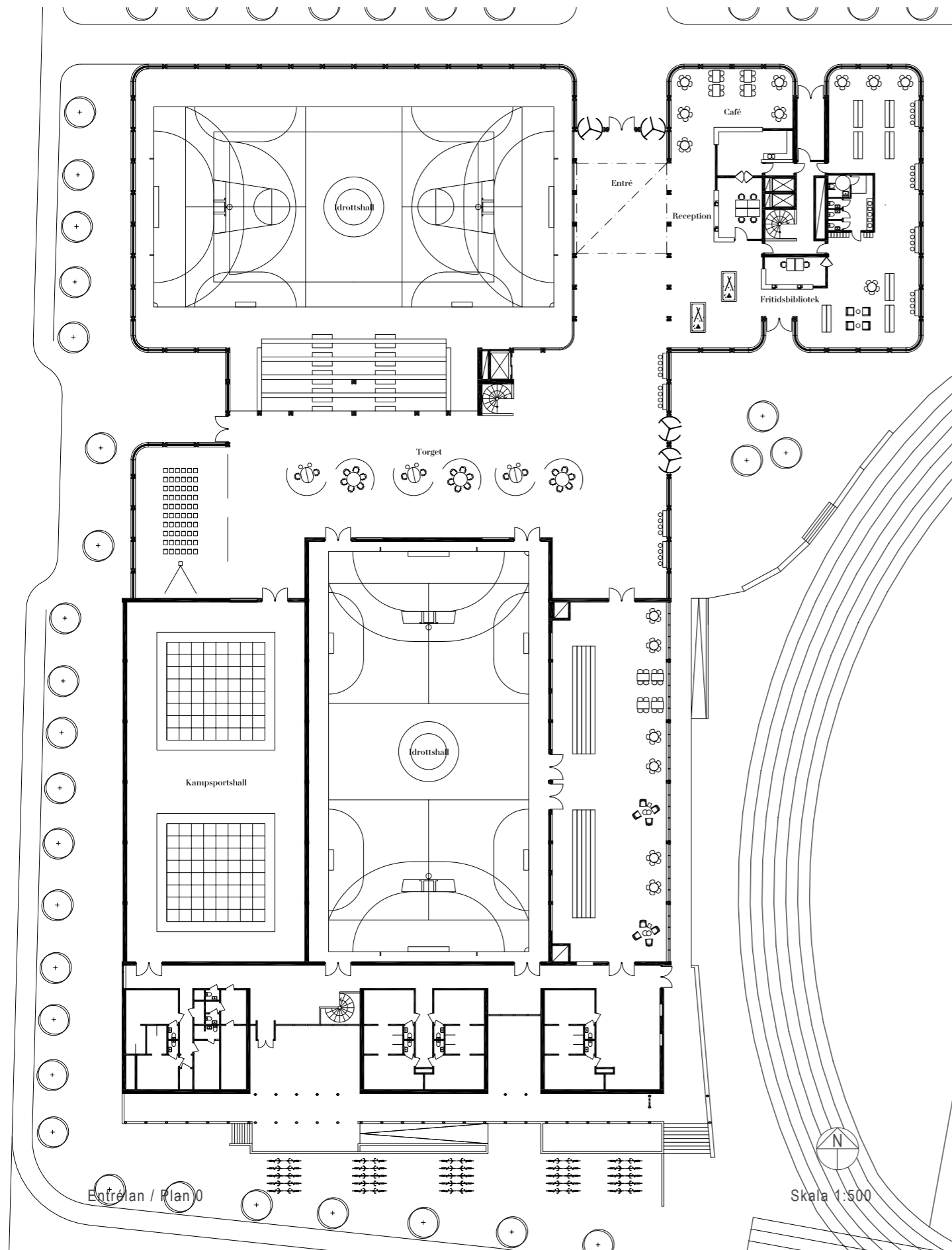

Gemensam terrass för boende på Plan 11

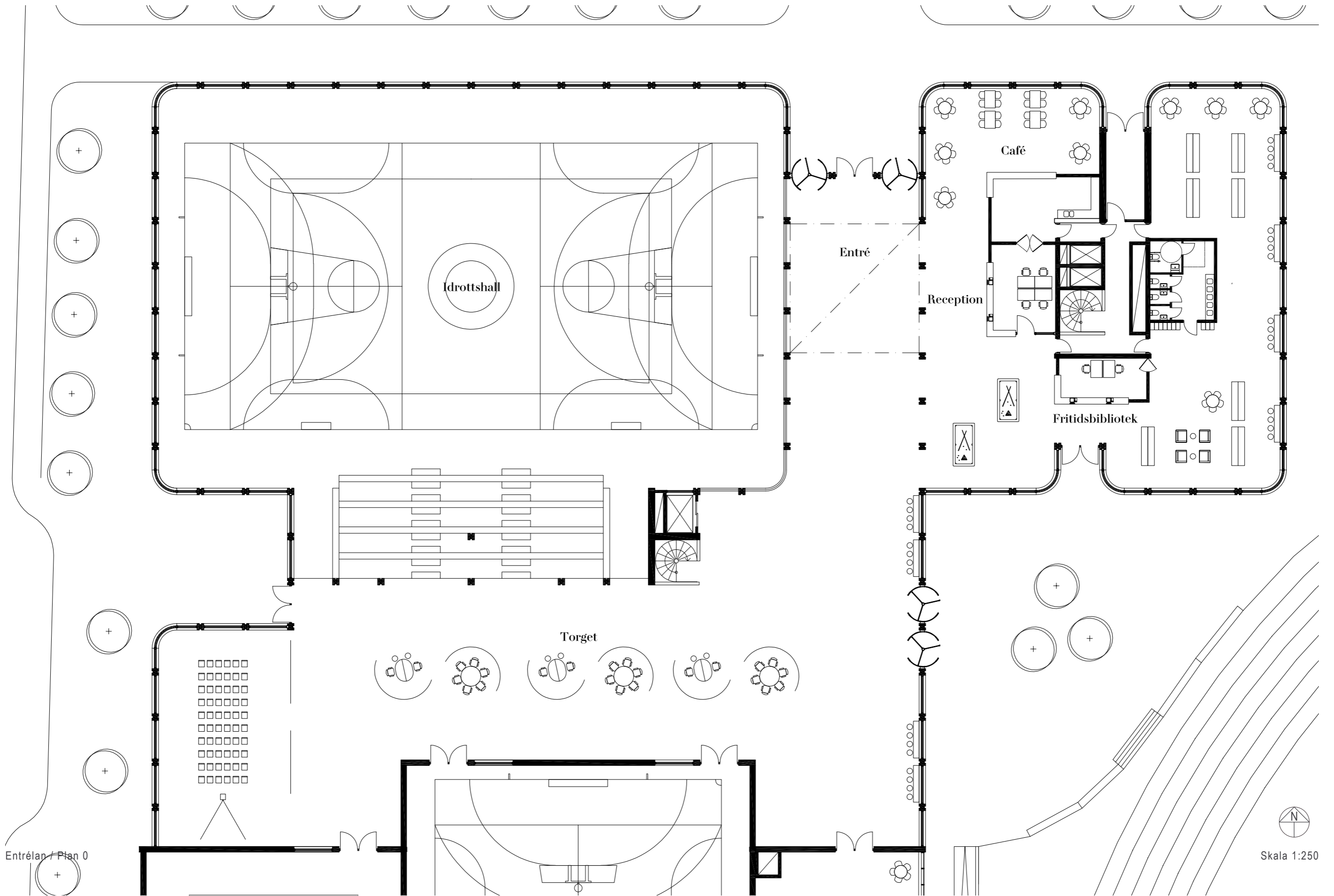

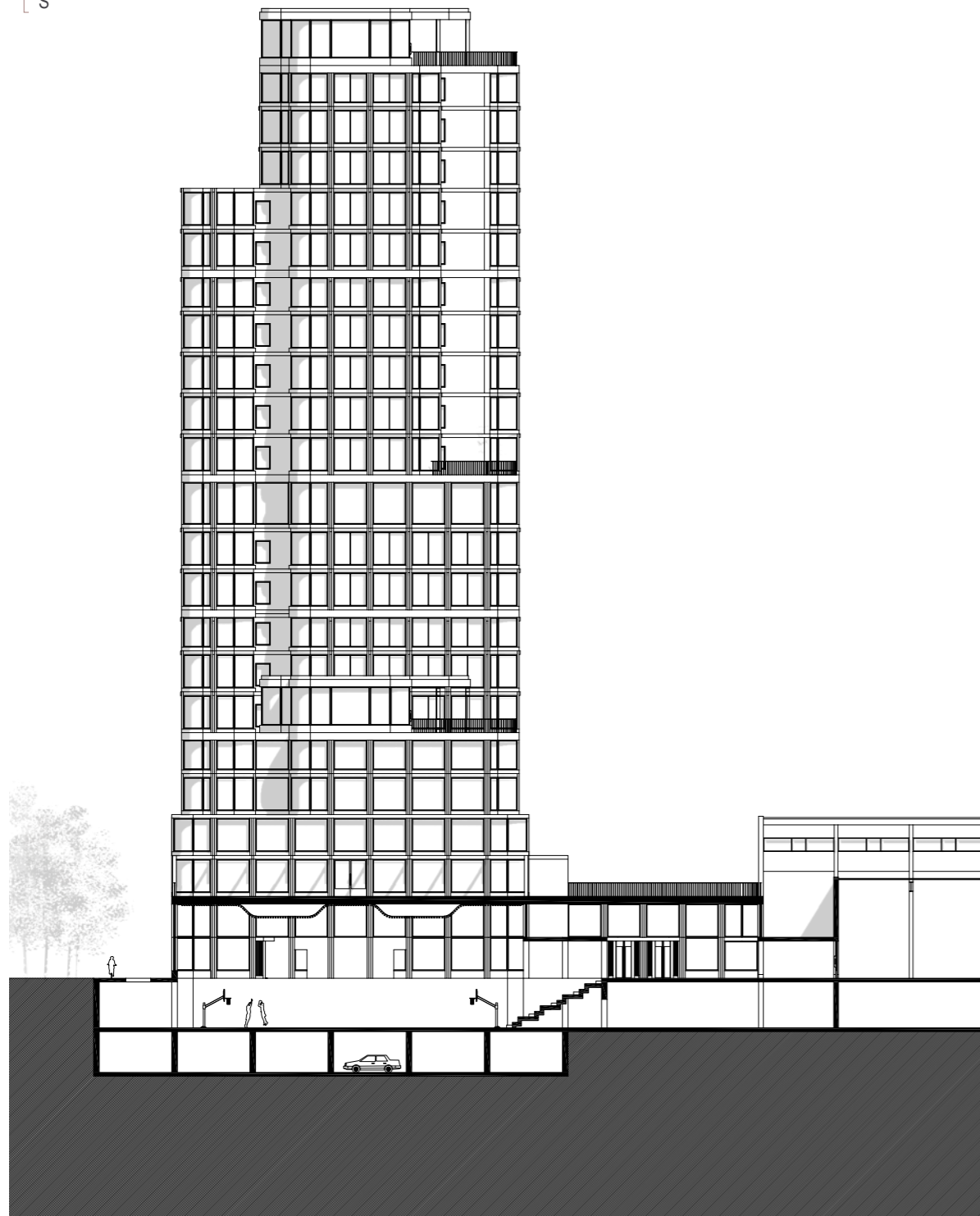
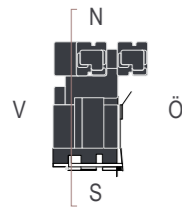
Sektion

Skala 1:500

Entrétorget

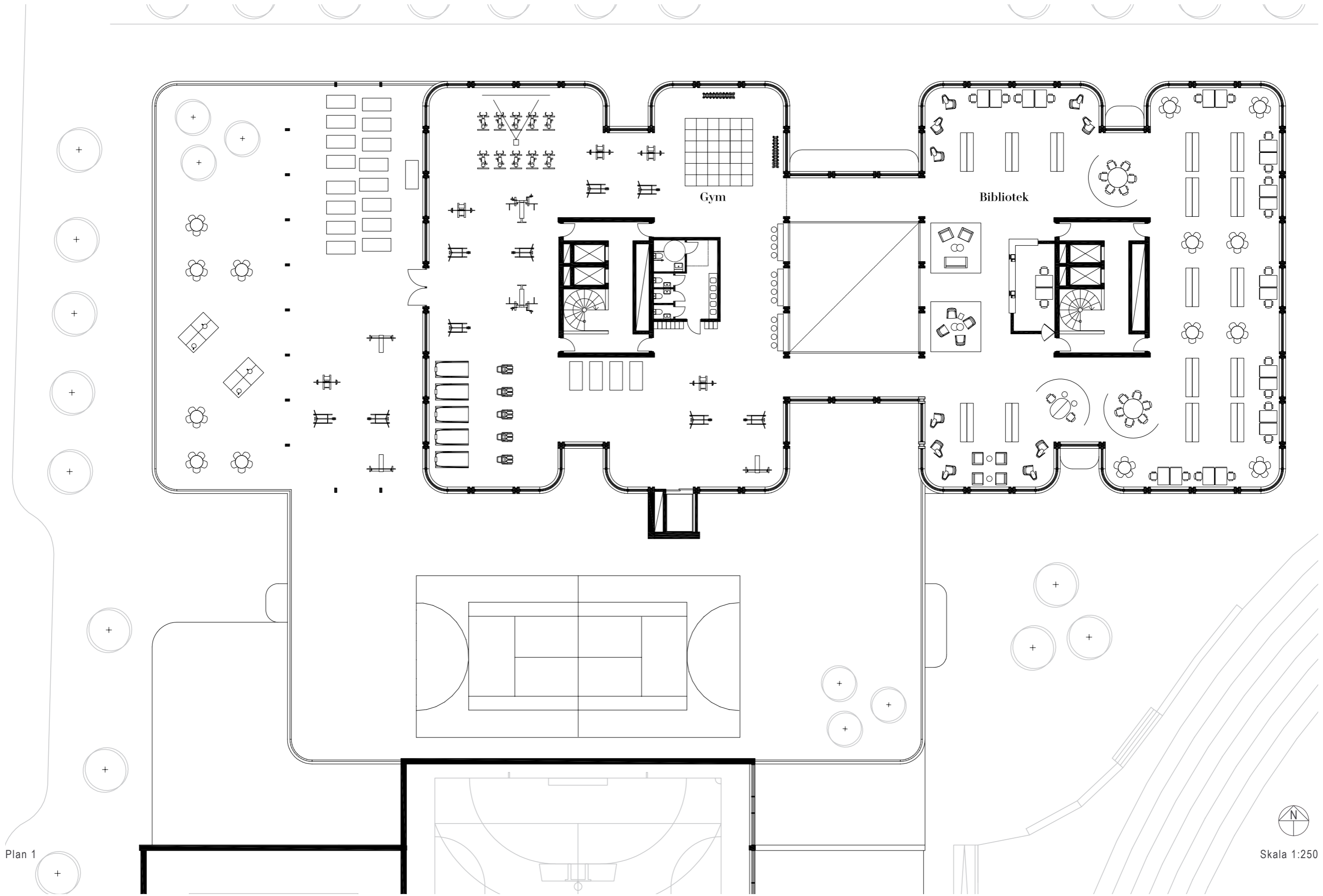

Sektion NS1

Skala 1:400

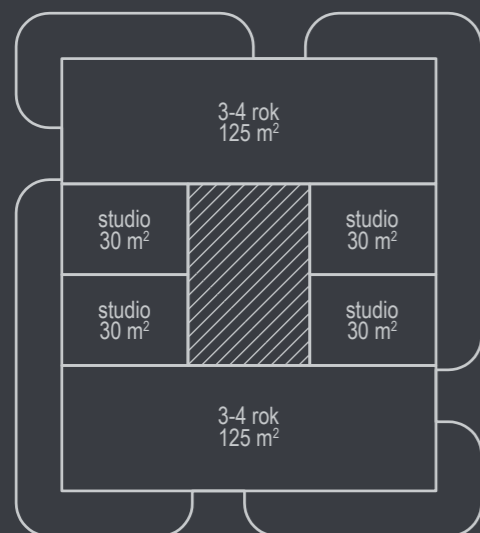
Den nya idrottshallen

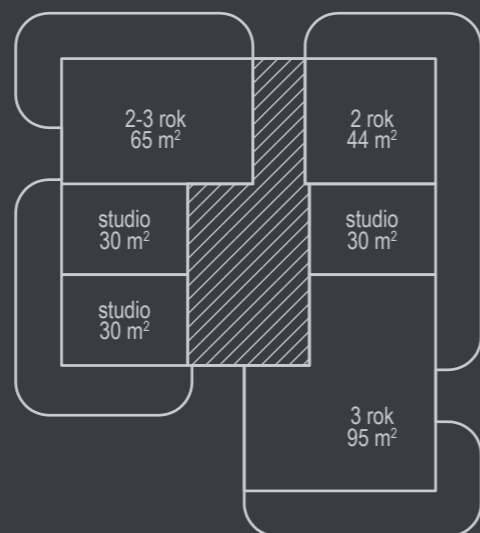
Plan 1

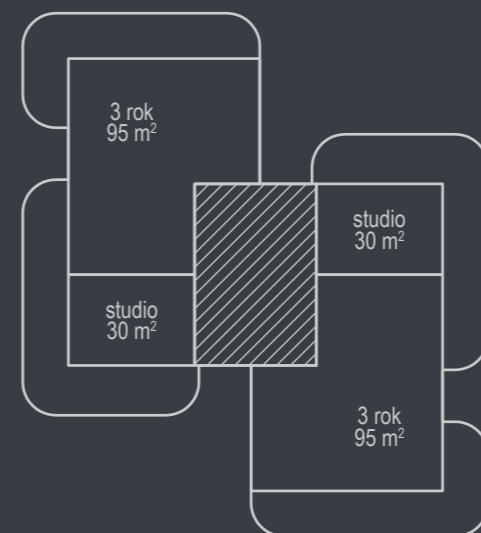
Skala 1:250

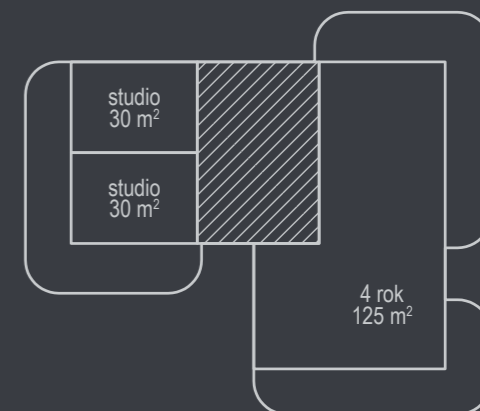
Typbostadsplan 1 / Plan 5-9

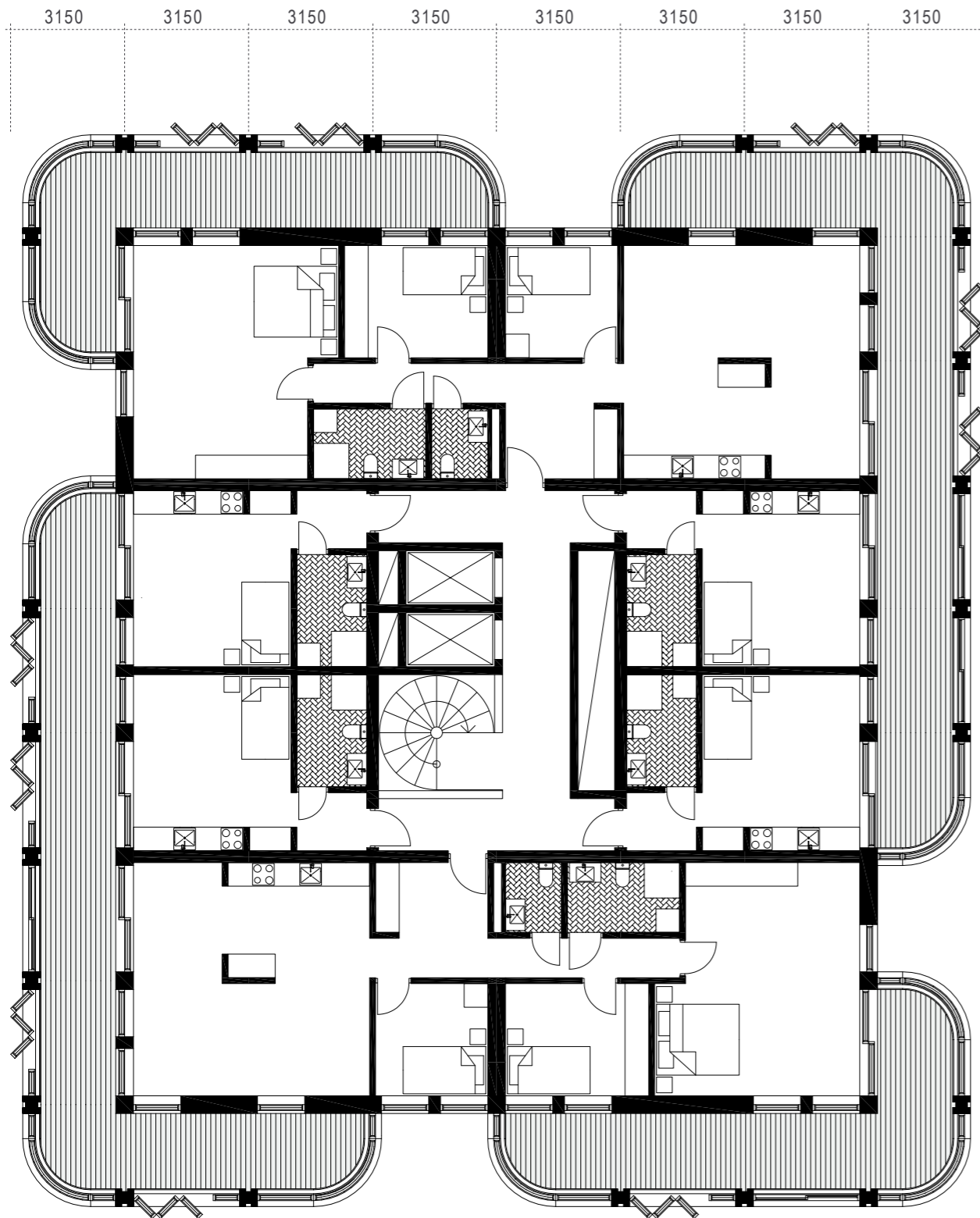
Typbostadsplan 2 / Plan 11-14

Typbostadsplan 3 / Plan 15-17

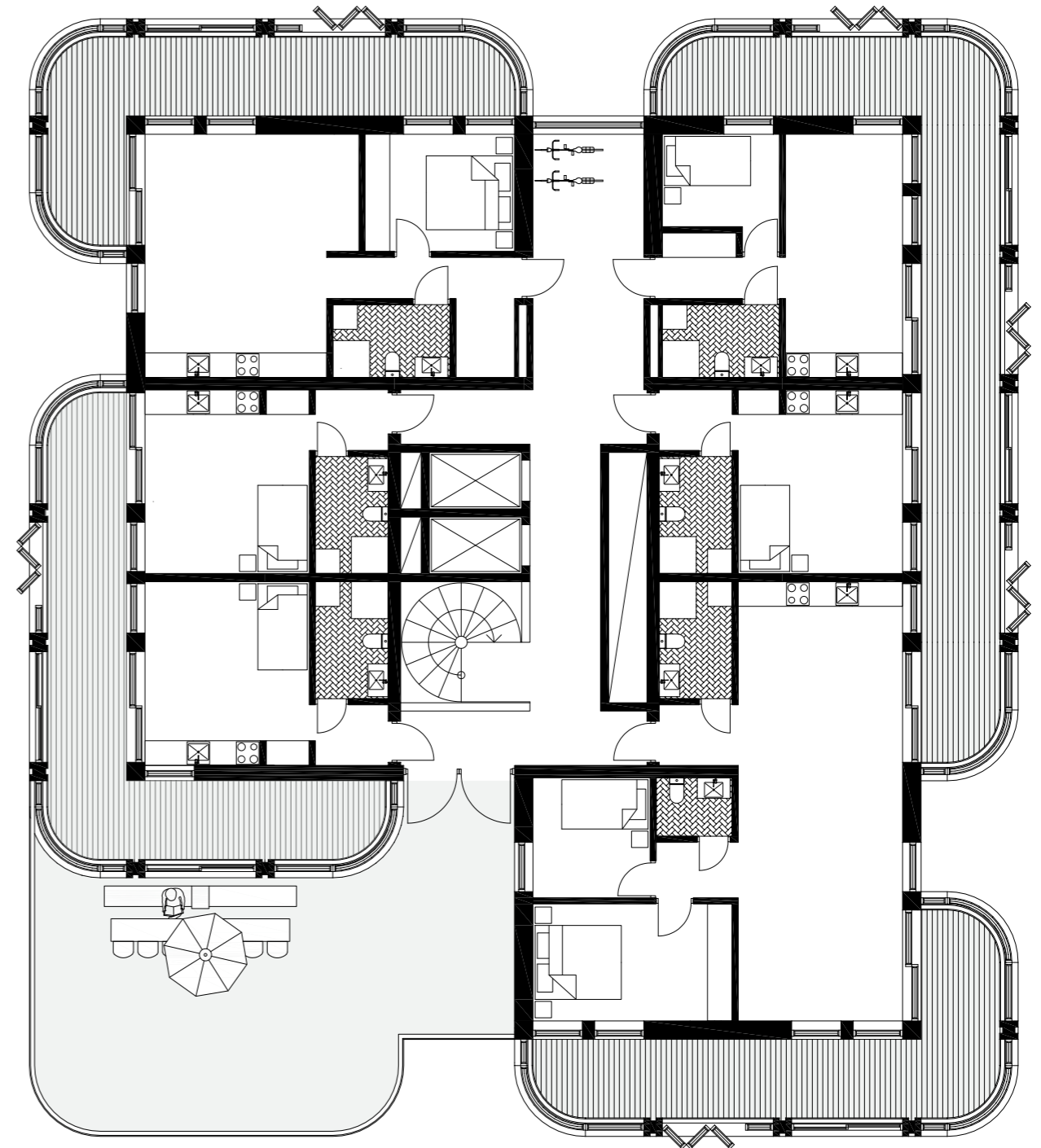
Typbostadsplan 4 / Plan 18-20

Typbostadsplan 1 / Plan 5 - 9

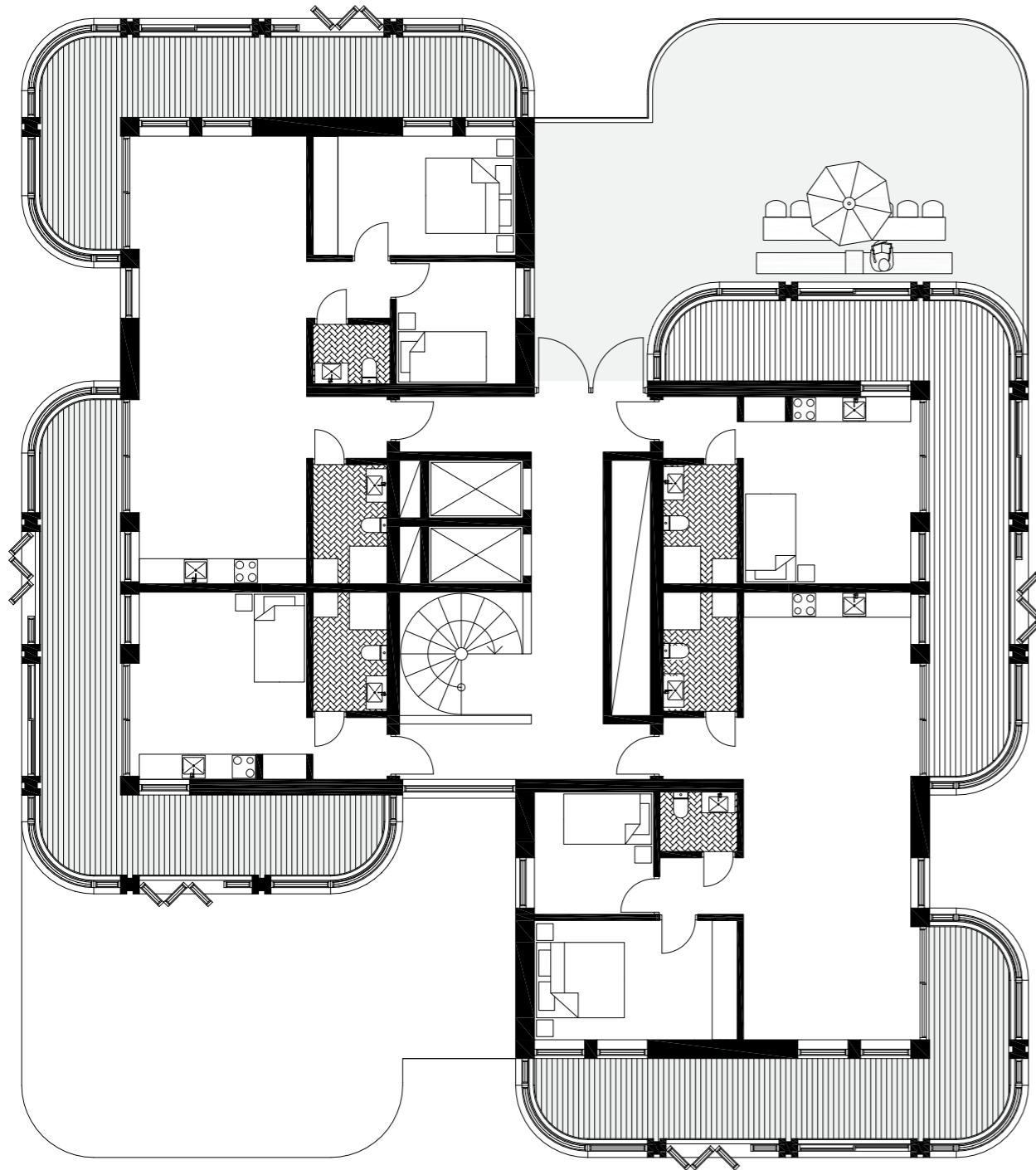
Skala 1:150

Typbostadsplan 2 / Plan 11 - 14

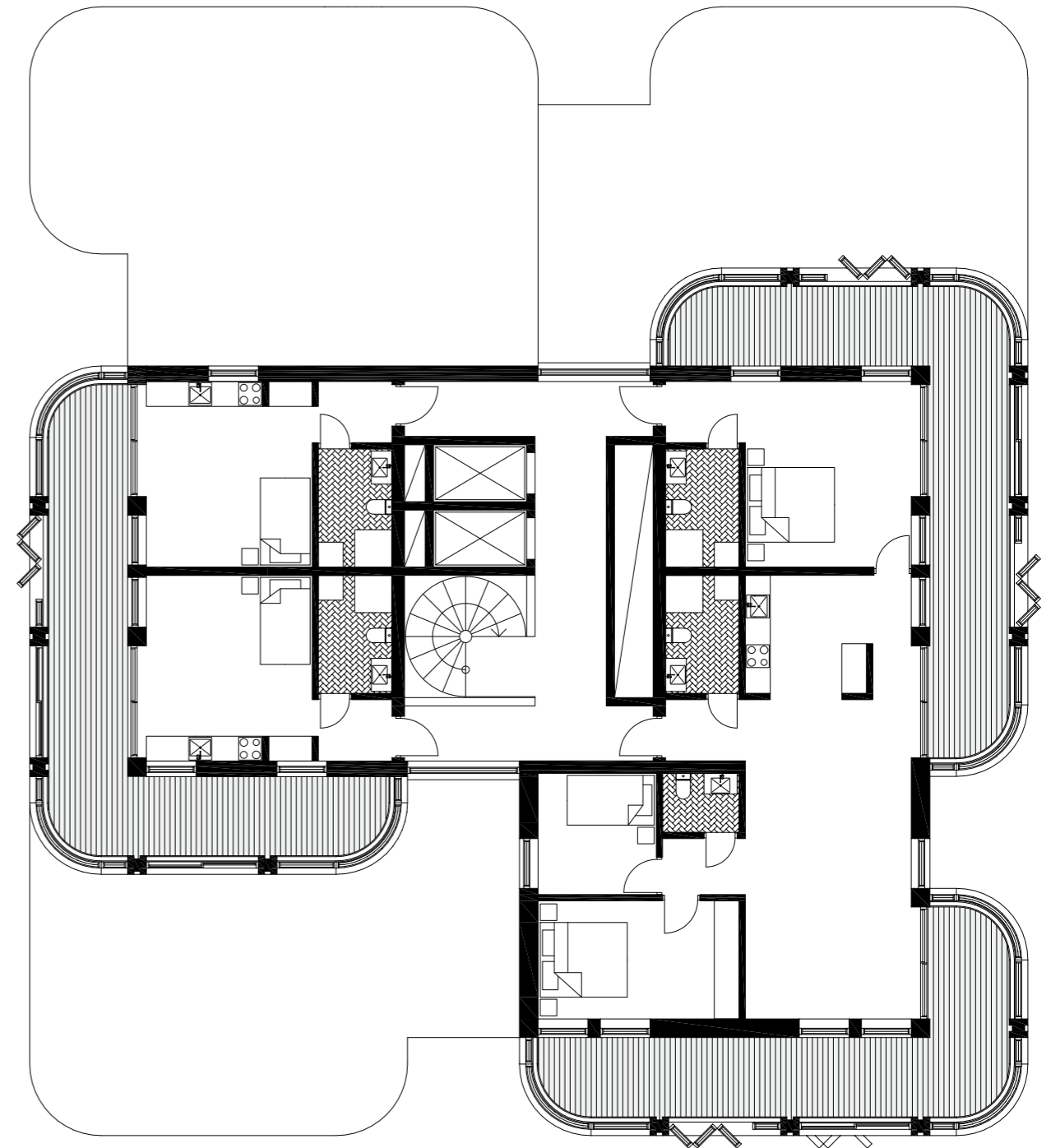
Skala 1:150

Typbostadsplan 3 / Plan 15 - 17

Skala 1:150

Typbostadsplan 4 / Plan 18 - 20

Skala 1:150

10. Avslutning

Reflektion #4 Om både det ena och det andra...

Att sammanfatta nästan ett helt års arbete med detta projekt är inte helt lätt.

Till att börja med så väljer jag att citera några rader från det inledande kapitlet där jag för många månader sedan formulerade följande syfte;

“Syftet med examensarbetet är att ta redan på hur förutsättningarna, både de sociala och arkitektoniska, för idrottande och motion ser ut i Sverige idag. Med denna nulägesrapport som bas, vill jag utveckla en strategi för hur idrotts- och rörelsemiljöerna kring centrala idrottsplatsen och Bollhuset i Lund kan se ut.”

Utifrån detta syfte tycker jag att den research jag gjort och det resultat jag producerat möter den intention som jag hade när jag påbörjade arbetet.

Metoden (macro, meso, micro) som växte fram under arbetets gång har hjälpt och stöttat mig i processen längs vägen, och hjälpt mig att hålla fokus på frågeställningarna. Jag tycker att det har varit väldigt viktigt för projektet att alla dessa tre perspektiven har fått sin del och plats. Jag tycker personligen att de har gett projektet ett djup och en röd tråd.

Att arbeta med arkitektur på detta sätt tilltalar mig, och det känns äntligen som att jag har funnit en metod att förlita mig på. Jag tycker att det känns logiskt och på något sätt självklart att inkludera alla dessa tre nivåerna oavsett vilken skala på ingrepp man skall utföra.

Citat från det inledande kapitlet igen;

“Litteraturstudien ska förhoppningsvis göra det möjligt för mig att dra relevanta slutsatser gällande idrotts- och rörelsemiljöers utformning i framtiden, som jag sedan kan omsätta till ett gestaltungsförslag för den plats jag har valt.

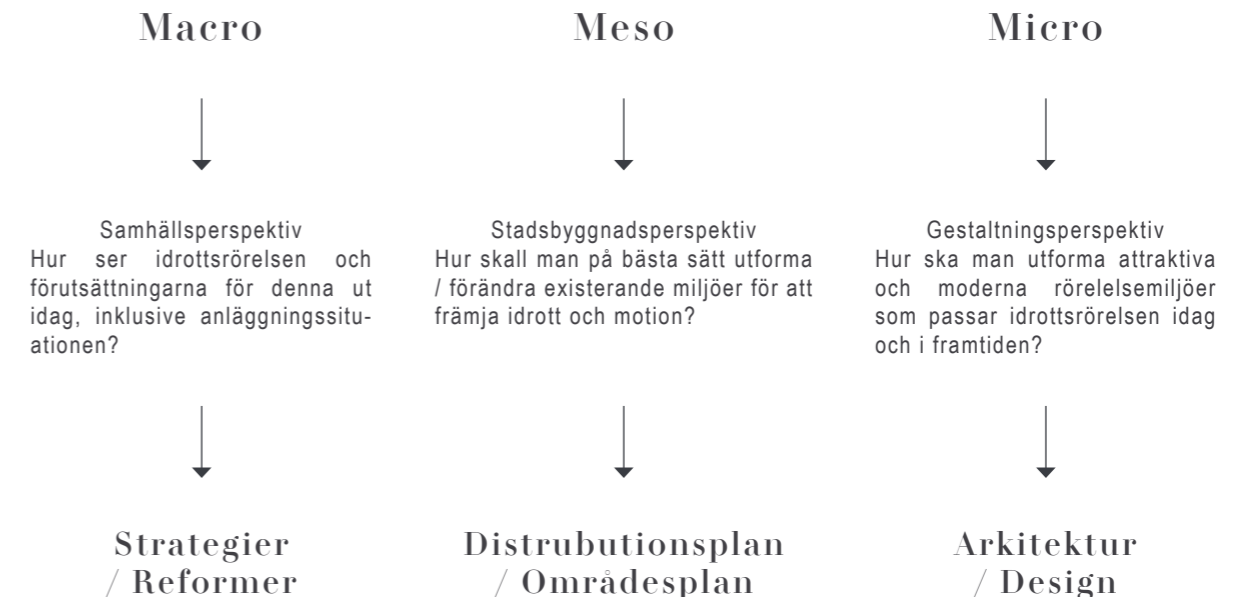
Min förhoppning är att mitt förslag för denna specifika plats och situation i förlängningen kan utgöra ett exempel för hur man kan hantera andra liknande miljöer.”

Under hela arbetets gång har jag pendlat mellan att vilja göra ett specifikt förslag för den specifika platsen eller att göra ett generiskt förslag för en viss typ av situation.

Jag har oroat mig för att den plats jag har arbetat med i meso-perspektivet har så många unika karaktärer (kulturhistoriska m.fl) att det inte kommer kunna leda till några relevanta slutsatser som kan användas i andra sammanhang.

Med det sagt så tror jag ändå att projektet har viss relevans och skulle kunna fungera som förebild för liknande projekt. Inte minst så tror jag att projektet skulle kunna presenteras för kommunen och invånarna i Lund och väcka en del tankar gällande Bollhusets bevarande eller inte vid en eventuell framtida utveckling av platsen och omgivningarna.

Jag hoppas att jag har kunnat visa på byggnadens

kvalitéer och hur den i kombination med en tillbyggnad har stor potential att hålla i ytterligare 50 år.

Jag kan tänka mig att den här typen av ganska stor-skalig exploatering av idrottsplatsen och den kommunala marken skulle kunna väcka en hel del debatt i staden, vilket jag ser som något positivt. Med det i åtanke är det möjligt att förslaget skulle behöva revideras och presenteras som olika faser i en utveckling över ett längre perspektiv.

Slutsatser

Den första och för mig självklara slutsatsen är att idrottsrörelsen står inför stora utmaningar. Förutsättningarna idag ser helt annorlunda ut än de gjorde till exempel när jag var liten, både ur ett samhällsperspektiv men även ur ett anläggningsperspektiv.

Inte minst nu när samhället har ställts inför nya omständigheter i och med en global pandemi som lamslagit och stoppat större delen av idrottsrörelsen, gäller det att tänka om och tänka nytt.

Jag har befunnit mig i Stockholm sedan mitten av februari och arbetat hemifrån både med jobb och examensarbete. Det har under denna tiden blivit uppenbart för mig hur viktigt det är med möjligheter till fysisk aktivitet utomhus, i närheten av bostaden och i en trygg miljö. Som kvinna har jag känt mig rädd när jag gått ut för att motionera efter mörkrets infall. Detta är en viktig aspekt att ha i åtanke när man gestaltar rörelsemiljöer

utomhus.

Om det skall bli någon förändring tror jag att det är otroligt viktigt att satsningar på utomhusmiljöer för rörelse och motion samordnas med andra stadsbyggnadsinsatser och återigen får ta plats i processen. I denna fråga kan arkitekter och stadsplanerare göra skillnad genom att rita in och lyfta fram vikten av dessa miljöer i diskussioner med kommuner och beslutsfattare.

Som svar på frågeställningen i Meso-perspektivet tror jag kort och koncist att det handlar om att på så många nivåer som möjligt sträva efter att skapa öppenhet och inkludera flera - fler målgrupper, fler funktioner, fler organisationsformer, fler åldersgrupper etc.

Jag tycker personligen att detta är en av de saker som projektet "Idrottsparken och Västra tornet" lyckats bäst med. Det beror till stor del på beslutet jag fattade tidigt, att ta bort staketet som omgärdade hela platsen och på så sätt gjorde den tillgängligare.

Om det är något av perspektiven som jag känner att jag hade velat arbeta mer med och inte känner mig helt nöjd med så är det Micro-perspektivet. Detta perspektivet kom för mig att handla mycket om flöde, mötet mellan olika funktioner. Jag önskar att jag hade hunnit studera fler nutida referensprojekt för idrott och motion och gå in mer i detalj på t.ex materialitet och planlösning.

Diskussionen som följde min presentation kom att handla en hel del om detta. Nämligen hur byggnaden möter platsen och hur den utstrålar att det som finns där inuti är idrott och kultur. Jag tror att i fall jag hade hunnit arbeta mer med Micro-perspektivet så hade detta till slut också fått synas på utsidan av byggnaden genom ett inifrån-ut-perspektiv.

10 year challenge

Nästan 10 år har gått sedan jag började på arkitektskolan i Århus.. Eftersom jag har en anställning och har arbetat i några år så tänkte jag när jag påbörjade examensarbetet i höstas att jag bara skulle få det gjort och att det inte spelade så stor roll. Ju längre tiden har gått har jag insett vikten av att slutföra det här arbetet och faktiskt få säga "Jag är arkitekt. Punkt slut". Att få hålla examensbeviset i min hand så småningom kommer betyda oerhört mycket.

Utan vissa personer hade detta med största sannolikhet varken blivit av eller blivit slutfört och därför vill jag ägna de sista raderna i denna rapport till dem som hjälpt mig på vägen och säga....

Tack!

Thomas Hellquist, utan din handledning hade det inte blivit något examensarbete. För din förmåga att "se igenom mig" och pusha mig i rätt riktning.

Christer Malmström, för skarp och uppmuntrande vägledning.

Mamma och pappa, för livslång backning genom toppar och dalar och för att ni alltid tror på mig.

Clara och Elin, för att ni outtröttligt lyssnar och ger mig råd när jag behöver det. Kalle, för alla fina minnen.

Peter, Beata, Lina och Josefine, för att ni har gett mig förutsättningarna och tryggheten att utvecklas.

Emma, för din inspirerande övertygelse i stort och smått. Susanna, för att du är min trygga punkt.

Luca, för önskad och oönskad ärlighet och för att du fick mig att fokusera på en sak i taget.

Li-Marie, för din klokskap och för att du varit mitt bollplank i alla små och stora frågor.

Till alla som varit en del av den här resan och som på ett eller annat sätt hjälpt mig fram till en examen, tack!

Julia Falås
2020-07-29

Källor

Skriftliga källor

Hedenborg, Susanna. Larneby, Marie. 2016. "Skilda världar - unga i och om framtidens föreningsidrott". FoU-rapport 2016:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Landehag, Anton. Büscher, Meike. 2016. "Kom in i matchen. Dagens ungdomsgeneration och föreningsidrotten". FoU-rapport 2016:7. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Faskunger, Johan. Sjöblom, Paul. "Idrottens samhällsnytta. En vetenskaplig översikt av idrottsrörelsens mervärden för individ och samhälle." 2017. FoU-rapport 2017:1. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Riksidrottsförbundet, flera författare. 2018. "Idrottsrapporten 2018". Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Norberg, R Johan. 2019. "Statens stöd till idrotten - uppföljning 2018" - Sammanfattning och övergripande slutsatser. FoU-rapport 2019:1. Stockholm: Centrum för idrottsforskning (CIF).

Riksidrottsförbundet. SISU Idrottsutbildarna. 2016. "Svensk idrott idag. Fakta och statistik. Nulägesbeskrivning. Strategiskplan 2025." Stockholm: Riksidrottsförbundet. SISU Idrottsutbildarna. Svensk idrott.

Damvad för Lokale og anlægssonden. 2013. "Evaluering af projektet "Nyt liv i gamle haller". Köpenhamn: Damvad og Lokale og anlægssonden (LOA-fonden).

Fahlén, Josef. 2007. "Näridrottsplatser = spontanidrott = bättre hälsa hos barn och unga?" Tidningen "Svensk idrottsforskning. 3/2007". Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Lunds kommun. 2012. "Idrottspolitiskt program". Hämtad från: https://www.lund.se/globalassets/regelsamling/kultur_och_fritid/idrottspolitiskt-program-beslutat-av-kf-2012-04-26.pdf

Wikipedia. 2020. "Bollhuset, Lund". Hämtad från: https://sv.wikipedia.org/wiki/Bollhuset,_Lund
Hellmark, Ellen. SVT Sport. 2019. "Vi erbjuder en plats där alla är välkomna". Hämtad från: <https://www.svt.se/sport/utanfor-idrotten/lemonade-if-foreningen-for-alla> [2019-06-07]

Engholm, Linnéa. SVT Sport. 2019. "Barn idrottar allt mindre". Hämtad från: <https://www.svt.se/sport/artikel/barn-idrottar-allt-mindre-1> [2019-05-14]

Yohannes, Sofia. SVT Nyheter. 2019. "Riksidrottsförbundet: "Debatten är öppen – öppna plånboken". Hämtad från: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/riksidrottsforbundet-deabttten-ar-oppen-oppna-planboken> [2019-11-18]

Hellmark, Ellen. SVT Sport. 2019. "Här är gruppen som föreningsidrotten missar". Hämtad från: <https://www.svt.se/sport/utanfor-idrotten/ojamlikheten-inom-idrotten-okar-allra-mest-bland-unga-tjejer> [2019-06-05]

André, Annika. 2016. Kulturportal Lund. Hämtad från: <https://kulturportallund.se/centrala-idrottsplatsen/> [2019-08-25]

Illustrationer

Originalritningar. (s.80-87) Stadsbyggnadskontorets ritningsarkiv.

DGI-huset, Århus, Danmark. (s.36) Hämtad från: <https://www.visitdenmark.se/danmark/planera-resan/aktiv-ferie-i-dgi-huset-gdk1087922> [2019-04-29]

Sdr Nissum Hallen, Holsterbro, Danmark. (s.37) Hämtad från: <https://www.loa-fonden.dk/projekter/2011/sdr-nissum-hallen/> [2019-04-29]

Bilder på idrottshallar i Lund. (s.49) Hämtade från: bildsökning på Google.

Inspirationsbilder. (s.130-131) Hämtade från: bildsökning på Google.

Övriga illustrationer är författarens egna.

LUNDS
UNIVERSITET